

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU'NUN KADINLARLA İLGİLİ VERDİĞİ
BAZI FETVÂLARIN İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN ANALİZİ**

**Ayşenur RIZVANOĞLU
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ŞANLIURFA
2026**

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU’NUN KADINLARLA İLGİLİ VERDİĞİ
BAZI FETVÂLARIN İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN ANALİZİ**

**Ayşenur RIZVANOĞLU
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

DANIŞMAN: Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM

**ŞANLIURFA
2026**

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim ve tez sürecimde, bilgi birikimi, akademik tecrübesi ve kıymetli görüşleriyle önümü aydınlatan; tez sürecimde sabrı, anlayışı ve desteğiyle çalışmamın şekillenmesinde büyük emeği bulunan, danışmanım Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM'e teşekkür ederim. Prof. Dr. Hacer UYANIKOĞLU'na ve yüksek lisans süresince desteklerinden dolayı Arş. Gör. Fatma UYANIKOĞLU'na, tez de görüşlerinden istifade ettiğim Kadın Doğum Uzmanı Op. Dr. Emine ÇELİK'e, Av. Fatma ARPACIK'a, Ecz. Ahmet ÇERDİK'e ve Kuaför Büşra DİZLEK'e teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında ve tez dönemimde, varlıklarından güç aldığım ve şükür duyduğum, bana dualarıyla destek olan, başaracağıma her zaman koşulsuz inanan kıymetli annem ve babama, tüm stresimi, yorgunluğumu benimle taşıyan kardeşlerime, yoğun çalışmalarımnda küçücük yürekleriyle bana destek olmaya çalışan yeğenlerime teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR.....	iv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Konusu	2
1.2. Tezin Amacı	2
1.3. Tezin Önemi.....	2
1.4. Yöntem.....	3
1.5. Türkiye’de Kadınlarla İlgili İslam Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar	3
1.6. Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu’nun Tarihi Gelişimi.....	7
2. BÖLÜMLER	8
2.1. Birinci Bölüm: İbâdetler	8
2.1.1. Hükmi Temizlik.....	8
2.1.1.1. Abdest	8
2.1.1.2. Gusül.....	11
2.1.1.3. Kadınlara Özgü Haller.....	13
2.1.2. Namaz	24
2.1.2.1. Genel.....	24
2.1.2.2. İmâmet ve Cemaât	28
2.1.2.3. Terâvih namazı.....	30
2.1.2.4. Cuma namazı	30
2.1.2.5. Bayram namazı	31
2.1.3. Oruç.....	32
2.1.3.1. Genel.....	32
2.1.3.2. Kadınların özel günlerinde oruç	33
2.1.3.3. Hamilelik ve emzirmede oruç.....	34
2.1.3.4. Oruçlu eşlerin ilişkileri	34
2.1.3.5. Oruçlunun el ile tatmini.....	35
2.1.4. Zekât.....	35
2.1.4.1. Kadınların takısı	35
2.1.4.2. Zekât verilecek yerler	36
2.1.5. Hac	36
2.1.5.1. Genel.....	36
2.1.5.2. Kadının mahremsiz hacca gitmesi	36
2.1.5.3. Kadınların özel durumlarında hac	37
2.1.6. Yemin	40
2.1.7. Kurban.....	41
2.2. İkinci Bölüm: Aile Hayatı.....	42
2.2.1. Nikâh.....	42

2.2.1.1. Nişan.....	42
2.2.1.2. Nikâh	44
2.2.1.3. Mehir	47
2.2.1.4. Süt Emzirme (Radâ‘).....	51
2.2.2. Boşanma.....	56
2.2.2.1. Talâk	56
2.2.2.2. İddet.....	70
2.2.2.3. Nafaka.....	71
2.2.2.4. Tazminat ve maaş	73
2.2.2.5. Çocukların velâyeti.....	74
2.2.3. Evlat Edinme.....	75
2.2.4. Vasiyyet	76
2.2.5. Mîrâs	79
2.3. Üçüncü Bölüm: Tıp ve Sağlık	84
2.3.1. Aşılama ve Tüp Bebek	84
2.3.2. Doğum Kontrolü	86
2.3.3. Kürtaj.....	88
2.3.4. Estetik.....	91
2.3.5. Farklı Cinslerin Tıbbî ve Diğer Müdahaleleri.....	98
2.3.6. Farklı Konular	99
3. SONUÇLAR	102
KAYNAKLAR.....	105
ÖZ GEÇMİŞ	111
EKLER	112

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU'NUN KADINLARLA İLGİLİ VERDİĞİ BAZI FETVÂLARIN İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN ANALİZİ

Ayşenur RIZVANOĞLU

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI İSLAM HUKUKU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM

Yıl: 2026, Sayfa: 111

Bu çalışmada, Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu'nun, 2018 ve 2025 basımlı “Fetvâlar” adlı eserinde, kadınlarla ilgili verdiği bazı fetvâların analizi yapılarak, klasik kaynaklarla uyumluluğunun ve güncelliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, klasik kaynakların yanında çağdaş literatürden ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır.

Din İşleri Yüksek Kurulu, fetvâlarını genel olarak klasik kaynaklarla desteklemiş, zaman zaman da görüşler arasında tercihlerde bulunmuştur. Kurul, zaman zaman uzman görüşüne atıf yaptığı halde, uzman görüşlerine birebir yer vermemiştir. Tezde, uzman görüşlerinin katkısı olacağı düşünüldüğü yerlerde, uzmanlarla görüşülerek fetvâlarda güncellemelere yer verilmiştir. Bu bağlamda, uzman görüşü dikkate alınarak reglin hafif kanama ile başlayacağı, azami süresinin ise on gün olması gerektiği belirlendi. Kurul'un aynı anda söylenen üç talâkı tek talâk kabul ettiği, günümüz şartlarıyla bu görüşün uyumlu olduğuna değinildi. Kurul, resmî nikâhı bulunmayan yalnızca dini nikâhla evli olan bir kadının boşanması hususunda, Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâmesinin görüşünü benimseyerek, hakemler aracılığıyla boşanmayı tavsiye ettiği, taraflardan birisi hakem tayinine yanaşmazsa, o taraf için de adil ve güvenilir bir hakem seçilerek bir sonuca gidilmesi yönünde bir çözüm geliştirdiği tespit edildi. Kurul'un, hayatta mal dağıtımı yapılırken, erkek-kız çocuk ayımı yapılmamasını tavsiye ettiği, tıbbî gereklilik dışında estetik yapılmasının uygun olmayacağını belirttiği, özel durumlar dışında kürtaja izin vermediği de görülmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER: Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu, Fetva, Kadın, İslam hukuku

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

AN ISLAMILEGAL ANALYSIS OF SOME FATWAS REGARDING WOMEN ISSUED BY THE HIGH BOARD OF RELIGIOUS AFFAIRS OF TURKEY

Ayşenur RIZVANOĞLU

**HARRAN UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL
DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES ISLAMIC LAW**

Thesis Advisor: Prof. Dr.Recep ÇİĞDEM

Year: 2026, Page: 111

This study aims to analyze selected fatwas concerning women in the 2018 and 2025 editions of the book titled “*Fetvâlar*” (Fatwas, published by the High Board of Religious Affairs of Turkey, in order to find out their compatibility with the classical sources and whether or not they are up to date. In this context, contemporary literature along with the classical sources were examined and expert opinions were obtained.

The High Board of Religious Affairs has generally supported its fatwas with classical sources, occasionally making preferences among different jurisprudential opinions. Although the Board occasionally give references to expert opinions, it did not quote them. In this thesis, interviews were conducted with experts in areas where their views were deemed beneficial, and some fatwas were consequently updated. Accordingly, taking expert opinions into account, it has been underlined that menstruation starts with the slightest bleeding and its maximum duration should be ten days. It has also been noted that the Board accepts three simultaneous pronouncements of divorce (*talaq* as a single divorce, and it has been stated that this view is compatible with the contemporary circumstances. Furthermore, It has been observed that the Board adopts the view of the Code of Family Law of the Ottoman Empire (*Hukûk-ı Âile Kararnâmesi*) regarding the divorce of a woman who lacks a civil marriage and has only religious marriage recommending divorce through arbitrators; and the board proposes that if one of the parties refuses to appoint an arbitrator, a fair and reliable arbitrator on his behalf should be selected and the problem should be resolved. It has also been observed that the Board recommends not to make gender discrimination between sons and daughters during the distribution of wealth while alive, and states that cosmetic surgery is inappropriate

unless medically necessary and does not permit abortion except in certain circumstances.

KEYWORDS: High Board of Religious Affairs of Türkiye, Fatwa, Women, Islamic law

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DİBKGGK	Denetim Kuruluşu ve Denetçi Bilgi Girişi Portalı
HAK	Hukûk-ı Âile Kararnâmesi
Hız.	Hazreti
Md.	Madde
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	Tahkik
t.y	Tarih Yok
v.	Vefat
y.y.	Yayın yeri yok

1. GİRİŞ

Kur’ân-ı Kerîm’de kadınlara hitap eden birçok âyet bulunmakla birlikte 176 âyetlik bir sureye “Nisâ” yani “Kadınlar” ismi verilmiştir. Bunun yanında yine bir kadın ve peygamber annesi olan Hz. Meryem’in ismiyle müsemma olan bir sûre (Meryem sûresi) vardır. Allah, toplumun kadın ve erkekten müteşekkil olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık...” (Hucurât, 49/13).

Hiz. Peygamber, eşlerine ve kızlarına önem vermiş, onları değerli hissettirmiştir. Eşlerine danışması, kızları geldiğinde ayağa kalkması (Ebû Dâvûd, “Salât”, 917-920), torunu Ümâme binti Zeynep’i namaz kılariken omzuna alması (Müslim, “Mesâcid”, 543) kadınlara değer verdiğinin göstergeleridir. Kadınların eğitime Hiz. Peygamber özel önem vermiş, Suffe’de kadınların eğitimi için özel gün tahsis etmiştir. (Buhârî, “İlim”, 101) Sahabe hanımları Hiz. Peygamber’e gelip sorular sorabilmekteydi (Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 287). Bunun yanında Hiz. Âişe, fıkıh ve hadis ilimlerinde öne çıkmakta ve birçok kişinin kendisinden bilgiler aldığı önemli bir fakîh konumundaydı (Ebû Dâvûd, “Salât”, 922).

Bu çalışmada, Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu’nun “*Fetvâlar*” adlı eserinde kadınlarla ilgili sorulara verdiği cevaplar analiz edilmektedir. Bu tezin, kadınlarla ilgili konuların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını ümit etmekteyiz.

Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu’nun tezde ele aldığımız iki farklı eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden ilki 2018 yılında basılmış olup, diğeri ise 2025 yılında basılmıştır. Çalışmamıza 2018 yılında basılan eserle başlanılmış olup, 2025 yılındaki eserde yer alan yeni konular da tezde incelemeye tabi tutulmuştur. 2018 yılında basılan eserde yer alan atıfların kaynaklarında zaman zaman uyumsuzluklar olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, Mevsilî’nin (v. 683/1284) *el-İhtiyâr* adlı eserinde, zaman zaman cilt ve sayfalar uyuşmakta zaman zaman da uyuşmamaktadır. İbn Nüceym’in (v. 970/1563) *el-Bahrü’r-Râik* adlı eserinde zaman zaman şamile nüshası kullanıldığı halde zaman zaman başka basımlar kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak Din İşleri Yüksek Kurulu kaynakçada tek kaynak vermektedir. Ayrıca Din İşleri Yüksek Kurulu’nun vermiş olduğu, Kudûri’nin (v. 428/1037) *el-Muhtasâr* adlı eseri kaynakçada verilmediğinden basım yeri ve yılı tespit edilememiş onun yerine tezde aynı kaynağın farklı basımı kullanılmıştır.

1.1. Tezin Konusu

Tez, Din İşleri Yüksek Kurulu’nun, 2018 ve 2025 basım tarihli “Fetvâlar” adlı eserinde, ibâdetler, aile hayatı ve sağlık alanı gibi doğrudan veya dolaylı konularda kadınlarla ilgili verdiği fetvâların analizini içermektedir. Bu fetvâlar, klasik kaynaklar ve çağdaş âlimlerin görüşleriyle karşılaştırılmaktadır. Güncel ve tıbbî konularda, konuların uzmanlarına danışılarak günümüz şartlarına uygun görüşlerin tercih edilebilirliğine değinilmektedir. Bu bağlamda, uzmanların izni ile isimleri tezde açık olarak kullanılmıştır.

Fetvâ, bir tür içtihad eylemi olduğundan, içtihad ve fetvâ kavramlarına yer vermek gerekir. İctihad, sözlük anlamı olarak çaba göstermek, meşakkatli bir şeyi ele geçirme noktasında olanca gücü sarf etmek manasına gelir (Atar, 2019, 365). Terim olarak ise şöyle tanımlanmaktadır: “Mutlak, mukayyed, âmm hâs gibi istidlaller ile hüküm elde edebilmek için müçtehidin tüm gücünü sarf etmesidir.” (Karaman, 2015, s.15).

Fetvâ sözlük anlamı olarak; açıklamak, cevap vermek gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, 1994, s.15/147-148). Fıkıh terimi olarak “fakih bir kişinin verdiği cevap” demektir. Örfî olarak ise “sorulan dinî sorulara müftüler tarafından yazı ile verilen cevaptır” (Atar, 1995, s.12/486). Türkiye’de Alo 190 fetvâ hattından sözlü olarak da fetvâ almak mümkündür.

1.2. Tezin Amacı

Araştırmada Din İşleri Yüksek Kurulu’nun kadınlarla ilgili verdiği bazı fetvâların analiz edilerek çağdaş gelişmelerin fetvâlara yansıyor yansımadığının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca; bu fetvâların klasik İslâm hukuku doktrinleri ile uyuşup uyuşmadığının belirlenmesi hedeflenmektedir.

1.3. Tezin Önemi

Feminizm hareketi ve Müslüman toplumlarda kadınların talepleri, kadın haklarında ciddi gelişmeleri beraberinde getirmektedir. Bu durum, klasik İslâm hukukunda yer alan bazı görüşlerin yeniden ele alınması sonucunu doğurmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu’nun kararlarında, kadınların talepleri ve sağlık alanındaki gelişmeleri dikkate alıp almadığının tespiti önem arz etmektedir.

Tez, hayız, nifâs, ibâdet, ahlak, aile, evlilik, nişan, mîrâs paylaşımı gibi birçok güncel konuya dair kadınların akıllarına takılabilecek soruları ele aldığından kadınlar için yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Yöntem

Tezde, nitel yöntem, teorik yöntem, içerik analizi kullanılmaktadır. Kavramlar açıklanmakta, farklı mezhep görüşlerine yer verilmektedir. Fetvâ içerikleri analiz edilmekte, Din İşleri Yüksek Kurulu kararlarının yanında özellikle yeni gelişmelerle alakalı çağdaş alimlerin görüşlerine yer verilmektedir. Uzmana danışılması gereken noktalarda konu ile alakalı uzman görüşlerinden yararlanılmaktadır.

Zaman zaman Din İşleri Yüksek Kurulu'nun atıf yapmış olduğu eserler ile verdiği bilgiler uyuşmadığından kaynaklar tek tek kontrol edilmiştir. Tez konusu kadınları içerdiğinden kadınları ilgilendiren konuların dışında kalan fetvlar kapsam dışı bırakılmıştır. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun kitapta yer alan soruları genellikle aynen muhafaza edilerek cevaplar analiz edilmektedir.

1.5. Türkiye’de Kadınlarla İlgili İslam Hukuku Alanında Yapılan Çalışmalar

İslâm hukukunda kadınların özel durumları fıkıh eserlerinde detaylı olarak ele alınmaktadır. Bazı kitap ve makale çalışmalarında da bu konular özel olarak incelenmektedir. Bu konuda birkaç yüksek lisans çalışması da yapılmıştır. Ancak tarafımızca doktora seviyesinde bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Neriman Çıldır (Tarhan) tarafından 1996 yılında, *İslâm Hukukunda Kadınların Mirasçılığı* adlı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Tezde mîrâs dağıtımındaki temel prensiplerin adalet, yakınlık ve ihtiyaç olduğundan söz edilmektedir. Câhiliye döneminde kadınlara mîrâs verilmezken, İslam’da 1/2, 2/3, 1/3, 1/4, 1/6, 1/8 gibi belirli payların verildiği belirtilmektedir. Kadınların bazı durumlarda erkeklerle aynı payı aldıklarını bazen de erkeklerden daha fazla pay aldıklarına dikkat çekilmektedir. Kadının erkekten eksik mîrâs aldığı durumlar erkeğin mali yükümlülüğü ile ilişkilendirilmektedir. Modernist düşünürlerin, kadının mîrâsçılığı konusunun yeniden ele alınması gerektiği aktarıldıktan sonra buna şu ifadelerle karşı çıkılmaktadır: ‘...kadınların mîrâstaki payları, kesin nasslarla (âyet ve hadislerle) belirlenmiş olup zamanın ve toplumsal şartların değişmesiyle değişebilirliği kabul edilemez.’

Hacı Çiçek tarafından 1996 yılında hazırlanan, *İslâm Hukukunda Kadının Şâhitliği* adlı yüksek lisans tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şâhitlik, ikinci bölümde şâhitlikle ilgili bazı konular, üçüncü bölümde ise kadının şâhitliği ele alınmıştır. Bu bölümde, Bakara 282. âyette yer alan iki kadının bir erkeğe denk tutulan şâhitliği konusu, kadının psikolojik, fizyolojik ve sosyal durumu ile ilişkilendirilerek, bedevinin şehirli hakkında şâhitlik etmesini yasaklayan hadis nakledilerek erkeğin de bazı sosyal durumlardan dolayı şâhitliğine itibar edilemeyeceği ile gerekçelendirilmiştir (Çiçek, 1996, s.62-64).

Serpil Kargı tarafından 2003 yılında hazırlanan *İslâm Hukukunda Kadının Evlenme Ehliyeti ve Boşama Yetkisi* adlı yüksek lisans tezi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde evlenme, evlenmede ehliyet, ikinci bölümde, boşanma ve boşanmanın çeşitleri, üçüncü bölümde ise İslâm hukukunda kadının boşama yetkisi bağlamında hul', hıyâru'lbulûğ, tefvîzü't-talâk gibi konulardan söz edilmiştir.

Zuhal Arslan tarafından 2006 yılında Din Eğitimi bölümünde hazırlanan, *Fetva Sorularına Yansıyan Kadın Problemleri (Konya-İstanbul Örneği)* adlı yüksek lisans tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde fetvâ, kadın ve diğer kavramlar üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde, İstanbul ve Konya Müftülüklerinin bayan fetvâ birimine gelen sorular konularına göre tasnif edilmiş ancak sorular İslâm hukuku açısından incelemeye tabi tutulmamıştır. Dini nikâhla alakalı şöyle bir yorum yapılmaktadır: “Dini nikâh uygulamalarının son yıllarda içerik değiştirdiği gözlemlenmektedir. Okuma veya çalışma nedeniyle ailelerinden farklı şehirde bulunan bazı bayanların, aile kurma anlamında olmayıp içinde bulunan şartların karşı cins tarafından kullanımını meşrulaştırmak amacıyla dini nikâh yaptırdıkları da görülmektedir.” (Arslan, 2006, s.45) Çalışmada, aile içi sıkıntıların ve aile içi şiddetin İstanbul Müftülüğüne yansıdığı ancak aile içi sıkıntıların Konya Müftülüğüne yansımadağına dikkat çekilmektedir.

Hümeysra Malkoç tarafından 2009 yılında *Kadının Statüsü ile İlgili Görüşlerin Din ve Sosyal Değişme Bağlamında Analizi (2000 Sonrası Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kadınlara İlgili Fetvaları)* adıyla hazırlanan yüksek lisans tezinde, geleneksel cinsiyet rolleri ve din, modernleşme ve kadın konuları ele alınmaktadır. Ataerkil toplumun yansıması olarak erkek hkimiyetinin dile yansıdığını ve bunun dine dayandırıldığı şu şekilde ifade edilmektedir;

“Kadınlarla ilgili ortaya atılan söylemlerin dine dayandırılması, sanki dinin kadınları ikincil bir varlık olarak gördüğü anlayışını ortaya çıkarmaktadır. Hâlbuki İslâm Din’i hiçbir şekilde kadınları erkeklerden aşağı olarak değerlendirmemiştir. Buna karşılık Kur’ân-ı Kerîm’in bazı meallerine ve yorumlarına baktığımız zaman, Kur’ân-ı Kerîm yaratılış konusunda kadın ve erkeği ayrı olarak zikretmezken bu meallerde ve yapılan yorumlarda genellikle erkeğin daha üstün varlık kabul edilip kadının erkeğin gerisine itildiğini görmekteyiz. Örneğin ilk bakışta kadının aleyhine gibi görünen bazı âyetlerin günümüz yöntemleri ışığında analiz edilmesi neticesinde geleneksel müfessirlerin tefsir ve yorumlarının kadını aşağı bir konuma getirdiği anlaşılmaktadır.” (Malkoç, 2006, s.62)

Bu çalışmada, Kahramanmaraş müftülüğüne sorulan soruların kadınların içinde bulundukları durumlara razı olmayarak dini çözümler arayışı içinde oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

Meryem Arıkfıdan tarafından 2015 yılında *İslâm Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler* adıyla hazırlanan yüksek lisans tezi iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tarihi süreç içerisinde kadın ele alınmakta, ikinci bölümde İslâm’da kadının korunmasına yönelik tedbirlerden söz edilmektedir. Bu bağlamda ehliyet, velayet, boşanma, nafaka ve hidâne hakkı gibi durumlardan söz edilmektedir. Özellikle, nikahta kızın rızasının alınmasına dikkat çekilmektedir.

Mamadou Kone tarafından 2016 yılında *İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti* adıyla hazırlanan yüksek lisans tezi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kadının mülkiyet hakkı ele alınmaktadır. Bu bağlamda mehir, nafaka, mîrâs, hibe ve kadının çalışması gibi konular işlenmektedir. İkinci bölümde ise rüşd, bulûğ ve benzeri kavramlar incelenmektedir. Tezde, kadının her türlü ticârî, zirâî, sînâî hizmetlerde bulunabileceği ve malları üzerinde tasarruf yetkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Burcu Kalpaklıoğlu Yalçın tarafından 2018 yılında Fetva ile Gündelik Hayata Rehberlik Etmek ve Özeli Yönetmek adlı Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde İngilizce olarak hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasında Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Alo fetva hattına gelen sorular ele alınmaktadır. Türkçe özetinde tezle ilgili şu bilgiye yer verilmektedir:

“Tez, bu yorumlama alanında vaizelerin bir yandan fetva isteyen kadınların haklarını korumaya çalıştığını, bir yandan da Diyanet’in ve hükümetin kadın ve aile konusundaki söylemini üstlendiğini iddia etmektedir. Ve böylece tez, vaizelerin işlerini icra ediş tarzlarının bunlardan birine ya da diğerine indirgenemeyeceğini savunmaktadır.”

Bu çalışmada, hükümetin vaizeler aracılığıyla kadınları yönlendirdiği ve kontrol ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Zabihullah Mufakker tarafından 2021 yılında *İslâm Hukukunda Kadınların Mirası ve Afgan Medenî Kanunu ile Karşılaştırılması* adıyla hazırlanan yüksek lisans tezi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mîrâs ile ilgili önemli istilahlara dair kavramsal çerçeve verilmektedir. İkinci bölümde İslâm hukukunda kadınların mîrâsı, Afgan medenî kanunu ile karşılaştırılmalı ele alınmaktadır. Afgan medenî kanununun bazı konularda İslâm mîrâs hukukundan farklı hükümler içerdiği vurgulanmaktadır.

Esra Karabudak tarafından 2022 yılında *İslâm Hukukunda Kadının Şâhitliğinin Cinsiyet ile Temellendirilmesine Analitik Bir Bakış* adıyla hazırlanan yüksek lisans tezi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şâhitlik kavramı ve şâhitte aranan şartlara yer verilmektedir. İkinci bölümde semâvî dinlerde kadının şâhitliği, İslâm öncesi Mekke’de kadına bakış, İslâm’da kadına bakış ve İslâm hukukunda kadının şâhitliği ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise kadınların şâhitliğiyle ilgili âyet verilerek bu yetin nasıl yorumlandığına dair farklı görüşlere yer verilmektedir. Çalışmada İslâm hukukunda şâhitlik konusunda cinsiyet temelli bir ayrımın bulunmadığı belirtilmektedir.

Nazire Bağcı tarafından 2023 yılında *Çağdaş Dönemde İslâm’da Kadının Statüsü ve Hakları Meselesi* adıyla Kelam Bilim Dalında hazırlanan yüksek lisans tezi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kadınlar konusunda klasik yaklaşımlara gelen eleştiriler, kadınlar aleyhine yöneltilen rivyetlere gelen tenkitler gibi konular ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise kadının eğitimi, kadın erkek eşitliği, kadın ve siyaset, kadının iş hayatına dahil olması gibi başlıklar ele alınarak çağdaş dönemde kadınlarla ilgili konulara yenilikçi yaklaşımlar incelenmektedir. Tezde, İslâm’ın kadını en iyi yere konumlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Yukarıda verilen çalışmalarda kadınlarla ilgili belirli konular ele alınmıştır. Bu çalışmada ise Din İşleri Yüksek Kurulu’nun kadınlarla ilgili verdiği fetvalardan özellikle

güncelliğini koruyanların tamamı analiz edilmiştir. Bu yönden diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

1.6. Türkiye Din İşleri Yüksek Kurulu’nun Tarihi Gelişimi

Din İşleri Yüksek Kurulu, Türkiye’de dini konularda rehberlik ve danışma görevi üstlenen en yüksek organlardan biridir. Kurulun temelleri, Osmanlı’daki Şeyhülislâmlık ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında faaliyet gösteren Şer‘iyye ve Evkaf vekâletindeki fetvâ ve danışma heyetlerine dayanır. 1924 yılında, Diyanet İşleri Reisliği bünyesinde “Müşâvere Heyeti” adıyla oluşturulan danışma organı, 1950 yılında adı “Müşâvere ve Dinî Eserler İnceleme Kurulu” olarak değişmiş, 1965 yılında ise yürürlüğe giren Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkında kanun ile bugünkü adıyla Din İşleri Yüksek Kurulu hâlini almıştır. Bu değişiklikte birlikte, kurulun görev ve yetkileri daha açık biçimde tanımlanmış, bağımsız bir danışma organı olarak hizmet vermeye başlamıştır (DİB, 22 Nisan 2026).

Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkında kanunun 5. Maddesinde Din İşleri Yüksek Kurulunun görevleri sayılmaktadır. Bu görevler arasında şunlara yer verilmektedir:

“İslâm dininin temel bilgi kaynaklarını ve metodolojisini, tarihî tecrübesini ve güncel talep ve ihtiyaçları dikkate alarak dinî konularda karar vermek, görüş bildirmek ve dinî soruları cevaplandırmak. Dinî konularda ...inceleme ve araştırma grupları oluşturmak, bu hususta yurt içi veya yurt dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan yararlanmak, gerektiğinde bu alanlarda hizmet satın almak ve sonuçlarını Başkanlığa sunmak...Resmî kurumlarca incelenmesi talep edilen dinî yayınları incelemek ve mütalaa vermek ... inceleme sonunda İslâm Dininin temel nitelikleri açısından sakıncalı olduğu Kurul tarafından tespit edilen yayınların, Başkanlığın yetkili ve görevli yargı merciine müracaatı üzerine basım ve yayımının durdurulmasına, dağıtılmış olanların toplatılmasına ve imha edilmesine karar vermek...”

Günümüzde Din İşleri Yüksek Kurulu, 1 başkan, 1 başkan vekili ve 14 üyeden oluşur (DİBK GK, 2 Temmuz 1965). İhtisas komisyonları ve uzmanlarıyla düzenli toplantılar yapar.

Çağdaş sorunlara İslâmî perspektifle çözüm önerileri üretir.

2. BÖLÜMLER

2.1. Birinci Bölüm: İbâdetler

Görüş ayrılığı bulunmayan ve günümüzde uygulama imkânı olan fetvâlarda bir tercihte bulunulmamış, sadece görüşler nakledilmiştir. Görüşlerde farklılık olması veya günümüzde uygulama imkânının olmaması veya uygulandığı takdirde ciddi zorluğa neden olması gibi durumlarda, görüşlerde tercihte bulunulmuştur. Bu bağlamda “...Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor...” (Bakara,2/185) âyeti ile “Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın zorlaştırmayın” (Ebû Dâvûd, “Edeb”,4835) hadisi esas alınmıştır. Zarûret, ihtiyaç, fesâd-ı zaman gibi durumlarda farklı görüşlerden istifade edilmesine fakihler izin vermişlerdir (Erdoğan, 2014, s.238). Ezmânın teğayyürü ile ahkâmın teğayyürü inkâr olunamaz (Mecelle, md.39) ilkesi de temel alınmıştır.

2.1.1. Hükmi Temizlik

2.1.1.1. Abdest

Oje, Ruj, Jöle kullanmak abdeste engel midir?

Din İşleri Yüksek Kurulunun konuyla ilgili fetvâsında “gusledecek veya abdest alacak kimsenin bedeninde veya abdest organlarında suyun deriye ulaşmasına engel olacak bir maddenin bulunmaması gerektiği ... ancak tırnaklarına boya yapışan boyacı veya tırnaklarının arasına çamur girip de çıkartamayan çiftçi ve benzeri meslek sahiplerinin bundan müstesna olduğu” (Şeyh Nizâm, 2000, s.1/4; İbn Âbidîn, 1966, s.1/288; Bilmen, t.y., s.81) belirtilerek saçta sürülen jölenin bir tabaka oluşturmadığından bahisle abdest ve gusle engel olmadığı belirtilmekte ancak oje ve rujdan açıkça bahsedilmemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.79). Sabunî, Günenç, Kasadar, ojenin abdest ve guslün sıhhatine engel olduğunu belirtmektedirler. Ancak abdest aldıktan sonra oje sürülüp tekrar abdeste ihtiyaç duyuluncaya kadar ojenin kalabileceğini ve abdest almak istediğinde ise ojeleri yine çıkarmak gerektiğini ifade etmektedirler (Sâbûnî, 2018, s.18; Günenç, 1986, s.3/48; Kasadar, 1998, s.172).

Hafnâvi, Mâliki mezhebinde yer alan dar yüzüğün abdeste engel olmayacağı veya sargı bezine kıyas edilerek ojenin abdeste engel olmayacağını söyleyenleri aktardıktan sonra bu görüşe itibar edilmeyeceğini ve abdeste engel olacağını belirtmektedir. Protez tırnağın ise abdeste engel olacağını bu nedenle protez tırnağın çıkarılması gerektiğini

söylemektedir (Hafnâvî, 2009, s.80-81). Bayındır, âyette emredilenin ellerin yıkanması olduğunu, tırnaklarına oje sürmüş bir kadının da ellerini yıkadığında âyette emredildiği şekliyle ellerini yıkamış sayılacağını bu nedenle ojenin abdeste engel olmayacağını belirtmektedir. (Fıtrat TV, 22 Nisan 2026) Ateş “oje ve takma tırnak ile abdest ve gusül olur mu?” sorusuna verdiği cevapta hem ojenin hem de takma tırnağın abdeste ve gusle engel olmayacağını belirtmektedir (Süleyman Ateş, 22 Nisan 2026).

Öztürk, cünüp olarak sürülmemesi şartıyla ojenin abdesti bozmayacağını söylemekte ancak abdeste engel olup olmadığından bahsetmemektedir (Öztürk, 2003, s.319).

Yukarıda dikkat çekildiği üzere, oje yer kaplaması nedeniyle abdeste ve gusle engel olur ancak ruj ve jölenin ise yer kaplamaması nedeniyle abdeste ve gusle engel olmaz.

Abdest alırken başörtüsünün üzerinden baş mesh edilebilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, meshin sözlük anlamından yola çıkarak ıslak elin başa temas etmesi gerektiğini, bunu engelleyen başörtüsü, bone, peruk vb. şeyler üzerine yapılan meshin geçerli olmayacağını (İbnu'l-Hümâm, 2003, s.1/159) ancak Hz. Peygamber'in sarığını çıkarmadan, sarığın altından elini koyarak başını mesh etmesini (Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 57) esas alarak kadınların da başörtülerini çıkarmadan ellerini başörtü altından koyarak abdest alabileceklerini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.80).

Uysal ve Kasadar da başörtüsü üzerinden yapılan meshin suyun saça değmesi şartıyla geçerli olacağını aksi halde geçerli olmayacağını ifade etmektedirler (Uysal, 1991, s.133; Kasadar,1998, s.173). Hafnâvî, Ahmet b. Hanbel (v.241/855), Dâvûd ez-Zâhirî (v.270/884) ve Evzâî'nin(v. 157/774) sarık ve başörtüsü üzerine meshi câiz gördüğünü zira Hz. Peygamber'in mestler ve sarık üzerine mesh ettiğini naklettikten sonra fukâhanın çoğunluğunun başörtüsü ve eşarp üzerine meshe cevaz vermediğini beyân ederek kendi görüşünün de câiz olmadığı yönünde olduğunu ifade etmektedir (İbn Kudâme, 1997, s.1/380-382; Hafnâvî, 2009, s.82-83).

Günümüzde başörtüsü altından saçlarına su değdirme imkânı olmayan bayanların başörtüsü üzerine meshe izin veren görüşten yararlanmaları İslâm'ın kolaylık prensibine daha uygundur.

Abdest Alabileceği Uygun Bir Ortam Bulamayan Kadın, Teyemmüm Ederek Namazını Kılabilir Mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kadının abdest alırken açılması harâm sayılan yerleri açmak zorunda kalmasının, suyu kullanamaz olarak kabul edilmesi gerektiğini belirttikten sonra bu durumdaki kadının namaz vaktinin sonuna kadar abdest için uygun ortamın oluşmasını beklemesi gerektiğini, şayet vakit çıkacaksa teyemmüm ederek namazını kılabileceğini ifade etmektedir (İbn Âbidin, 1966, s.1/289-290; Tahtâvî¹, 1997, s.118; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.84).

Uysal ve Asımgil de kadınların abdest alırken uygun yer bulamamaları durumunda teyemmüm ederek namazlarını kılacaklarını ifade etmektedirler. Hafnâvî, vaktin çıkması muhtemel olduğu durumda Mâlikî fukahâsına göre teyemmüm edilebileceğini beyan ederek bu görüşü tercih etmektedir (Uysal, t.y., s.133.; Asımgil ve Şahin, 2005, s.130; Hafnâvî, 2009, s.122-123).

Yukarıdaki görüşler birlikte değerlendirildiğinde, açılması haram olan bir yer açılmadan abdest imkânı olmayan kadının bu zorluk nedeniyle teyemmüm ederek namazını kılabilir. Zira âyette ifade edildiği üzere “zorlukla birlikte kolaylık vardır” (İnşirâh,94/5-6).

Karşı cinse dokunmak abdesti bozar mı?

Din İşleri Yüksek Kurulu, erkeğin kadına dokunmasının günah olduğunu, Hanefî mezhebine göre bu durumda iki tarafın da abdestinin bozulmayacağını (Mevsîlî, 2015, s.1/26) Şâfiî mezhebine göre ise karşı cinsten olup, evlenmesinde dinen bir evlenme engeli bulunmayan kimseyle, saç veya tırnağa dokunma hariç aralarında bir engel olmadan dokunulması durumunda her iki tarafın da abdestinin bozulacağını belirtilmektedir.(Mâverdi,1999, 1/183-187; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.81-82) Şeltut, mahrem olamayan kadına dokunmanın abdesti bozacağını söyleyen fakihleri belirttikten sonra kolaylık sağladığı için abdesti bozmayacağı görüşü tercih ettiğini belirtmektedir (Şeltut, 2009, s.73-74). Yani, kendisi Hanefî mezhebi görüşünü isim vermeden tercih etmektedir.

¹ Tahtâvî’de bu konu geçmemekle birlikte vaktin kaçmasından korkulması durumunda teyemmüm edilebileceği konusu yer almıştır. Muhtemelen Diyanet, vaktin kaçması durumunu dikkate alarak bu yönde fetvâ vermiştir.

Günümüzde şehirleşmenin artmasının etkisiyle kalabalık bir toplumda yaşamamız ve kadınların erkeklerle birlikte aynı ortamda bulunmaları veya bulunmak zorunda olmaları sebebiyle Hanefî mezhebi görüşü ile amel edilmesi kolaylık sağlayacaktır.

Harem-i Şerif'e girip çıkarken veya tavâf yaparken eli kadına değen kimsenin abdesti bozulur mu?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefîlerin kadına dokunmakla abdestinin bozulmayacağını ve Şâfiî mezhebine mensup kişilerin bu durumda abdestleri bozulacak olsa da Hanefîleri taklit edebileceğini söylemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.420). Din İşleri Yüksek Kurulu'nun bu görüşü zarûret nedeniyle uygulanabilir. Zira binlerce kişinin topluca hareket ettiği bu ibâdetle erkeklerin kadına değmemesi mümkün değildir.

2.1.1.2. Gusûl

Guslederken suyun küpe deliklerine ulaşması şart mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, İbn Âbidin'den (v.1307/1889) alıntı yaparak güç ve zahmetli olan göz, kapanmış olan küpe deliği gibi yerleri yıkamanın farz olmadığını naklettikten sonra bu konu da vesveseye kapılarak aşırıya gitmeye gerek olmadığını belirtmektedir (İbn Âbidin, 1966, s.1/ 285-286; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.95). Asımgil de aynı şekilde küpe delikleri açıksa yıkanması gerektiğini, kapalı ise yıkanması gerekmediğini belirtmektedir (Asımgil-Şahin,2005, s.137).

Bilmen ve Uysal, kapanmış olan küpe deliğinin de yıkanması gerektiği görüşündedir (Bilmen, t.y., s.91; Uysal, t.y., s.146). Kasadar, göbek çukuru, saç dipleri ve küpe deliklerinin ıslanmasına dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Kasadar,1998, s.180).

Hafnâvî, dar yüzük ve takılan ziynet eşyaların altına suyun gittiğinden emin olmak için hareket ettirilmesi gerektiğini, yalnızca Mâlikîlere göre buna gerek olmadığını belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.86).

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun vesvesenin önünü kapatmak için aşırıya gidilmemesi yönündeki tavsiyesi esas alınarak bu konuda abartıya kaçılmaması gerekir. Aksi halde bu durum, Obsesif Kompulsif Bozukluğa neden olabilmektedir.

Sezaryen yöntemi ile doğum yapmak guslû gerektirir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, sezaryen doğumun klasik kaynaklarda yer alan normal doğum gibi olduğunu, sezaryen doğumdan sonra kanama olmazsa, kadının ilk fırsatta

guslederek nifâs halinden temizlenebileceğini, kanama olduğu takdirde kanamanın bitmesiyle guslederek temizlenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Serahsî, 1989, s.3/210; Mevsilî, 2015, s.1/65-66; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.96).

Kadınlardan gelen beyaz ve kokusuz akıntı abdesti bozar mı?

Din İşleri Yüksek Kurulu; âdet, lohusalık, özür kanı dışındaki akıntıların abdesti bozup bozmadığı yönünde Hz. Peygamber'den gelen bir bilginin bulunmadığını aktardıktan sonra tıbbî verilere göre kadınlardan salgılanan beyaz ve kokusuz akıntının normal bir durum kabul edildiğini ve herhangi necis bir madde ile karışmadığından abdesti bozmayacağını belirtir (İbn Âbidin, 2003, s.1/305-306; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.100). Hafnâvî, kadınlar için bu akıntının yaygın olduğunu, umûmü'l-belvâ² nedeniyle bunun temiz kabul edilmesi gerektiğini ve abdesti de bozmayacağını ifade eder (Hafnâvî, 2009, s.91-94).

Doğal olarak gelen bu akıntının abdesti bozmayacağı düşünülmektedir.

Cünüp iken âdet olan bir kadının ayrıca gusletmesi gerekir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, cünüp olduktan sonra gusül abdesti almadan önce hayız olan kadının guslünü erteleyebileceğini belirttikten sonra gusül almasını tavsiye etmektedir (Haddâd, 1322/1903, s.1/31-32; İbn Nüceym, t.y., s.1/63; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.145).

Hayız döneminde hükmen kirli kabul edilen kadının cünüp olması durumunda gusletmesiyle de hayızlık durumundan çıkması mümkün olmadığından gusletmesine gerek yoktur denilebilir.

Bir kadının jinekolojik muayene olması ya da rahim ultrasonu çektilmesi guslü gerektirir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, gusül gerektiren durumların cinsel ilişki, şehvetle meninin gelmesi, âdet veya lohusalığın bitmesi olduğunu jinekolojik muayene veya rahim ultrasonu çektilmede bu durumlar oluşmadığından guslün gerekmeyeceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.151).

Bu tür muayenelerde yukarıda yer alan gusül gerektiren durumlar bulunmadığından, gusül almasına gerek yoktur.

² Kaçınılması büyük güçlüğü yol açan veya yaygınlığı sebebiyle insanlarda sıkıntıya yol açan durum (Baktır, 2012, s. 42/155).

Cünüp iken bebek emzirilebilir mi?

Kurul'a göre, bebeği emzirmek cünüp iken yapılması yasak olan durumlardan değildir.

Bu sebeple cünüp halde bebek emzirmede bir sorun yoktur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.151).

2.1.1.3. Kadınlara Özgü Haller

Kadınlardan hayız ve nifâs hâllerinde yapamayacakları şeyler nelerdir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kadınların hayız ve nifâs durumlarında cimâ yapamayacaklarını,³ namaz kılamayacaklarını, oruç tutamayacaklarını,⁴ Kâbe'yi tavâf edemeyeceklerini,⁵ gerekmedikçe camiye giremeyeceklerini belirttikten sonra Kur'ân-ı Kerîm'e dokunma ve okuma konusunda farklı görüşler olduğunu ifade ederek, bazı Mâlikîlere göre âdetli kadının eğitim-öğretim amacıyla Kur'ân'a dokunabileceğini ve okuyabileceğini aktararak kendi görüşünü şöyle belirtir:

“Günümüzde Kur'an eğitim ve öğretiminin aksamadan devam edebilmesi için Mâlikî mezhebinin bu görüşüyle amel edilebilir. Bununla birlikte Kur'an eğitim ve öğretiminin çok değişik yol ve yöntemleri olduğu için bu dönemlerdeki kadınların, okuyan kimselere kulak vererek ya da CD, DVD veya kasetten dinleyerek kulak eğitimi almaları ve âyetleri kelime kelime bölerek tashîh-i hurûfa ağırlık vermeleri de uygulanabilecek bir başka yöntemdir. Bu yöntem, mümkün olursa ihtilaftan kaçınmak açısından daha ihtiyatlı olabilir.” (Mevsîlî, 2015, s.1/31-33,60-63; Şîrbînî, 1997, s.1/119; Desûkî, t.y., s.1/174; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.100-101; TDV, 2007,s.1/213).

Bilmen ve Döndüren, hayız ve nifâs durumunda kadınların, namaz, oruç, tavâf gibi ibadetlerini yerine getiremeyeceğini, dua maksadıyla okuduğu âyetler hariç Kur'an'dan bir âyet dahi okuyamayacağını ve Kur'ân-ı Kerîm'e eliyle dokunamayacağını, mescitlere giremeyeceğini ve kocasıyla cimâda bulunamayacağını belirtmektedirler (Bilmen,t.y.,s.72.

³ Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'de, “Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki; o bir ezâdır (rahatsızlıktır). Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın... (Bakara, 2/222).

⁴ Hz. Âişe, hayız hâli sona eren kadının namazlarını kaza edip etmeyeceğini soran bir kadına “Resûlullah zamanında ay hâlimden çıktığımızda bize oruçları kaza etmemiz emredilir, namazları kaza etmemiz ise emredilmezdi.” demiştir (Müslim, “Hayz”, 15, 69).

⁵ Hz. Peygamber, ay hâli sebebi ile hac yapamayacağından endişe ederek ağlayan Hz. Âişe 'ye, “Kâbe'yi tavâf etmek dışında, haccedenlerin yaptığı her şeyi yap.” demiştir (Buhari, “Hayz”, 1).

Döndüren, t.y., s.1/150-153).

Sâbûnî, hayız ve nifâslının cinsel ilişkiye giremeyeceğini, namaz kılamayacağını ve kaza etmeyeceğini, oruç tutamayacağını ancak kaza edeceğini, Kur’ân okuyamayacağını, mescide giremeyeceğini ve Kâbe’yi tavâf edemeyeceğini belirtmektedir (Sâbûnî, 2018, s.1/67-68, s.4/ 75-76).

Hafnâvî, hayızlı ve nifâslı kadının mescide girmesi ve oturmasıyla ilgili soruya dört mezhebe göre câiz olmadığını, bazı âlimlerin ise buna cevaz verdiklerini belirttikten sonra câiz olmadığı görüşünü tercih etmektedir (Hafnâvî, 2009, s.136-141).

Öztürk, hayızlı kadın için cinsel ilişki yasağı dışında bir yasak olmadığını bu durumda isterlerse ibdet edebileceklerini ancak ibdetten muaf tutulduklarını, ibâdet etmedikleri takdirde oruçları kaza etmeleri gerektiğini ancak namazın kazasına ise gerek olmadığını belirtmektedir (Öztürk, 2003, s.43).

Çağdaş ilahiyatçılardan bazıları, Kur’ân’da sadece cimânın hayızlı kadınlara yasaklandığını bunun dışında bir yasak olmadığını iddia ederek namaz kılabileceklerini ve oruç tutabileceklerini ifade etmektedirler. Kur’ân’da hastanın oruç tutup tutmama konusunda serbest bırakılmasından hareketle hayızlının da bir türlü hasta kabul edilmesi gerektiğini, kendini iyi hissediyorsa oruç tutabileceğini iddia etmektedirler. Bu iddiada bulunanlar hadisleri göz ardı ettikleri gibi Kur’ân’da hastalık için ‘merîz’, hayız için ise ‘ezâ’ kavramının kullanılmasını yani Allah’ın hayızlı için hasta demediğini gözden kaçırmaktadırlar. Hastalık geçici bir durum olduğu halde hayızlılık durumunun geçici olmadığını kadınların bu durumlarının fitr olduğunu ve ortalama 30 yıl gibi bir süre bunun devam ettiğini dikkate almamaktadırlar. Bunların birbirine kıyâsı, kıyâs-ı ma’l-farîk olmaktadır ki bu da batıldır (Çiğdem, 2022, s.53-57).

Âdetli kadın ziyâret, vedâ‘ ve umre tavâflarını yapabilir mi?

Resûlullah, Hz. Âişe’ye, “Bu, Allah Teâla’nın, Hz. Âdem’in kızları üzerine yazdığı bir şeydir. Hacıların, hacla ilgili yaptıklarını sen de yap. Ancak âdet gördüğün sürece Kâbe’yi tavâf etme.” (Buhârî, “Hayız” 294) Bu hadis dikkate alındığında hayızlı kadın ziyâret tavâfı hariç diğer hac menâsikini yapabilir. Bu durumu geçince ziyâret tavâfını yapar, bayram günlerinde yapamasa da tehir için bir ceza gerekmez. Kadının Mekke’de bekleme imkânı yoksa Hanefilere göre hayızlı olarak tavâfını yapar, ceza olarak bedene (büyük baş) kesmesi gerekir (Kâsânî,1327/1908, s.2/129). Şâfiîlere göre, bu şekilde tavâf

geçerli olmaz (Nevevî, 1344-1347/1925-1928, s.8/14, 17). Bazı Hanbelî ve Mâlikîlere göre âdeti devam ederken kan akıntısı durduğu zaman gusleder ve tavâfını yapar bu tavâf da geçerli olur.⁶ Ahmet b. Hanbel'in bir görüşüne göre bu şekilde tavâf eden tavâfını iade eder, şehrine dönmüşse küçükbaş hayvan keser. Atâ b. Ebû Rebâh'a (v. 114/732) göre bu durumda ziyâret tavâfı dahil her türlü tavâf yapabilir. İbn Teymiyye'ye (v. 622/1225) göre ise zarûret durumunda hayız ve nifâs hallerinde ziyaret tavâfı yapabilir (Sahnûn, 1994, s.1/152; Hattâb, 1992, s.1/53; İbn Kudâme, t.y., s.1/380,399-405; İbn Teymiyye, 2004, s.26/208,220-241).

Din İşleri Yüksek Kurulu, hayız veya nifâs hallerinde bulunan kadınların vedâ (sader) tavâfı yapmalarına gerek olmadığını, ancak ziyâret ve umre tavâfını yapamayacaklarını belirtir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.103-104).

Diyanet ilmihali ve Günenç'e göre, âdetli kadın ziyâret veya umre tavâfını yapamaz (TDV, 2007, s.1/213; Günenç, 1985, s.2/93). Hafnâvî, bu durumdaki kadının tavâf yapamayacağını belirten mezhep görüşlerini aktardıktan sonra tavâf yapabileceğini söyleyen İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in (v. 751/1350) görüşlerine yer verir ve Cadulhakk'ın (v.1996) Mekke'de kalamayacak olan hayızlı kadının bu görüşlerden birini tercih edebileceği gibi birine vekâlet vererek de tavâf yaptırabileceğini, haccının tamamında vekâlet câiz ise bir kısmında da vekâlet verilebileceği görüşünde olduğunu aktarır (Hafnâvî, 2009, s.296-297).

Kafilesi bekleme ihtimali olan kadınların bu durumları geçtikten sonra bu tavafları yapmaları gerekir. Kafilenin bekleme ihtimali yoksa, ziyâret ve umre tavâfına izin veren âlimlerin görüşleri ile amel edilmesi, dinin kolaylık ilkesine daha uygun düşmektedir. Vedâ tavâfı ise hayızlı kadından düşer, yapması gerekmez. (Merğînânî, 1417/1996, s.2/360; Din İşleri Yüksek Kurulu,2018, s.342). Asımgil de hayızlı kadından vedâ tavâfının düşeceğini söylemektedir (Asımgil ve Şahin, 2005, s.302).

Sâbûnî, Hanefî ve Şâfî mezhepleri ile Ahmed b. Hanbel'e ve İmam Nevevî'ye (v. 676/1277) göre vedâ tavâfının vacip olduğunu, terkinin dem gerektirdiğini, İmam Mâlik'e

⁶ Din İşleri Yüksek Kurulu'nun vermiş olduğu kaynaklarda bu bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak yine Mâlikî kaynağı olan Ali Adevi'nin(v. 1189/1775) haşiyesinde bu bilgiye ulaşılmaktadır (Harâşî,1317/1899, s.2/343).

göre sünnet olup terkinin herhangi bir ceza gerektirmediğini naklettikten sonra hayızlı kadından vedâ tavâfının düşeceğini belirtmektedir (Sâbûnî, 2018, s.3/96-99,159-162).

Âdet kanaması 3 günden az veya 10 günden fazla süren bir kadın ibâdetlerini yerine getirmede nasıl hareket etmelidir ve âdet geciktirici ilaç kullanılabilir mi ve sağlık açısından sakıncası var mı?

Hanefiler düzenli olarak üç günden az veya on günden fazla kanaması olan kadınları özür kategorisi içinde değerlendirmektedir (Mevsîlî, 2015, s.1/ 58-60). Şâfîilere göre ise det süresi en az bir gün en fazla on beş gündür (Şîrbînî, 1997, s.1/171). Din İşleri Yüksek Kurulu, mezhep görüşlerini aktardıktan sonra konuyu şöyle özetler:

“Kadın hastalıkları ve doğum uzmanlarının verdiği bilgiye göre; nadiren de olsa kimi kadınların düzenli olarak üç günden az veya on günden fazla kanaması olabilmektedir. Düzenli olarak üç günden az ya da on günden fazla kanaması olan kadınların tıbbî muayenenin de bunu desteklemesi hâlinde üç günden az ve on beş güne kadar olan kanamalarını âdet olarak kabul etmeleri uygun olur.”

Diyanet, bu konuda mezhep görüşleri yerine tıbbî verileri dikkate almaktadır. Âdet kanamasını geciktirmesi maksadıyla kullanılan ilaçlar nedeniyle gelen kanı ise hayız olarak değerlendirmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.105).

Hafnâvî, âdet geciktirici veya âdet getirici ilaç kullanmanın ihtiyaç durumunda câiz olduğunu belirtmekte ancak ilaca rağmen kan gelmesi konusuna değinmemektedir. Oruç tutma amacıyla âdet geciktirici kullanmanın doğru olmayacağını ve bedene bir zarar vermesi halinde kullanmanın harâm olacağını söylemektedir (Hafnâvî,2009, s.132-133, 279-280).

Dr. Çelik, tıbbî verilere göre âdet günü geldiğinde bir damla kanın dahi âdet kabul edildiğini ancak on günden fazla olan kanamaların âdet sayılmayacağını, farklı patolojik nedenlerin bu kanamaya neden olmuş olabileceğini belirtti. Bu bağlamda, 7. günde kanı kesilip 8. günde tekrar kanı gelen kadının 10 güne kadar hala âdetli sayılacağını söyledi. (E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026). Bu açıklama dikkate alındığında, âdet günü gelen kadının, lekelenme ve kanamalarının on güne kadar âdet sayılması, on günden sonrasının ise özür sayılması tıbbî verilerle uyumlu olacaktır.

Dr. Çelik, âdet geciktirici ilaç kullanmanın süreklilik arz etmesi durumunda sağlığa olumsuz etkisinin olacağını, hac ve umre gibi ibâdetlerde bir defaya mahsus kullanımının sağlığı etkilemeyeceğini ifade etti (E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026).

Âdet döneminden önce başlayan lekelenmenin hükmü nedir? Bu esnada ibâdet yapılabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, âdeti düzenli olanlarda görülen bu lekelenmenin âdet kanı olup olmadığını tespit etmek için doktor görüşüne başvurup âdet kanaması olmadığı tespit edildiği takdirde bu kişilerin özür sahibi sayılarak ibâdetlerini özür sahibi kimseler gibi yapabileceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.106).

Dr. Çelik, iki âdet arasının tıbben 21 gün olduğunu, 21 günden önce gelen kanamaların özür sayıldığını 21 günden sonra gelen kanamaların ise âdet sayıldığını belirtti (E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22.05.2026).

Bu konuda her bir kadının kendi durumunun tespiti için doktora başvurması en doğru yol olacaktır.

Kanaması hiç kesilmeyen bir kadının âdet durumu nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, mu'tâde (düzenli kanaması olan) ile mütehayyirenin (det gününü unutmuş) kanamasıyla alakalı mezhep görüşlerine yer verdikten sonra Mâlikî⁷ ve Hanbelî⁸ görüşlerinin tercih edilmesinin uygun olacağını belirtir; ancak bu konuda uzman doktorlara başvurulması gerektiğinden söz eder (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.107). Bilmen, Uysal ve Asımgil, âdet gören bir kadından sürekli kan gelmesi durumunda her ayın 10 gününü âdet geri kalanı ise temizlik süresi kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Bilmen, t.y.,s.70; Uysal, t.y., s.172; Asımgil ve Şahin,2005, s.14).

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hafnâvî ve Uysal, hamile kadından gelen sürekli kanı ise istihze olarak değerlendirmektedirler (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.108; Hafnâvî, 2009, s.135-136; Uysal, t.y.,s.184).

Hafnâvî, âdet döneminde bir gün kesilip bir gün kanı gelen kadının, kanın kesilmesi zamanında namaz kılıp kılamayacağı sorusuna Mâlikî ve Hanbelîlerin kanın kesilme döneminin temizlik sayılacağını, yıkanıp namazını kılıp orucunu tutabileceklerini

⁷ Mâlikî mezhebi, hayız kanı olduğu konusunda net bir bilgi yoksa hayızın asgarisinin dikkate alınmasını, geri kalan günlerin de istihzeli sayılması gerektiğini belirtmektedir (Desûkî, t.y., s.1/171).

⁸ Hanbelî mezhebine göre, âdetini unutmuş kadın her ayın 6 veya 7 gününü âdetli kabul eder (İbn Kudâme, 1997, s. 1/ 403).

söylediklerini kendisinin de bu görüşle fetvâ verdiğini söylemektedir (Hafnâvî, 2009, s.131).

Hafnâvî, âdet kanı kesildikten ve yıkandıktan üç gün sonra gelen kanın âdet olup olmadığı sorusuna, eğer kadın kanın kesilmesini kuruluk veya beyaz suyun gelmesiyle anlayıp yıkanmışsa gelen kana itibar edilmeyeceğini belirtmektedir. Hafnâvî âdet öncesi gelen sarımtırak ve benzeri akıntıların âdet olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği sorusuna ise kan gelinceye kadar bu tür akıntılara itibar edilmeyeceğini ve bunun hayız sayılmayacağını cevabını vermektedir (Hafnâvî, 2009, s.132,134).

Ümmü Atiyye'den şöyle nakledilmektedir: “Temizlendikten sonra bizden gelen bulanık ve sarımtırak kanı umursamazdık.” (Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 307).

Yukarıda yer verilen tıbbi açıklamalar dikkate alındığında, âdet süresi içinde gelen tüm akıntıların on güne kadar âdet sayılması gerekir. On günü geçtikten sonra gelen akıntılar için doktora müracaat edilerek ona göre hareket edilmesi gerekir.

Âdeti bittikten sonra on beş gün geçmeden yeniden kanaması başlayan kadın ibâdetlerine devam edebilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bir uzmana danışılıp bunun âdet kanı mı yoksa özür kanı mı olduğu öğrenilerek hareket edilmesini önermektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.147).

Din İşleri Yüksek Kurulunun görüşünde belirtildiği gibi bu durumda doktora müracaat edilerek ona göre hareket edilmesi gerekir.

Rahim ameliyatı sebebiyle veya rahmin alınmasından sonra gelen kanama ibâdete engel midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, rahim ameliyatı veya rahmin alınması gibi işlemler sonrasındaki görülen kanamanın istihze hükmünde olduğunu, abdestini özür sahibi kimselerin abdesti gibi alarak, kanaması devam etse dahi ibâdetlerine devam edebileceğini ifade etmektedir. Abdest alma da sıkıntı yaşanması durumunda ise özür dışında farklı bir nedenle abdest bozulmadığı sürece abdestin bozulmayacağı görüşünde olan Mâlikî mezhebi ile amel edilebileceğini belirtmektedir (Merğînânî, 1417/1996, s.1/217-218; İbn Rüşt ,2004, s.1/40-41; Desukî, t.y., s.1/116; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.147).

Bu durumda kadının, Mâlikî görüşü ile amel etmesi, İslâmın kolaylık prensibiyle uygunluk arz eder.

Spiral nedeniyle âdet öncesi ve sonrası görülen lekelenmelerin hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, âdet günleri belli olan kadınlarda âdet öncesi ve sonrası görülen lekelenmenin âdet kanaması olmadığı bilindiği takdirde bu lekelenmelerin özür sayılacağını ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.148).

Dr. Çelik, spiral kullanan kadınların, âdet öncesi lekelenmelerini âdet kabul ettiklerini ancak 10 günün üzerindeki kanama veya lekelenmeleri hastalık kabul ettiklerini hatta kadınlara alternatif korunma yöntemlerini önerdiklerini ifade etti (E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026).

Bu açıklama dikkate alındığında spiral kullanan kadınların âdet öncesi lekelenmelerini, hayız olarak kabul etmeleri gerekir. Âdet sonrası lekelenme toplamda on günü aşmamışsa âdet kabul etmeleri, on günü aşmışsa özür kabul etmeleri gerekir.

Menopoz dönemindeki kanamalarda ibâdetler nasıl yerine getirilir?

Menopoz, “yumurtalıklardan üreme hormonlarının üretiminin en az 12 ay boyunca durması nedeniyle âdet döngülerinin kalıcı olarak sona ermesini içeren normal bir durumdur.” (Kimberly Peacock, Karen Carlson, Kari M. Ketvertis, 2023).

Din İşleri Yüksek Kurulu, menopoza giren kadından gelen kanamaların özür kanı olarak kabul edildiğini Kâsânî’den (v.587/1191) naklettikten sonra bu kanın özür kanı kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Kadın özürlü kimseler gibi hareket eder (Kâsânî, 1328/1909, s.3/200; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.151).

Menopoza geçiş dönemi ile menopoz döneminde akıntısı olan bir kadın ibâdetlerini nasıl yerine getirir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, menopoza geçiş döneminde meydana gelen kanamalarda uzman doktorların vereceği bilgiye göre hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Menopoz dönemi ile ilgili akıntılarda ise Hanefî kaynaklarından alıntı yaparak menopoz döneminin ilk senesinden sonra gelen kanın özür kanı olduğundan söz etmektedir (Kâsânî, 1328/909, s.3/200; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.109).⁹

Konu ile alakalı Dr. Çelik, bir sene hiç det görmeyen kadının muayene ve kan tahlili sonuçlarına bakılarak menopoz tanısının konulduğunu ifade etti. Bir seneden sonraki

⁹ Kâsânî, menopoz için bir vakit belirlenmişse bu vakitten sonra gelen kanın hayız kanı olmayacağını ifade etmektedir. Bu kan, özür kanı sayılır. Din İşleri Yüksek Kurulu’nun belirttiği gibi menopozdan sonraki bir yıllık süreden bahsetmemektedir (Kâsânî, 1328/1909, s.3/200).

kanama ise bir hastalık kaynaklı olabileceğini, yani patolojik bir durum kaynaklı olduğunu, bu kanamanın araştırılması gereken bir kanama olduğunu ve bu sebeple bunun hastalık sayıldığını söyledi. Örneğin, menopoza giren bir bayanın bir seneden sonra gelen kanın rahim kanseri kaynaklı, tümöral kaynaklı veya rahim ağzındaki lezyon sebebiyle olabileceğini bunun da âdet olarak sayılmayacağını belirtti(E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026).

Bu durumda, uzman doktorun muayenesi sonucu âdet mi, özür mü olduğu konusuna kişinin doktoruyla birlikte karar vermesi en uygun yol olacaktır.

Düşük ve dış gebelik yaşayan kadından gelen kanın hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefî ve Hanbelîlere¹⁰ göre el, ayak gibi dış organları belirginleşmiş düşüklerde gelen kanın nifâs kanı olduğunu, el, ayak gibi organları belirginleşmemiş olan düşüklerde ise görülen kanın özür kanı olduğunu (Merğînânî, 1417/1996, s. 1/226), Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise organlar belirgin olsa da olmasa da bu durumdaki kanın nifâs kanı olduğunu naklettikten sonra¹¹ rahimden gelen kanın niteliğinin günümüz teknolojisi ile tespit edilebildiğini bu nedenle bu kanın nifâs olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Remlî, 1984, s.1/ 211-212; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.108-109).

Bilmen, Kasadar, Uysal ve Asımgil de Hanefî ve Hanbelîlerin görüşüyle aynı görüşü sunmaktadır. Hafnâvî de Hanbelî görüşü ile fetvâ verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Bilmen, t.y., s.71; Kasadar,1998, s.207. Uysal, t.y., s.218; Asımgil ve Şahin,2005, s.24-25; Hafnâvî, 2009, s.133-134).

Dr. Çelik, 10 haftalık bir gebelikten sonra düşük olmuş ise düşük sonrası ilk 10 günün lohusalık kanı olduğunu diğer günlerdeki kanamaların ise hastalık kanı olabileceğini ifade etti. Dış gebeliğin de aynı olduğunu söyledi. (E. Çelik, Kişisel Görüşme,22 Mayıs 2026).

¹⁰ İbn Kudâme'ye (v. 682/1283) göre el, ayak gibi dış organları belirginleşmiş düşüklerde gelen kanın nifâs kanı olduğunu, ancak nutfe veya alaka olarak düşük durumunda ise nifâs olmadığını; et parçası olarak düşük olduğundan ise iki görüş olduğunu bir görüşe göre yaratılış başlangıcı olduğundan nifâs olduğunu diğer görüşe göre ise uzuvlar belirgin olmadığından nifâs olmadığını belirtir. Din İşleri Yüksek Kurulu ise bu detaya yer vermemiştir (İbn Kudâme, 1997, s. 1/431).

¹¹ Desûkî düşükten bahsetmemekte ancak farklı zamanlarda doğan ikizlerden bahsetmektedir. Ancak doğum sonrası gelen kanın nifâs kanı olduğuna vurgu yapmaktadır (Desûkî, t.y., s.1/ 174-175)

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre dış gebelikteki görülen kan, rahimden değil de dış gebelik bölgesindeki damarların yırtılmasıyla geldiğinden bu kanamanın özür kanı olarak değerlendirilmesi gerekir (Din İşleri Yüksek Kurulu,2018, s.109).

Tıbbi açıklamalar dikkate alındığında, 10 haftalık bir gebelikten sonra düşük olmuş ise düşük sonrası ilk 10 günün lohusalık kanı, diğer günlerdeki kanamaların ise özür kanaması olarak kabul edilmesi gerekir. Dış gebelik de aynı hükme tabidir. Ancak bu konuda tereddüt oluşması durumunda, uzman doktora müracaat edilerek alınan sonuca göre hareket edilmelidir.

Boş gebelik süresince ve bu gebeliğin sonlanmasından sonra görülen kanın hükmü nedir?

“Anembriyonik gebelik”, “su gebeliği” gibi çeşitli isimlerle anılan boş gebelik, döllenmiş yumurtanın rahme yerleşip tutunmasına rağmen embriyonun gelişmemesi durumudur (Memorial,18 Mayıs 2026). Din İşleri Yüksek Kurulu, boş gebelik esnasında görülen kanı istihze, boş gebelik sonlandırıldıktan sonra görülen kanın ise lohusalık kanı olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.149).

Dr. Çelik, boş gebeliğin normal gebelik kabul edildiğini, boş gebeliğin sonlandırılmasının düşük gibi değerlendirildiğini, yani boş gebeliğin sonlandırılmasından sonraki ilk 10 günün lohusalık kabul edildiğini, ilk 10 günden sonra gelen kanın ise hastalık kanı kabul edilmesi gerektiğini belirtti (E. Çelik, kişisel görüşme, 22 Mayıs 2026).

Bu açıklamaya göre, boş gebelik esnasında görülen kanın özür kanı kabul edilmesi gerekir. Boş gebelik sonlandırıldıktan sonraki ilk 10 günün lohusalık, ilk 10 günden sonra gelen kanın ise özür kabul edilmesi gerekir. Yani boş gebelikte kadın, lekelenmeleri veya kanamaları olsa da özürlü gibi hareket etmelidir. Sadece kürtaj sonrası ilk 10 gün lohusa gibi davranmalıdır.

Mol gebelik (üzüm gebeliği) esnasında ve bu gebeliğin sonlanmasından sonra görülen kanın hükmü nedir?

Halk arasında üzüm gebeliği olarak da bilinen mol gebelik, “yumurta ve spermin döllenmesi sürecinde kanserli olmayan bir tümör oluşturmasıyla meydana gelen gebeliğin nadir görülen komplikasyonudur. Tipik olarak plasentada oluşan üzüm benzeri sıvı kesecikleri ile karakterizedir. Bebek ve plasenta tümör nedeniyle olması gerektiği gibi gelişemez ve gebelik sona erer” (Cue,2024).

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre mol gebelik sırasındaki kanama istihâze, mol gebelik sonlandırıldıktan sonra görülen kan ise lohusalık kanı olarak değerlendirilmelidir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.150).

Dr. Çelik, mol gebelikte bebeğin kromozom bozukluğu olması sebebiyle hastanın şiddetli kanama yaşadığını, bu nedenle kanamanın uzun sürdüğünü, gebeliğin sonlandırılmasında ise rahmin içinde çok fazla gebelik materyali olduğundan derin bir temizleme gerektiğini, bu sebeple de kanamanın uzun sürdüğünü ifade etti. Mol gebeliğin sıkıntılı bir gebelik olduğunu ve kişinin aylarca tekrar tekrar kürtaja girebildiğini bu sebeple kesin bir kanama süresi veremeyeceğini hastanın yapısına ve gebeliğin boyutunun farklılığına göre de kanama süresinin değişeceğini belirtti. Kürtajdan sonraki 10 gün süresince gelen kanın lohusalık kanı olduğunu 10 günden sonra ise beta denen değerlere bakılıp ona göre tekrar kürtaja gerek olup olmadığına karar verdiklerini, kürtajın gerekli olduğu durumda yeniden kürtaj yaptıklarını yine 10 gün süresince gelen kanın lohusalık kanı olduğunu 10 günden sonra gelen kanın ise hastalık kanı olduğunu ifade etti (E.Çelik, Kişisel Görüşme,22 Mayıs 2026).

Mol gebelikte, kürtajdan sonra 10 gün süresince gelen kanın lohusalık kanı, 10 günden sonra gelen kanın ise hastalık/özür kanı kabul edilmesi tıbbî verilerle uyumlu olacaktır.

Kadınlar kabir ziyâretinde bulunabilirler mi? Hayız halinde kabir ziyâreti yapılabilir mi?

Hz. Peygamber'in İslâmiyet öncesi toplum ve âdetlerinin hâkim olduğu dönemde sedd-i zerâi¹² metodunu uygulayarak bir süreliğine kabir ziyâretini kadın-erkek olmak üzere herkese yasaklamış olsa da daha sonra bu yasağı, “Size kabir ziyaretini yasaklamıştım. Artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz. Çünkü bu size ahireti hatırlatır.” (Müslim, “Cenâiz”, 977), diyerek kaldırmıştır. Hatta Hz. Peygamber çocuğunun kabrinde ağlayan bir anneye nasihatta bulunmuş ancak ona ziyareti yasaklamamıştır (Buhârî, “Cenâiz”, 1252). Bu nedenle, Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre kadınların kabir ziyâretinde bulunmasında bir sakınca yoktur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.225). Günenç'in görüşü de Din İşleri Yüksek Kurulu ile aynıdır (Günenç, 1983, s. 1/71).

¹² Sedd-i zerâi: Normal şartlarda yapılması konusunda dinen serbest bırakılan davranışın, sakıncalı bir sonuca götürmesi ihtimal söz konusu olduğunda o davranışı yasaklamaktır (Dönmez,2009, 36/277-287).

Hafnâvî, kadınların giyim kuşamlarına dikkat etmek şartıyla kabirleri ziyâret edebilecekleri görüşünü tercih etmektedir (Hafnâvî,2009, s.601-604).

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre hayız halinde kabir ziyâreti yapmayı ve dua etmeyi yasaklayan herhangi bir hadis veya âyet olmadığından bu halde kabir ziyâretinde bulunmak ve dua âyetlerini ezberden okuyarak dua etmek câizdir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s. 226).

Yukarıda yer verilen hadiste, kabir ziyâretinin hem erkeğe hem de kadına ahireti hatırlatacağından söz edildiğinden özel hallerinde olsun ya da olmasın kadınların kabir ziyâretinde bulunmaları câizdir.

Lohusanın ilk sütünün bebeğe verilmemesi, kırk gün dolmadan evden çıkmaması, lohusa kadınların bir araya gelmemesi gibi anlayışların dini bir dayanağı var mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, lohusanın ilk sütünün bebeğe verilmemesinin dini bir dayanağı olmadığını tıbben de bu uygulamanın doğru olmadığını ifade etmektedir.

Dr. Çelik, gelen ilk sütün kesinlikle bebeğe verilmesi gerektiğini, bu sütün bağışıklık sistemini güçlendirdiğini ifade etti. Buna ek olarak anne sütü almayan, özellikle kolostrum denilen ağız sütünü almayan bebekleri enfeksiyondan korumanın oldukça güç olduğunu belirtti. Kemoterapi gibi ağır tedavi durumlarında annenin sütünün çocuğa verilmemesini önerdiklerini söyledi (E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026). Bu nedenle, sütün verilmemesi yönündeki inanışlar batıl olup, itibar edilmemesi gerekir.

Soruda geçen kırk gün dolmadan lohusanın evden çıkmaması, lohusa kadınların bir araya gelmemesi gibi anlayışların hurafe olduğu belirtilmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.100).

Bebeğin göbek bağının cami, okul bahçesi gibi yerlere gömülmesi doğru mudur?

Halk arasında yeni doğan bebeğin, ileride nasıl bir meslek sahibi olması isteniliyorsa göbek bağının alâkalı yerlere gömülmesi gibi bir inanış vardır. Örneğin, bazı yörelerde Kur'ân ehli, hoca olması istenilen bebeğin göbek bağının cami bahçesine, doktor olması istenilen bebeğin göbek bağının hastane bahçesine gömülmesi gibi uygulamalar görülmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu bu uygulamanın dini bir temeli olmadığını

belirtmekle birlikte insandan bir parça olduğu için göbek bağının toprağa gömülmesini tavsiye etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.100).

Günümüz şartlarında metropol şehirlerde, göbek bağını toprak bulup gömme ihtimali olmayan kişilerin, uygun bir beze veya poşete sararak atılmasının bir sakınca doğurmayacağı düşünülmektedir.

Bebeğin doğumunun kırkinci gününde dinen yapılması gereken işlemler var mıdır?

Bebek doğduktan kırk gün sonra bir çeşit ritüeller eşliğinde bebeğe “kırk dökmesi, kırk uçurması” gibi farklı adlar altında banyo yaptırılması gibi uygulamalar yaygındır (Karakaş,

2014, s.119). Bu gibi uygulamalar örf temelli olup dini bir dayanağı yoktur. Din İşleri Yüksek Kurulu da bu uygulamaların dini bir dayanağı ve temeli olmadığını ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.100). Bu anlayışın temeli Hanefî mezhebine göre kırk gün sürmesi muhtemel olan, lohusa süresi sonrasında dinen gusletmesi gereken bayanın, kendisi ile çocuğu da banyo yaptırması anlayışının bir ürünü olması muhtemeldir.

Günümüzde baby shower (bebek doğmadan önce bebeğe alınan bir çeşit hediye partisi) gibi uygulamalar batı ülkelerinde gelişip bazı Müslümanlar tarafından da uygulanabilmektedir (Altaş, 2018, 15-17; Kızılkaya, 2021, s.50-51). Bunların İslâm diniyle bir ilişkisi olmadığı gibi, zaman zaman gereksiz ve ciddi israflara neden olduğundan uzak durulması gerekir.

2.1.2. Namaz

2.1.2.1. Genel

Kadınlar namazda erkekler gibi ellerini bağlayabilirler mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, elleri bağlama şeklinin sünnet olduğunu, bu nedenle farklı görüşler olsa da en uygunun göğüs üzerinde bağlamak olduğunu belirtmekte ve bu noktada ittifak olduğundan söz etmektedir. Zuheyli de Hanefîlere göre kadınların göğüs üzerine ellerini koymaları gerektiğinden söz etmekte ancak diğer mezheplere göre kadınların ellerini bağlama şeklinden söz etmemektedir (Zuheyli, 1985, s.1/ 687-6688; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.133-134).

Bilmen, Kasadar, Uysal; kadınların sağ elinin sol elin üzerine gelecek şekilde göğüs üzerinde bağlamanın sünnet olduğunu belirtmektedirler (Bilmen, t.y., s.135; Kasadar,1998,s.225; Uysal, t.y., s.282).

Kadınlar çıplak ayakla namaz kılabilirler mi?

Bu konuda farklı görüşleri aktaran Din İşleri Yüksek Kurulu, ihtiyatlı olanın kadınların namaz kılarken ayaklarını örtmeleri gerektiğini belirtir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.135). Hanefî mezhebinde kadınların ayakları avret olmadığından ayakların açık namaz kılınması, namazın sıhhatine engel olmadığı halde (Merğînânî, 1446/1996, s.1/289,290; Mevsilî, 2015, s.1/97) Mâlik, Şâfiî ve Hanbelîlere göre kadınların ayakları avret olduğundan ayaklar açık olarak kılınan namaz sahih olmayacaktır. Şâfiî âlimlerinden Müzenî(v. 264/878), ayağın avret olmadığını belirtmektedir (İbn Kudâme, 1997, s.2/328-329; Şirbînî, 1997, s.1/285-286). Bilmen, bu konuda ihtilaflar bulunduğunu aktardıktan sonra Din İşleri Yüksek Kurulu gibi ihtiyata binen ayakların örtülmesi gerektiğini söylemektedir (Bilmen, t.y., s.109).

Bu ihtilaftan kurtulmak için kadınların namaz kılarken ayaklarını kapatmaları ihtiyatlı bir davranış olacaktır. Ancak ziraat ve hayvancılıkla meşgul olup çıplak ayakla çalışan kadınların Hanefîlerin görüşleri ile amel etmeleri, İslâm'ın kolaylık prensibine uygun olacaktır.

Kadınlar başları açık namaz kılabilirler mi?

Setr-i avret, vücudun mahrem yerlerinin kapatılmasını ifade eden namazın şartlarından biridir. Kadının saçları da mahrem bölge sayıldığından ergenliğe giren her kız çocuğu ve kadının namaz esnasında başını örtmesi gerekir. Bu konuda Hz. Aişe, Allah Resûlü'nün şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Allah, ergenlik çağına ulaşmış kadının başörtüsüz kıldığı namazları kabul etmez.” (Ebû Dâvûd, “Salât” 641).

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hz. Peygamber'in eşlerinin de namazda başlarını örttüklerini ifadeetmekte ve günümüze kadar olan tüm uygulamaların da bu şekilde olduğunu belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.166).

İmam Mâlik'e göre örtünme namazın sünnetlerindendir (TDV, 2007, s.1/ 230).

Öztürk, bir televizyon programında İmam Mâlik (v. 179/795), Said b. Cübeyr (v. 94/713 [?]) gibi âlimlere isnad edip, ‘abdest azaları örtünmeye tabi değildir’ diyerek

kadınların örtüsüz bir şekilde namaz kılabilceğini ifade etmektedir (HT Bilim Tarih Felsefe, 28 Mayıs 2024).

Hız. Peygamber'in eşlerinin namazda başlarını örtmeleri ve günümüze kadar olan uygulamaların da bu şekilde olması nedeniyle kadınların namaz kılarken başlarını örtmeleri gerekir.

Müslüman kadınların gayrimüslim kadınlara karşı tesettürü nasıl olmalıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Müslüman kadının Müslüman kadınların yanında diz kapağı ile göbek arasının avret mahalli sayıldığı hususunda mezhepler arasında ittifak olduğunu; gayrimüslim kadınlara karşı avretinin ise Hanbelîlere göre yine diz kapağı ile göbek arası olduğunu, Hanefî, Mâlikî, Şâfiî'ye göre ise yabancı erkeklerle aynı olduğunu naklettikten sonra Hanbelî mezhebi görüşüyle amel edilebileceğini ancak iffet ve mahremiyetleri konusunda ortama göre daha dikkatli hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir (İbn Kudâme, 1997, s.9/505; İbn Âbidin, 1966, s.9/533-534; İbn Rüşd, 1998, s.18/548; Karâfi, t.y., s.13/268; Şirbînî, 1997, s.3/178; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.637-638).

Karadâvî, Müslüman olmayan kadının Müslüman olan kadından görebileceği sınırın namahrem erkek gibi olduğunu belirtmektedir (Karadâvî, t.y., 166).

Hafnâvî, Müslüman veya gayr-i müslim fark etmeksizin ahlaklı kadınlara, Müslüman kadınların diz kapağı ve göbek arası hariç başörtüsüz ziynetlerini açabileceklerini ancak Müslüman dahi olsa fâsık ve hayasız kadınlara ziynetlerini açmamaları gerektiğini belirtir (Hafnâvî, 2009, s.389-391).

Öztürk, abdest azâları dışındaki yerlerin örtülmesi gerektiğini söylemektedir (Öztürk, 2003, s.314).

Bu konuda Kur'an-ı Kerîm ve sünnette açık bir delil bulunmamaktadır. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmiş olması ve habersiz görüntü alma gibi durumlar yaşanabildiğinden Müslüman kadının hem Müslüman hem de gayr-i müslim kadınların yanında ihtiyatlı ve dikkatli davranması ihtiyatlı olacaktır.

Bir kimse namaz kılmayan eşinden dolayı sorumlu mudur?

"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Günah yükü ağır gelen kimse onun taşınması için yardım çağrısında bulursa -çağrılan yakını bile olsa- o yükten hiçbir şeyi başkası üzerine alamaz. Sen ancak, görmedikleri halde rablerinden korkanları ve

namazı özenle kılanları uyarabilirsin. Kim arınırsa sadece kendi yararına arınmış olur. Her şeyin sonu Allah’a varır.”(Fâtır, 35/18)

Bu âyetten de anlaşılacağı üzere herkes şahsi olarak yaptığı şeylerden sorumludur. Ancak Müslümanların kendi ailesinden başlamak üzere hayra teşvik etmesi, yönlendirmesi ve nasihat etmesi gerekir. Zira “*Yakın akrabaları da uyar*”(Şuarâ, 26/214) âyeti, yakın akrabaların uyarılıp, yönlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.267-268).

Namaz, bireyin bizzat kendisini ilgilendiren bir ibâdet olduğundan kişinin yakınları bundan sorumlu olmaz.

Namazın geçerliliği için vajinal akıntı sebebiyle tampon, ped ve benzeri kullanmak gerekir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, rutûbetü’l-fercin (vajinal akıntı) necis olmadığını ve çamaşıra bulaşması durumunda, namaza engel bir durumun olmadığını ve rutûbetü’l-ferc nedeniyle ped ve benzeri ürünlerin kullanılmasının gerekli olmadığını belirtmektedir (İbn Âbidîn, 1966, s.1/305-306; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.151).

Namaz vakti girdiği halde namazı kılmadan âdet görmeye başlayan kadın o vaktin namazını edâ eder mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefilere göre namaz vakti çıkmadan âdet olan kadının o vakit içindeki namazı edâ etmemişse kazasının gerekli olmadığını belirtmektedir (İbn Âbidîn, 2003, s.1/485-486; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.196-197).

Hamile bir kadın namaz kılarken zorlanmakta ise namazlarını oturarak veya îmâ ile kılabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu durumdaki kadını hastaya kıyas ederek, hasta gibi namaz kılmasını şu cümlelerle önermektedir:

“Hastalığından dolayı namazda rükû ve secde yapamayan kişi oturduğu yerden kolayına geldiği şekilde, mesela bağdaş kurarak veya ayaklarını yana veya öne doğru uzatarak oturup namazını kılar. Ayaklarını yana veya kibleye uzatarak da olsa yere oturamayan kişi, ayakta veya tabure, sandalye, sedir vb. yerlere oturarak namazını îmâ ile kılabilir. Nitekim Hz. Peygamber, basur hastalığı olan birinin nasıl namaz kılacağı sorulması üzerine; “Durabilirsen ayakta, gücün yetmezse oturarak, ona da gücün yetmezse yan üstü uzanarak kıl. (Buhârî, “Taksîru’s-Salât”, 1117)” buyurdu.

Bu durumda olan bir kimse usûlüne göre, namazını îmâ ile kılar. Îmâ ile namaz kılan kişi başını rükûda biraz, secdede ise rükûdan biraz daha fazla eğer. Bununla birlikte, vücudun baş ile eğilmesiyle de îmâ yapılmış olur. Bir kişi ayakta durmaya gücü yettiği hâlde, rükû ve secdeye gücü yetmiyorsa, ayakta veya oturarak îmâ edebilir; ancak oturarak îmâ etmesi daha uygundur. Başı ile îmâ etmeye gücü yetmeyen kimse Hanefilere göre namazını kazaya bırakır; gözleri, kaşları veya kalbiyle îmâ ederek namaz kılamaz.” (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.204). İmam Züfer’e (v. 158/775) göre kalbi ile de îmâ edebilir (Mevsîlî, 2015, s.1/172). Şâfiîlere göre gözler ile de îmâ edilmesi mümkündür (Şîrbînî,1997, s.1/455).

Kasadar, kıyam süresince ayakta durmakta zorlandığı takdirde, hamile kadının oturarak namaz kılmasında bir sakınca olmadığını belirtmektedir (Kasadar,1998, s.259). Namaz, vakitli farz bir ibâdet olduğundan, namazın ayakta, oturarak ve benzeri şekillerde kılınması gerekir.

2.1.2.2. İmâmet ve Cemaât

İmamın, kendisine uyan kadınlar için ayrıca niyet etmesi gerekir mi? Kendi başına namaz kılan bir erkeğe, bir kadın sonradan gelip uyabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefilere göre imamın genel niyetinin kadınları da kapsadığını ancak kadınların uyacağını bildiği halde imam, kadınlara imâmete niyet etmez ise kadınların namazının geçerli olmayacağını nakletmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.172).

İmam Züfer’e göre imamın ayrıca kadınlara imâmete niyet etmesine gerek yoktur (Kâsânî, 1327/1908, s.1/128; İbnu’l-Hümâm, 2003, s.1/372). Şâfiîlere göre niyet müstehap olduğundan kadınlara ayrıca niyet etmesi şart değildir (Şîrbînî, 1997,s.1/383).

Bilmen, imam olan kişinin kadınlar için immete niyet etmesi gerektiğini, böyle bir niyet olmazsa kadınların namazlarının sahih olmayacağını söylemektedir (Bilmen, t.y, s.151).

Hanefilere göre imamlığa niyet etmeden münferit olarak namaz kılan bir erkeğe bir kadın sonradan gelip uyamaz ancak Şâfiîlere göre uyabilir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.172).

Kadın kadınlara namaz kıldırabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konuyla alakalı Ümmü Varaka¹³ ile ilgili hadise değindikten sonra mezhep görüşlerini nakletmekte ama bir tercihte bulunmamaktadır. ”Resûlullah, onu evinde ziyaret ederdi. Ona (ezan okuyacak) bir müezzin tayin etti ve ev halkına imamlık yapmasını emretti.” (Ebû Dâvûd, “Salât” 591-592). Bu hadisi dikkate alan Şâfiî ve Hanbelîler, kadının, kadınlara imamlık yapmasını câiz görürler. Hanefiler bunu mekrûh kabul ederken Mâlikîler ise câiz kabul etmezler (Mevsılî, 2015, s.1/134; İbn Rüşd, 2004, s.1/155).

Bilmen de Hanefilerin görüşünü aynen naklederek kadının kadınlara imamlığının mekrûh olduğunu söyler (Bilmen, t.y, s.145).

Diyanet ilmihali ise kadınlar kendi aralarında cemaatle namaz kılmak istediklerinde içlerinden birinin imam olabileceğini söylemekte ancak bunun mekrûh olduğundan söz etmemektedir (TDV, 2007, s.1/278).

Kasadar ve Asımgil, kadının kadın cemaate cenaze namazı hariç tüm namazlarda imamlık yapmasının mekrûh olduğunu ve kadınların münferiden namaz kılmalarının daha faziletli olduğunu belirtmektedirler (Kasadar,1998, s.258-259; Asımgil ve Şahin,2005, s.198).

Günümüzde özellikle terâvih namazlarında kadınlardan birinin imam olarak diğer kadınlara bu namazı kıldırması konusu sık gündeme gelmektedir. Herkesin dini bilgisi yeterli olmadığından, yeterli dini bilgiye sahip olan kadınlar, Şâfiî ve Hanbelî görüşlerini tercih ederek imam olarak diğer kadınlara cemâatle namaz kıldırabilirler.

Mescid-i Harâm’ da kadınların ve erkeklerin aynı safta namaz kılmaları câiz midir?

Hanefilere göre, kadın ile erkeğin yan yana namaz kılması bazı şartların oluşması durumunda ve aralarında da bir engel yoksa erkeğin namazını bozar. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise böyle bir durum mekrûh olmakla birlikte, namazın sıhhatine engel değildir (İbn Kudâme, 1997, s.3/89; Cezîri, 2003, s.1/ 268; Bilmen, t.y., s.151-152).

¹³ Ümmü Varaka, Medineli Hazrec kabilesinden olup, hicretten sonra Hz. Peygamber’e biat eden, hafız ve dini bilgisi yüksek olan zaman zaman Hz. Peygamber’in de ziyaret ettiği bir kadındır (Dayhan, 2012, s.42/332-333).

Din İşleri Yüksek Kurulu, zarûret¹⁴ ve imkânsızlık nedeniyle Kâbe’de erkek ile kadının yan yana namaz kılmasının herhangi bir sakınca doğurmayacağını ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.179).

Hafnâvî, Kâbe’de kadınların ve erkeklerin aynı safta namaza durması durumunda Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî mezheplerine göre amel edilmesi yönünde günümüzde fetvâ verilmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Hafnâvî, 2009, s.182).

Sâbûnî, Hz. Peygamber’in namazda kadınların erkeklerin arkasında durmasını emrettiğini belirtmektedir (Sâbûnî, 2018, s.3/115).

Günümüz uygulamasında Kâbe’de kadınlar ile erkeklerin farz namazları yan yana kılmalarına müsaade edilmemektedir. Ancak zaruret durumunda birlikte kılmalarında bir sakınca olmayacaktır.

2.1.2.3. Terâvîh namazı

Kadınlar terâvîh namazını camide kılabilirler mi?

Hz. Peygamber, “Kadınların mescitlere gitmesine engel olmayın. Fakat evleri onlar için daha hayırlıdır.” (Ebû Dâvûd, ”Salât”, 567) diyerek kadınların mescide gitmelerine izin vermekte, ancak mescide giderken dikkat çekecek şekilde giyinip, süslenmelerini uygun görmemektedir (Müslim, “Libas” 2128; Müslim, “Salât” 141-142). Din İşleri Yüksek Kurulu, kadınların evlerde namaz kılmalarının daha uygun olduğunu ancak farz veya terâvîh namazına hassasiyet göstererek gidebileceklerini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.202).

Kadınların camiye gitmelerini yasaklayan bir nass bulunmadığından ve günümüzde genelde kadın ve erkek girişleri ve namaz kılma yerleri farklı olduğundan kadınların tesettürlerine dikkat ederek terâvîh ve diğer namazlar için cami-mescit gibi ibâdet yerlerine gitmelerinde bir sakınca yoktur.

2.1.2.4. Cuma namazı

Kadınların Cuma namazı kılmaları zorunlu mudur?

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.” (Cum’a, 62/9) âyetinden hareketle kadına ve erkeğe Cuma namazının farz olduğu yönünde görüşler öne sürülmekle

¹⁴ Zarûret, dinin yasaklarını ihlâl etmeyi mubah kılacak ölçüde büyük tehlike ve zararı ifade eder (Çalış, 2013, s.44/141-144).

birlikte dört mezhep Hz. Peygamber'in, "Cemaatle Cuma namazı kılmak, her Müslüman'a farzdır. Ancak, köle, kadın, çocuk ve hastaya farz değildir." (Ebû Dâvûd, "Salât" 1067), sözünü esas alarak kadınlara Cuma namazının farz olmadığını beyan etmişlerdir (Cezîri, 2003, s.1/349). Din İşleri Yüksek Kurulu ve Diyanet ilmi hali de bu görüşü tekrarlamaktadır. Ancak Cuma namazı farz olmamakla birlikte kadınlar camiye gelip Cuma namazı kılarlarsa namazları sahih olup öğle namazları da üzerlerinden düşmüş olur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.188). Günümüzde Kâbe'de, Mescidi Nebevî'de, Türkiye'de bazı Selâtin Cami'lerinde, Şanlıurfa'da Eyyüb Peygamber Cami ile Mevlidi Halil (Dergâh) Cami'nde kadınlar Cuma namazına iştirak etmektedirler.

Sâbûnî, yukarıdaki hadisten hareketle kadınların Cuma namazı ile yükümlü olmadıklarını ifade etmektedir (Sâbûnî, 2018, s.232).

Günümüzde kadınların sade kıyafetle camiye gidip herhangi bir ibâdeti eda etmelerinde bir sakınca olmayacağı düşünülmektedir.

Cuma'ya gitmeyen kadın veya erkekler Cuma namazı kılınmadan önce öğle namazı kılabilirler mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kendilerine Cuma namazı farz olmayan kişiler ile kadınların öğle vakti girdikten sonra öğle namazını kılabilirceklerini ancak şehir veya şehir hükmündeki yerlerde cemaatle öğle namazı kılmalarının ise mekrûh olduğunu ifade etmektedir. Hanefîlere göre, kendisine Cuma namazı farz olan kimselerin, mazeretsiz Cuma namazına gitmeyip, imam Cuma namazını bitirmeden öğle namazını kılmaları durumunda namazları sahihtir. Şâfiî, Mâlikî, Hanbelîler ve Hanefîlerden İmam Züfer'e göre Cuma namazı bittikten sonra mazeretsiz cumaya gitmeyen kişi öğle namazını kılabilir, ancak Cuma namazı bitmeden öğle namazını kılarlarsa namazı sahih olmaz, Cuma namazı bittikten sonra yeniden öğle namazını kılmalıdır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.188-189).

Öğle namazı vakti girdiğinden, Cuma namazı farz olmayan kişiler, Cuma namazı kılınmadan öğle namazı kılabilirler.

2.1.2.5. Bayram namazı

Kadınlar bayram namazı ile sorumlu mudur?

Hz. Peygamber, kadınların bayram namazına katılmaları yönünde şu sözlerle teşviklerde bulunmuştur:

Ümmü Atıyye der ki, Allah Elçisi'nin kadınları bayram namazına teşvik ettiğini şöyle anlatır: “Resûlullah bize, evdeki kadınları bayram günü [namazgaha] çıkarmamızı emretti. Kendisine, ‘Hayız olanlar (ne yapacak)?’ denilince; ‘Onlar da (çıksınlar da) hayırda ve Müslümanların dualarında hazır bulunsunlar’ buyurdu. Bir kadın Hz. Peygamber’e: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Eğer bizden birisinin elbisesi yoksa ne yapsın?’ diye sordu. Resûlullah: ‘Arkadaşı, elbiselerinden birisini ona (emaneten) giydirdin’ cevabını verdi (Ebû Dâvûd, “Salât” 1136-1139; Faklı ifadeler için bkz. Buhârî, “İdeyn” 21; Müslim, “Salâtü’l-ideyn” 10-12).

Ancak dört mezhebe göre kadınlar, bayram namazları ile yükümlü değildirler, ancak bayram namazlarına katılmalarında da bir sakınca görmemektedirler (İbn Rüşd, 2004, s.1/167; Şirbînî, 1997, s.1/462). Din İşleri Yüksek Kurulu’na göre de kadınların bayram namazlarına iştirak etmelerinde bir sakınca yoktur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.192).

Diyanet ilmi halinde, sonraki Hanefî fakihlerin zamanın kötüleşmesi ve fitnenin artması nedeniyle yaşlı bile olsa kadınların Cuma ve bayram namazına gitmelerinin mekrûh olduğu görüşü nakledildikten sonra, günümüzde bayanların tesettürlü veya tesettürsüz her yere kolay ve emniyetli bir şekilde gidebilmeleri sebebiyle kadınların herhangi bir ibâdeti camide yapmasında bir sakınca olmadığını, aksine camide ibâdet etmelerinin maneviyatlarını güçlendirdiği ifade edilmektedir (TDV, 2007, s.1/273).

Bilmen ve Sâbûnî, kadınlara Bayram namazının vacip olmadığını ancak Hz. Peygamberin bayram namazına gelmelerini teşvik ettiğini belirtmektedir (Bilmen, t.y., s.170; Sâbûnî, 2018, s.256).

Yukarıda yer verilen hadiste Hz. Peygamber, kadınların bayram namazına katılmalarını teşvik ettiğinden kadınların, bayram namazlarına gitmeleri câizdir.

2.1.3. Oruç

2.1.3.1. Genel

Ağda veya epilasyon yaptırmak oruca engel olur mu?

Kuaför Dizlek, ağdanın kıl köklerinden çekilerek yarı kalıcı bir işlem olduğunu ve 15 günlük aralıklarla tekrarlanması gerektiğini; epilasyonun ise kılı tüye çevirerek daha uzun süreli aralıklarla yapıldığını belirtti (B.Dizlek, Kişisel Görüşme, 26 Mayıs 2026).

Orucu bozan durumlar; bir şey yiyip içme, hayız hali, nifâs hali ve cimâdır. Din İşleri

Orucu bozan durumlar; bir şey yiyip içme, hayız hali, nifâs hali ve cimâdır. Din İşleri Yüksek Kurulu, ağda, epilasyon, makyaj ve saç boyama gibi bakımların bu durumlardan biri olmadığından orucu bozmayacağını söyledikten sonra kadının kadına avret bölgesinin göbek ile diz kapağı arası olduğunu ve bu bölgeyi açmanın câiz olmadığını belirterek, uygulayıcı kadın dah olsa bu bölgelere ağda ve epilasyon yaptırmaktan uzak durulması gerektiğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.275).

Asımgil, sürülen rujun tükürüğe karışıp yutulması durumunda orucun bozulacağını söylemektedir (Asımgil ve Şahin, 2005, s.261).

Avret bölgesinin kadın da olsa başka bir kadına açılmasını gerektirecek zarûrî bir durum olmadığı sürece, başka bir kadına yaptırılması uygun değildir. Ancak buna rağmen yaptırılırsa bu durum oruca engel değildir.

2.1.3.2. Kadınların özel günlerinde oruç

Kadınlar özel günlerinde oruç tutar mı? Oruca niyetlenen bir kadın gün içinde âdet görmeye başlarsa ne yapmalıdır?

Oruç tutulmayan hallerden biri de hayızdır. Kişi oruca niyet ettikten sonra âdet olduğu takdirde orucunu bozar, daha sonra kazasını yapar (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, 274). Bilmen, Sâbûnî ve Asımgil hayız durumunda oruç tutmanın câiz olmadığını ifade etmektedir (Bilmen,t.y., s.302; Sâbûnî, 2018, s.4/52-53,75-77; Asımgil ve Şahin, 2005, s.254). Uysal, hayız halinde oruç tutmanın harâm olduğunu söylemektedir (Uysal, t.y.,s.188).

Günümüzde âdetli kadının oruç tutabileceğini söyleyenler olsa da çoğunluk görüşü oruç tutmayacağı görüşündedir. O nedenle âdetli kadınlar oruç tutmamalıdır (Çiğdem, 2022, s.56-57).

Düşük yapan bir kadın oruç tutabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kuruluna göre bu konuda öncelikle tıp uzmanlarına danışmak gerekir, düşüğün cenin olduğuna dair zannı galip var ise lohusalık hükümleri geçerli olacaktır.

Yani bu kadın oruç tutamayacaktır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.298-299).

Dr. Çelik, 10 haftalık bir gebelikten sonra düşük olmuş ise düşük sonrası ilk 10 günün lohusalık kanı olduğunu, diğer günlerdeki kanamaların ise hastalık kanı olduğunu belirtti

(E.Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026). Buna göre bu kişi ilk 10 gün oruç tutamayacak ancak diğer günler oruç tutabilecektir.

2.1.3.3. Hamilelik ve emzirmede oruç

Gebelik dönemlerinde oruç tutulabilir mi?

İnsan sağlığı İslam'da her zaman öncelikli tutulmuştur. Gebe olan kadının sağlık durumu o süre zarfında oruç tutmak için uygun değilse, oruç tutmayabilir, ancak sonra kaza eder (Merğînânî, 1417/1996, s.2/ 269). Sağlık durumunun bebek ve gebe açısından uygunluğunu tespit etmek için uzman görüşüne başvurmak isabetli bir davranış olacaktır. Emziren kadın için de aynı hükümler geçerlidir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.298). Bilmen, Uysal ve Asımgil gebelik ve emzirme durumunu oruç tutmamayı mubah kılan özürlerden saymaktadır (Bilmen, t.y., s.302; Uysal, t.y., s.316; Asımgil ve Şahin,2005, s.254).

Sâbûnî, hamile ve çocuk emziren kadınların kendilerine ve çocuklarına bir zarar gelmesinden korktukları takdirde oruç tutmayabileceklerini ancak daha sonra kaza etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Çocuğa zarar gelmesinden korktuğu takdirde her bir gün için ayrıca fidye vermesi gerektiğini eklemektedir (Sâbûnî, 2018, s.4/58-59,191).

Hamile kadının sağlık durumu müsait değilse oruç tutmayabilir, ancak sonra kaza ettiğinde Hanefî görüşü tercih edilerek ayrıca fidye ödemesi gerekmez.

2.1.3.4. Oruçlu eşlerin ilişkileri

Eşlerin oruçlu iken ilişkilerinin sınırı ne olmalıdır?

Dört mezhebe göre, orucu bozup kaza ve kefarete gerektiren durumlardan biri de cimâdır. Bilerek ve isteyerek yapılan cimâ sonucunda oruç bozulur ve bozulan oruç için hem kaza hem de kefarete gerekir (Buhârî, “Savm”, 1936; Müslim, “Siyâm”, 1111). Öpme sarılma gibi eylemler sonucunda boşalma meydana gelirse o gün için kaza gerekir. Boşalma olmazsa kaza gerekmez (Merğînânî, 1417/1996, s.2/253-256; Din İşleri Yüksek Kurulu,2025, s.345).

Bilmen, kişilerin çıplak bir şekilde eşlerine sarılmasının mekrûh olduğunu, öpme ve okşamayla boşalma olmadığı takdirde orucun bozulmayacağını ifade etmektedir (Bilmen, t.y., s.288-291).

Oruçlu olan kimselerin kendi özel durumlarını dikkate alarak ona göre ihtiyatlı hareket etmeleri gerekir.

2.1.3.5. Oruçlunun el ile tatmini

Oruçluyken elle tatmin olan kimsenin orucu bozulur mu?

“Bu fiilin ibâdetlere etkisi konusunda erkek ve kadın aynı hükümlere tâbidir. Ancak kadınlarda meninin çıkması söz konusu olmayacağından cinsel doyuma ulaşmakla (orgazm) istimnâ hükmü sabit olur.” (Öğüt, 2001, s.23/366-367).

Din İşleri Yüksek Kurulu oruçluyken elle tatmin olmanın orucu bozup kaza gerektireceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.345). Bilmen de el ile meni gelmesine sebep olan kişinin orucunun bozulacağını ve kaza etmesi gerektiğini ifade etmektedir (Bilmen, t.y., s.291).

İbn Hazm’a göre elle tatmin sonucu boşalma gerçekleşse de orucu bozmaz (İbn Hazm, 2003, s.4/335; Çiğdem, 2024a, s.77). Günümüzde kendilerini kontrol edemeyecek durumda olanların fesâd-ı zaman nedeniyle bu görüşle amel etmeleri mümkündür.

2.1.4. Zekât

2.1.4.1. Kadınların takısı

Kadınların, ziynet eşyasından zekât vermeleri gerekir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefilere göre 80 gr. üstü altın ve gümüş takılar bir yıl geçmesi şartıyla kırkta bir zekâta tab olduğunu; Mâlik, Şâfiî ve Hanbelîlere göre kadınların süs olarak kullandığı takılara zekât gerekmediğini nakletmekte ancak bir tercihte bulunmamaktadır (İbn Nüceym, t.y., s.2/243; Nevevî, 1344-1347/1925-1928, s.6/46; İbn Kudâme, 1997, s.4/220; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.240-241).

Bilmen ve Asımgil, kadınların altın ve gümüşten olan takılarına nisab miktarına ulaşması ve üzerinden bir yıl geçmesi şartıyla zekât gerekeceğini belirtmektedir (Bilmen, t.y., s.349, Asımgil ve Şahin, 2005, s.230).

Sâbûnî, Mâlikî, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel’e göre zekâtın gerekli olmadığını, Hanefilere göre ise zekâtının gerekli olduğunu delilleriyle naklettikten sonra zekâtı gerekli gören Hanef görüşüyle amel etmenin ihtiyata daha uygun olduğunu belirtmektedir (Sâbûnî, 2018, s.2/42-49).

Şâfiî âlimlerinden Şirbînî (v.977/1570), 200 dînârı¹⁵ geçmediği sürece kadının ziynet eşyasına zekât gerekmeyeceğini belirtmektedir (Şirbînî, 1997, s.1/581). Geliri olmayan ve

¹⁵ Miskal/Dinar ölçüsü için 4.009 gram ile 4.25 gram arasında farklı rakamlar verilmekte, diyanet 4.009 gram dikkate alarak 20 miskal (zekât nisabı) karşılığını 80,18 gram olarak vermekte, Yusuf Karadâvi ve farklı

takı olarak ziynet eşyasını günlük yaşamda fiilen kullanan kadınlar bu görüşle amel edebilirler.

2.1.4.2. Zekât verilecek yerler

Damât'a, geline kayınvalideye ve kayınpedere zekât verilebilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre zekât verilmesi gereken kişilerin usûl (üstsoy) ve fîrû (altsoy) olmaması gerekir. Kişi bakmakla yükümlü olduğu kişilere zekât veremez, çünkü temel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Gelin, damât, kayınvalide ve kayınpeder bu kapsama girmediğinden fakir olmaları durumunda bunlara zekât verilebilir (İbn Âbidin, 1966, s.3/294; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.314).

2.1.5. Hac

2.1.5.1. Genel

Abdestsiz, cünüp veya âdetli olarak yapılan şeytan taşlama geçerli midir?

Hac ibâdetini ifâ ederken yerine getirilmesi gereken görevlerden biri de şeytan taşlamadır (remyü'l-cimâr). Şeytan taşlama görevinin geçerli olabilmesi için abdestli olmak şart değildir. Din İşleri Yüksek Kurulu, abdestsiz de şeytan taşlamanın geçerli olduğunu ve bir ceza gerekmeceğini ifade etmektedir (Kâsânî, 1327/1908, s.2/127; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.426).

2.1.5.2. Kadının mahremsiz hacca gitmesi

Evli bir kadın, kocasının iznini almadan veya yanında mahremi olmadan hac veya umreye gidebilir mi?

Hac ibâdeti kadın, erkek herkese farz olan ibâdetlerdendir. Fakat kadının mahremsiz hacca gitmesi durumunda mezhepler farklı görüşler ileri sürmektedirler. Hanefî ve Hanbelîler'e göre haccın kadına farz olması için yanında eşinin veya mahreminin olması gerekir (İbnü'l Hümmâm, 2003, 2/425; İbn Kudâme, 1997, 5/30-31). Şâfiîler üç veya daha fazla kadının birlikte farz hacca gidebileceklerini söylemektedirler. Mâlikîler güvenliği esas alarak, kadının güvenli olması şartıyla hacca bir grup içinde gidebileceğini ancak bu

fetva kaynakları ise 4,25 gramı dikkate alarak 20 miskali 85 gram olarak vermektedirler. Bir dinarın 4.009 gramı olduğu dikkate alındığında 200 dinar 801,8 gram; 4,25 olduğu dikkate alındığında ise 844 grama tekabül etmektedir. Bilmen'e göre 10 dirhem, 28,05 gramdır ve 10 dirhem 7 miskâle/dînâra eşittir. $28,05/7=4,007$ grama tekabül eder. $200 \times 4,007=801,4$ gram olur. Fakirin lehine düşünüldüğünde 200 dinarın 800 gram 24 ayar has altın olarak esas alınması ihtiyata yakın görünmektedir (Bilmen, 1969, 4/124; Kallek, 2020, 30/182-183; Karadâvi, 1973, s.260; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.240-241; TDV, 2007, s.1/442).

grubun kadın grubu olmasının tercih nedeni olduğunu belirtmektedirler (Şirbînî, 1997, s.1/681-682; Desûkî, t.y., s.2/9).

Din İşleri Yüksek Kurulu, Şâfiî ve Mâlikîleri taklit ederek kadının farz hacca gidebileceğini, farz hac konusunda eş izninin de aranmayacağını belirtmektedir. Hanefîlerde umre sünnet olduğundan, kocasının izni olmadan kadının umreye gitmemesi gerektiğini söylemektedir. (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.338). Sâbûnî, kadının mahremi olmadığı takdirde haccın vacip olmayacağını, bu nedenle mahremsiz hacca gidemeyeceğini, belirtmektedir (Sâbûnî, 2018, s.3/14-15).

Şâfiî ve Hanbelîlerde umre farz olduğundan kadının bu ibâdeti, farz hac yaparken yerine getirmesi uygun olacaktır. Aynı şekilde Hanefî ve Hanbelîlere göre de farz hacca giden kadının umre ibâdetini bu süreçte tamamlaması uygun olur. Şayet koca, izin yetkisini sui istimal eder, kadına eziyet etmek amacıyla bunu yaparsa, bu izin yetkisinin iptal edilmesinin (mahkeme, hakem, aile büyükleri vb. tarafından) değerlendirilmesi gerekir, zira hukuk kötü niyeti korumaz.

2.1.5.3. Kadınların özel durumlarında hac

Bir kadın, âdetli veya lohusa olduğu için ihrama girmeden mîkâtı geçip Mekke'ye girerse ne yapmalıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, hac ve umre niyetiyle Mekke'ye girmek isteyen kişinin mîkât sınırlarını ihramsız geçmemesi gerektiğini, şayet ihramsız geçerse geri dönüp âfâkîler için gerekli olan bir mîkât mahallinden ihrama girmesini, şayet dönmezse bulunduğu yerden ihrama girerek ceza olarak bir dem (küçükbaş kurban) kesmesi gerektiğini belirttikten sonra (Kâsânî, 1327/1908, s.2/164-165; Nevevî, 1344-1347/1925-1928, s.7/10-15); âdetli veya lohusa olan kadına farz olan ziyâret tavâfı dışında bir yasak bulunmadığını o nedenle, bu durumdaki kadının niyet ve telbiye getirerek ihrama girmesini, ancak sünnet olan ihram namazını kılmaması gerektiğini ifade etmektedir (Buhârî, “Hayız” 294 ; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.339).

Temettu' haccına niyet eden bir kadın, özel hali sebebiyle umresini yapamazsa doğrudan Arafat'a çıkabilir mi?

Bu konuda görüş ayrılığı vardır. Hanefîlere göre temettu' haccı yapmak isteyen kadın umre ihramına girdikten sonra hayız olması sebebiyle tavâf yapamaz ve Arafat zamanına kadar da hayızlı devam ederse umre niyetini iptal eder. Daha sonra hac için yeniden niyet

ve telbiye getirir ve Arafat'a gider. Haccını tamamladıktan sonra iptal ettiği umresinin kazasını yapar ve beraberinde bir küçükbaş kurban ceza olarak keser. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre bu durumdaki kadın, umresini iptal etmeden kıran haccına niyet eder ve Arafat'a gider. Döndükten sonra hac ve umre niyetiyle birer tavâf ve sa'y yapar, sonrasında ise kıran haccı kurbanını keser ve haccını tamamlamış olur (Nevevî, 1344-1347/1925-1928, s.7/170-171; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.442-443).

Umre veya ziyaret tavâfını yaptıktan sonra âdet olan kadın, bu haliyle sa'y yaparsa ne gerekir?

Umre tavâfını yaptıktan sonra sa'y yapmadan önce âdet olduğunu gören kadının, bu haliyle sa'yini yapmasında bir yasak yoktur ve herhangi bir ceza da gerekmez (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.445).

Âdetli olarak Arafat'a çıkan bir kadın, Arafat ve Müzdelife vakfelerinden sonra şeytan taşılayıp ihramdan çıkabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre, hayız durumu Arafat'a çıkma ve vakfeleri edâ etmeye engel bir durum değildir. Bu sebeple vakfelerden sonra şeytan taşılayıp saçını kesen hayızlı kadın ihramdan çıkmış sayılır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, 340). Ancak bu ilk tehallüldür. İkinci tahallülün (cimâ yasağının kalkması) gerçekleşmesi için ziyâret tavâfının da yapılması gerekir (Zuheyli, 1985, s.3/229).

Asımgil ve Güneç hayız durumunda vakfelerin ve şeytan taşlamanın yapılabileceğini söylemekte fakat ihramdan çıkılıp çıkılmayacağına değinmemektedirler (Asımgil ve Şahin, 2005, s.300; Güneç, 1985, s.2/93).

Sâbûnî, hayızlı ve nifâslı kadının Arafat vakfesi, Müzdelife, şeytan taşlama yapabileceğini, ihram giyebileceğini, sadece Kâbe'yi tavâf edemeyeceğini belirtmektedir (Sâbûnî, 2018, s.3/86-87).

Âdet geciktirici hap kullandığı hâlde yine de leke gören bir kadının bu lekelenmesi âdet olarak değerlendirilir mi ve umre tavâfı ile ziyâret tavâfını yapabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konuda tıbbî verileri dikkate almakta ve konuyu şöyle ifade etmektedir:

Doktorların verdikleri bilgilere göre âdet geciktirici ilaçlar her zaman etkili olmayabilir. Dolayısıyla ilaç kullanıldığı hâlde âdet görmek mümkün olabilmektedir.

Buna göre bir kadın, âdet geciktirici ilaç kullandığı hâlde, bu ilaç tesirsiz kalmış ve bir önceki âdetinin bitiminden itibaren on beş gün geçtikten sonra âdet kanı renginde bir akıntı gelmiş ise ve bu akıntı en az üç gün devam etmişse âdetli sayılır. Bu durumda umre veya ziyâret tavâfı yapılamaz. Ancak söz konusu akıntı on günden fazla devam etmişse onuncu günden sonrası âdet kanı değil, özür kanı sayılacağından tavâf yapılmasında bir sakınca yoktur. Uzmanların ifadesine göre, progesteron hormonu içeren bu tarz ilaçların bazen yan etkisi olarak âdet akıntısı niteliğinde olmayan lekeler görülebilmektedir. Bu durumda söz konusu lekelenmeler fıkhen özür hükmünde (istihâze) kabul edilip buna göre hareket edilir. Özür kanı gören bir kadın ise namazını kılar, orucunu tutar. Bununla birlikte en uygunu kanamanın ve lekelerin türünün belirlenmesinde konunun uzmanı doktora başvurmadır(Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.340).

Dr. Çelik, âdet geciktirici ilaç, âdetten hemen önce kullanılmış ve lekelenme olmuşsa bunun âdet sayılması gerektiğini, âdet geciktirici ilacın kullanımı bittikten sonra lekelenme olmuşsa bunun âdet sayılmayacağını, ara kanama olacağını belirtti (E. Çelik, Kişisel Görüşme,22 Mayıs 2026).

Cünüp, âdetli veya abdestsiz olarak yapılan bir tavâftan sonra sa'y yapan kimsenin ne yapması gerekir?

Sa'y başlı başına yapılan bir ibâdet olmayıp öncesinde geçerli bir tavâf yaptıktan sonra umre veya haccı tamamlamak üzere yapılan bir ibâdetidir. Bu nedenle, abdestsiz, cünüp, hayız veya nifâs ile yapılan tavâfin iade edilmesi gerekir. Tavâf iade edildikten sonra sa'y'ın de tekrar edilmesi gerekir. Ancak sa'y de abdest sünnet olduğundan sa'y'ın abdestsiz, cünüp, hayızlı veya nifâslı olarak yapılması durumunda sa'y geçerli olur. (Merğînânî, 1417/1996, s.2/417; Kâsânî,1327/1908, s. 2/129; Zeylâi, 1314/1896, s.2/60; İbn Âbidin, 1966, s.3/538; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.418-419; TDV,2007, s.1/535).

Âdetli ya da lohusa iken umrenin tavâf ve sa'yini yapıp saçını keserek ihramdan çıkan kadının ne yapması gerekir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefilere göre abdestin tavâfin vaciplerinden olduğunu, bu şekilde tavâf ve sa'y yapıp sonrasında saçını keserek ihramdan çıkan kadının bir küçükbaş kesmesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece umresi tamamlanmış olur. Şâfiî'ye göre ise abdest tavâfin geçerlilik şartıdır. Bu sebeple yapılan tavâf ve sa'y geçerli değildir

ve iadesi gerekir. İhramdan çıkma vaktinden önce saçını kestiği için de bir ceza kurbanı (küçükbaş) keser veya üç gün oruç tutar ya da altı fakire sadaka verir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.446).

Tekerlekli sandalyeyle tavâf edecek birine yardım etmek için metâfa giren âdetli bir kadına ceza gerekir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, âdetli kadın başka birine yardım etmek amacıyla tavâfa niyet etmeden, metâfa (tavâf yapılan yer) girip yardıma muhtaç olan kişiye tekerlekli sandalye ile tavâf yaptırırsa herhangi bir ceza gerekmeyeceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.448). Zâhirîlere göre ise âdetli kadın camiye girebilir ve orada durabilir (İbn Hazm, 2003, s.1/ 400). Hafnâvî farklı görüşlere yer verdikten sonra hayızlı ve nifâslı kadının camide beklemesinin harâm olduğunu belirtir (Hafnâvî,2009, s.136-141).

Zahirîlere göre âdetli kadın mescide girebildiğinden mescid hükmünde olan metâf alanına girmesinde de bir sakınca olmaz. Kısa zaman umreye giden kadınların hayız olmaları durumunda bu görüşten istifade ederek metâf civarına girerek Kâbe'yi seyretmesinde bir sakınca olmaz. Yedi günlük umre boyunca hayızlı bitmeyen kadının farklı görüşlerden istifade ederek bir umre yapmasında ve Hz. Peygamber'in mescidi nebevide kabrini ziyaret etmesinde, hatta Ravzâ'ya girmesinde bir sakınca olmaz. Aksi halde kutsal mekânlara gidip hiçbir şey yapmadan geriye dönmesi bu tür durumda olan kadınlar için ciddi travmalara neden olacaktır.

Kadınların ihramdan çıkmak için kesmeleri gereken saç miktarı nedir?

Kadınların ihramdan çıkması için saçlarının ucundan parmak ucu kadar kesmeleri yeterlidir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.342). Bilmen ve Sâbûnî'de aynı görüştedir (Bilmen, t.y., s.379; Sâbûnî, 2018, s.3/155-156).

2.1.6. Yemin

Eşinin evine gitmeyeceğine yemin eden bir kadının durumu nedir?

“İçinizden fazilet sahibi kimseler akrabalara, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere yardım etmeyeceklerine dair yemin etmesinler. Onlar affetsinler ve vazgeçsinler...” (Nur, 24/22) “Bir şeye yemin edip başkasını daha hayırlı görürsen yeminin keffaretini ver ve daha hayırlı gördüğün şeyi yap” (Buhârî, “Eymân” 6622).

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu tür bir yemin eden kadının yemini yerine getirmesi durumunda aile birliği ve huzuru zarar göreceğinden yeminini bozarak keffaret ödemesi gerektiğini belirtmektedir (Merğînânî, 1417/1996, s.4/13, Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.383).

Yeminin yerine getirilmesi esas olmakla birlikte yukarıda yer verilen âyet ve hadisler dikkate alındığında aile birliğinin korunması esas olduğundan buna benzer yemin eden kadınların yeminlerini bozarak keffaret vermeleri ve ailelerinin devamını sağlamaları daha doğru olacaktır.

“Sana sütümü helâl etmem, hakkımı helâl etmem” şeklinde söylenen sözler bağlayıcı mıdır, bir sorumluluk gerektirir mi?

Anne ve babaya saygı esas olmakla birlikte bu sözlerin bir bağlayıcılığı yoktur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.384). Annelerin, bu tür psikolojik baskı unsuru oluşturan ve dini bir karşılığı olmayan sözlerden uzak durmaları gerekir.

2.1.7. Kurban

Ailede zengin olan karı-kocadan her birinin ayrı ayrı kurban kesmesi gerekir mi?

Evde aile reisinin kurban kesmesi ile zengin olan öteki aile fertlerinden kurban vecibesi düşer mi?

Bu konuda Hanefî ve Şâfiî'nin ayrı ayrı görüşleri mevcuttur. Hanefîlere göre temel ihtiyacı ve borcu dışında nisaba ulaşmış malı (24 ayar 80.18 gr altın veya buna eş değer para) olan herkes kurban kesmekle yükümlüdür (İbn Âbidin,1966, 9/453). Şâfiî'lere göre ise ailede bir kişinin kesmesi yeterlidir. Zira Şâfiî'ler kurban kesmeyi sünnet-i kifâye olarak kabul etmektedirler (Nevevî, 1344-1347/ 1925-1928, s.8/384; Din İşleri Yüksek Kurulu,2025, s.463).

Din İşleri Yüksek Kurulu asgari nisâba sahip olanların Şâfiî görüşü ile amel etmelerini önermektedir. Mâlikî mezhebine göre, aile adına tek kurban kesilir (İbn Rüşd, 2004, s.196).

2.2. İkinci Bölüm: Aile Hayatı

2.2.1. Nikâh

2.2.1.1. Nişan

Kendisine dünür gidilip de karar aşamasında olan ya da söz kesilen bir kadına bir başkası evlilik teklifinde bulunabilir mi?

“Sizden biri Müslüman kardeşinin istediği bir kıza talip olan izin vermediği veya dönmediği sürece birine talip olmasın.” (Buhârî, “Nikâh” 5142), hadisi dikkate alındığında başkasının talip olduğu kıza talip olmak, dinen uygun görülmemekte ve mekrûh kabul edilmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.419).

Döndüren, başkasının talip olduğu kıza görücü gitmenin câiz olmadığını söylemektedir. Fakat kız henüz görücülere net dönüş yapmamış ve sözlenmemişse, başka kişilerin talip olmasında sakınca olmadığını belirtmektedir (Döndüren, t.y., s.1/210-211).

Hafnâvî, insan ilişkilerine zarar vereceğinden, bu tür bir talebin câiz olmayacağını ancak kızın iffetli taliplisinin ise fâsık olması durumunda bunun câiz olacağını belirten İbn Kâsım (v. 191/806) gibi âlimler olduğunu nakletmektedir (Hafnâvî,2009, s.409).

Günümüz Türkiye örfünde, bir kıza talip olunup onayı alındıktan sonra başka bir erkeğin aynı kıza talip olması uygun görülmemektedir. Bu nedenle, hadiste de belirtildiği üzere talip olunan bir kız istenmemelidir.

Nişanlıların rahat görüşebilmek için nikâh kıymaları uygun mudur, şayet nikâh akdi yapılırsa nişanın bozulması durumunda nikâh da sona ermiş olur mu?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kızları mağdur ettiğinden bahisle nişanlı kimselerin rahat görüşmek maksadıyla resmi nikâhtan önce henüz nişanlılık döneminde, halk arasında “dini nikâh” diye anılan akdi yapmalarının doğru olmadığını ifade etmektedir. Ancak doğru olmamasına rağmen nikâh akdi yapılmışsa, nişanın bozulması durumunda erkeğin kadını boşaması gerektiğinden söz etmektedir. Fakat erkek, eziyet maksadıyla kızı boşamazsa hakemler aracılığıyla aralarının tefrik edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.419-420). Döndüren de aynı görüştedir (Döndüren, t.y., s.2/351).

Nişanlılık dönemi, halk arasında nişan olarak bilindiğinden nikâh yapılması uygun değildir. Zira bu durum halkı yanıltmanın ötesinde nişanın bozulması durumunda ciddi sorunları beraberinde getirmekte, ayrıca taraflar kendilerini nikâhlı kabul ettiklerinden istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır.

Günümüzde Türkiye’de müftülere de nikâh akdi yapma yetkisi verildiğinden dini hassasiyeti olanların müftülüklerde nikâh yaptırımları yeterli olacaktır (Nüfus hizmetleri kanunu: md. 22). Bu bağlamda halk arasında “dini nikâh” diye anılan akdi yapmaya gerek yoktur.

Nişanın bozulması sonucu maddi ve manevi tazminat talep edilebilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, İslâm hukukunda nişanın akitten farklı olarak bir vaât olarak kabul edildiğini ve haklı sebepler doğrultusunda bu vaâttan vazgeçilebileceğini ifade ettikten (HAK, md.1; Bilmen, Kamus, s.212) sonra, nişanın haklı bir sebebe dayanarak bozulması durumunda karşı tarafın herhangi bir tazminat hakkı olmadığını, haklı bir sebebe dayanmadan bozulması durumunda salon kiralama, ev kiralama, gelinlik alınması gibi giderlerin karşılanması gerektiğini, sadece üzülmünün manevi tazminat talebi için yeterli olmayacağını ancak onurun kırılması veya haysiyetinin zedelenmesi gibi kişilik haklarının ihlal edilmesi durumunda manevi tazminat hakkının doğacağını söylemektedir. Kurul, yalan ifadeler kullanıp olmayan bir şeyi olmuş gibi lanse ederek tazminat talebinde bulunmanın câiz olmadığına dikkat çekmektedir (Zuhaylî, 1985, s.7/25; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.602-603).

Bilmen’de manevi tazminatın İslâm hukukunda var olduğunu ifade etmektedir (Bilmen, 1970, s.8/273)¹⁶.

Türkiye’nin bazı bölgelerinde (Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi) nişan atmanın da boşanma kadar ağır bir travma olduğu, nişan bozan kişilerin can sıkıcı (dedikodu gibi) durumlarla karşılaştığı ve bu sebeple kişilerin sırf nişan bozmamak için mutlu olamayacağı evliliklere mahkûm edilmesi gibi durumlarla da karşılaşmaktadır. Mutlu olunmayacak bir evliliğe girmek yerine nişan bozma daha doğrudur. Zira aile terapistlerinin ve evlilik uzmanlarının yaptığı açıklamalara göre, boşanma sebeplerine bakıldığında, aslında gerekçe gösterilen sorunların nişanda çekirdeğinin atıldığını ve evlilikle beraber katlanarak devam ettiğini, nişanda boşanma sinyallerinin verildiğini fakat kişilerin bahsedilen toplum baskısı veya anlık duygular sebebiyle ya da ‘evlenince düzelir’ düşünceleriyle haklı dahî olsalar nişan bozmaktan çekindiklerini söylemektedirler. Tarafların haklı olduğu durumlarda bu konuda daha cesur davranmalarının, ileride sağlıklı bir evlilik kurumu içinde olma ihtimalini arttırabileceğini söyleyebiliriz (Güçlücan, 6 Mayıs 2026).

¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Bilmen, Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu 8/271-285.

2.2.1.2. Nikâh

Nikâhın tescili şart mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu “dînî nikâh” adıyla bilinen, herhangi bir resmî kaydı olmayan nikâh ile kadınların mağdur edildiklerini, bu nedenle kadınların haklarının korunması ve mağdur edilmemeleri için nikâhın resmî olarak tescil edilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın...” (Bakara 2/282) âyetine atıf yapmaktadır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.562).

Osmanlı Hukûk-ı Âile Karamâmesi’nin 37.maddesinde, nikâhın tescili şöyle düzenlenmiştir: “Esnayı akitde hâtip ve mahtûbeden birinin ikametgâhı bulunan kaza hâkimi veya bunun izinnâme-i mahsus ile mezun kıldığı nâib hazır bulunup akitnâme-i tanzim ve tescil eder” (HAK. md. 26).

Şeyhülislam Ebûssuud Efendi (v. 982/1574), padişahlık tarafından gelen emirle hâkim tarafından tescil edilmeyen nikâhların sahih olmayacağı yönünde fetvâ vermiştir (Düzdağ, 1972, s.37-38; Imber, 1997, s.165-166).

Kadının mağdur olmaması için günümüzde nikâhların resmi olarak tescil edilmesi gerekir. Aksi halde kadınlar mîrâs hakları dahil tüm haklarından mahrum edilmektedirler. Dini nikâh diye bir anlayış İslâm hukukunda yoktur. İslâm hukukunda icap ve kabul ile kurulan nikâh akdi vardır (İbnü’l Hümâm, 2003, s.3/191; Bilmen,1968, s.2/17). İmam Mâlik’in ilan edilmeyen nikâhların geçersiz olduğu görüşü de nikâhın tescili için bir veri olarak kabul edilebilir (İbn Rüşd, 2004, s.2/13).

Ehl-i kitaptan olan kadının nikâhı nasıl kıyılır? Şâhitlerin ehl-i kitaptan olmaları câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Müslüman kadının nikâhı ile ehl-i kitaptan olan kadının nikâhının aynı koşullara tabi olduğunu, ancak Hanefilere göre Müslüman kadının nikâhından farklı olarak şâhitlerinin ehl-i kitaptan olmasının câiz olduğunu belirtmektedir (Serahsî, 1989, 5/33; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, 432).

Günümüzde özellikle gayr-i müslim ülkelerde ehli kitaptan olan kızlarla nikâh akdi yapıldığından Hanefî görüşü ile amel etmek taraflar için kolaylık sağlayacaktır.

Gizli nikâhın hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, şâhitlerin huzurunda yapılmasına rağmen gizli tutulması istenilen ve aile ile toplumdan habersizce yapılan akdin ‘nikâhın ilan edilmesi’ özelliğini taşımadığı için bu akdin nikâhın genel ilkelerine aykırı olduğunu, Hz. Peygamber’in de “Bu nikâhı ilan edip duyurun...” (Tirmizî, “Nikâh” 1091); ‘Harâm olan (ilişki) ile helâl olanı (evlilik) ayıran şey, def çalmak ve duyurmaktır.” (Tirmizî, “Nikâh” 1090), şeklinde nikâhın ilan edilmesini istediğini, Hz. Ebûbekir’in (v.13/634) de gizlenmesi şartıyla yapılan nikâh akdini geçersiz olduğunu söylediğini nakletmekte ancak nikâhın geçerli olup olmadığıyla alakalı kendi görüşünü açıkça ortaya koymamaktadır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.564).

İmam Mâlik’e göre şâhitler huzurunda nikâh yapıldıktan sonra şâhitlere nikâhı gizli tutmaları söylene bu nikâh gizli nikâh olduğundan feshedilmesi gerekir. Hz. Ömer de bu nikâhı gizli nikâh olarak kabul etmiştir. Ebû Hanîfe (v. 150/767) ve Şâfiî ‘ye (v. 204/820) göre ise bu nikâh gizli nikâh hükmünde değildir (Sahnûn, 1994, s.2/129; İbn Rüşd, 2004, s.3/44).

Gizli nikâhta, kadının kanun önünde bir hakkının olmaması, mağduriyetine sebep olması gibi istenmeyen durumlar yanında evlilikten kimsenin haberi olmadığından kadının evine giden kocanın yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermesi nedeniyle bu nikâhın geçersiz kabul edilmesi gerekir.

Resmî nikâh kıydıran kimse ayrıca dini nikâh kıydırmalı mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, evlendirme memurunun ‘evlenmeyi kabul ediyor musun?’ sorusuna verilen “evet” cevabının dinen de yeterli olacağını, zira resmî usullere göre yapılan işlemlerin dinen de geçerli olduğunu, ortamın da buna delalet ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca yapılan dini nikâhın örfî olduğunu belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.563).

Dini nikâh hassasiyeti olanların nikâhlarını resmen de geçerli olan müftülüklerde yaptırmaları gerekir. Müftülüklere gidemeyenlerin ise resmi nikâhtan sonra bu nikâhı yaptırabilirler.

Müslüman kadın gayr-i müslim bir erkekle evlenebilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, “... İman etmedikleri sürece, Allah’a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah’a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de iman eden bir köle ondan daha hayırlıdır.”(Bakara, 2/221) âyetini esas alarak, gayr-i

müslim bir erkek ile Müslüman kadının evliliğinin yasaklandığını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.424).

Ateş ve Bayındır aynı yeti kullanarak ve “daha hayırlıdır” (Bakara, 2/221) ifadesini dikkate alarak ehl-i kitap bir erkekle Müslüman kızın evlenebileceğini söylemektedirler. Onlar; Hz. Peygamber’in din farkı nedeniyle hiçbir evliliği sonlandırmaması, kızı Zeynep’i müşrik olup sonra Müslüman olan kocasına nikâh akdini yenilemeden iade etmesi, Firavun’un müşrik, karısının ise Müslüman olması (Tahrim, 66/10-11), evlenmesi yasak olanlar zikredilirken din farkına değinilmemesi (Nisâ, 4/22-24), Kur’ân’ın müşrik saydığı ehl-i kitap ile evlenmenin helâl olması (Maide,5/5) gibi delilleri kullanmaktadırlar.

Kasadar, Müslüman kızın kâfir erkekle evlenmesinin harâm olduğunu söylemektedir (Kasadar, 1998, s.357).

Günümüzde aynı kültürden evlenen kişiler dahi ailede sorun yaşarken, farklı dinden olanların evlenmeleri, bu sorunların daha fazla büyümesine sebebiyet verebilir. Bu nedenle aynı dinden olanların evlenmeleri daha hızlı kaynaşmaları ve birbirlerini anlayarak daha az sorun yaşamaları açısından önemlidir. Müslüman kızın ise gayr-i müslim bir erkekle evlenmesi mezheplere göre uygun değildir.

Âdetli iken nikâh kıydırılabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu nikâhın şartları arasında hayızlı olmamak şartı aranmadığından hayızlı iken nikâhın geçerli olacağını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.432).

“Müt‘a nikâhı” ne demektir, hükmü nedir?

Bir erkek ile bir kadının belli süreliğine nikâh yapması “Müt‘a” diye adlandırılır. Belirlenen süre geçtikten sonra nikâh sona ermektedir. Hz. Peygamberin ilk dönemlerde izin verdiği daha sonra yasakladığı kaynaklarda aktarılmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu “Onlar ki, ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunanlar bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar haddi aşanlardır.”(Mü’minûn 23/5-7) âyeti ile bu uygulamanın kalktığını iddia etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.434-435). Ancak bu âyet Mekkî olup Müt‘a uygulaması Medine dönemine ait olduğundan bu âyet ile bu uygulamanın kaldırılmış olması tartışmalıdır.

Çiğdem, bunun 628’de Hayber’in fethinde, 629’da Umretü’l-kaza’da, 11 Ocak 630’da Mekke’nin fethinde, 29 Ocak 630’da Huneyn (Evtas) savaşında, Ekim 630’da Tebuk seferinde, 7 Mart 632’de Veda haccında veda hutbesinde iptal edilmiş olabileceğini ifade etmektedir (Tirmizî, “Nikâh” 1124-1125; Çiğdem, 2024b, s.57). Karadâvî, müt’anın harâm olduğunu belirtmektedir (Karadâvî, t.y., s.194-195). Güneç, Döndüren, Asımgil de müt’anın harâm ve batıl olduğunu söylemektedirler (Asımgil ve Şahin, 2005, s.390; Döndüren, t.y., s.1/309; Güneç, 1983, s.1/172).

Din İşleri Yüksek Kurulunun ifade ettiği gibi bu nikâh İslâm ahlakına uygun değildir.

2.2.1.3. Mehir

Mehir nedir?

Mehir, kocanın eşine verdiği bir miktar para veya maldır. Bu miktar belirlenmişse mehr-i müsemma denir. Mehir belirlenmemişse, kadının baba tarafından olan kadınların aldığı mehre göre belirlenir, buna da mehr-i misil denir. Mehir veriliş şekline göre iki türdür. Mehri muaccel; hemen teslim edilmesi gereken mehirdir. Mehri müeccel ise ödemesi sonraya ertelenen mehirdir. Bu mehir boşanma veya ölüm anında ödenmelidir. Nikâhta mehrin zikredilmemesi nikâha etki etmez, zira mehir nikâhın bir şartı olmayıp bir sonucudur (Çiğdem, 2024b, s.91-93).

Mehrin miktarı konusunda görüş ayrılıkları vardır. Hanefilere göre mehir en az 10 dirhem olmalıdır. Mâlikîlere göre ise en az 3 dirhemdir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre mehirde belli bir sınır yoktur. Dört mezhebe göre ise mehrin üst sınırı yoktur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.428). Asımgil’de aynı görüşte olmakla birlikte mehrin rakamını küçük tutmanın sünnet olduğunu belirtmektedir (Asımgil ve Şahin, 2005,s. 400).

Bilmen diyanetin görüşüne paralel görüş beyan etmekle birlikte Ahmed b. Hanbel’e göre mehrin 10 dirhemden az olmamasının müstehâp, 400 dirhem kadar olmasının ise mesnûn olduğunu belirtmektedir (Bilmen,1968, s.2/116).

Mehir miktarının yüksek tutularak evlenme engeli yapılması, toplumsal huzuru olumsuz etkileyeceği açıktır. Bu nedenle tarafların maddi durumu dikkate alınarak mehrin belirlenmesi hem toplumsal huzuru korumak hem de evliliği kolaylaştırmak adına daha uygun olacaktır.

Kadın hangi durumlarda mehir alamaz?

Cimâ veya sahih halvet¹⁷ olmadan kadının neden olduğu bir durumdan dolayı ayrılma gerçekleşirse veya kadın mehrinden vazgeçme karşılığında ayrılma teklif ederse (muhâlea) ve koca kabul ederse kadın mehir almaz (Şeyh Nizam, 2000, 1/336-337,347-348, 520¹⁸; Şirbînî, 1997, s.3/ 309; İbn Kudâme, 1997, s.10/62-63; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.429).

Asımgil de cimâ veya sahih halvet olmadan kadından kaynaklanan nedenlerle ayrılmalarda mehir ödenmeyeceğini ifade etmektedir (Asımgil ve Şahin, 2005, s.399).

Hafnâvî, halveti sahîhâ durumunda mehrin gerekli olmadığını ancak cimâ ile mehrin tamamının ödenmesi gerektiğini belirtir. Eşlerden birisi cimâdan önce ölse de tam mehrin ödenmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Hafnâvî, 2009, s.403-406).

Mehrini eşine bağışlayan kadın daha sonra bu bağışından dönebilir mi?

Kadın kocasına mehrini bağışladıktan sonra teslim etmeden önce bağışından dönebilir. Fakat kocasına teslim ettiyse artık bu bağışından geri dönemez, zira hibe akdi, kabz ile tamam olur. Mehir kadının elinde değilse yani henüz kocasındayken, kocasına bağışlarsa da bu sözünden dönemez, zira kocanın zimmetinde olan hibede kabz şartı bulunmamaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu bunlara ek olarak kocaya verilen bu hibeden dönmenin aile içinde huzursuzluk çıkarabilme ihtimaline de dikkat çekmekte, hibeden dönülmemesini tavsiye etmektedir (Mevsîlî, 2015, s.2/244; Bilmen, 1968, s.2/135-136; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.429).

Günümüzde, zaman zaman erkekler kadınlar üzerinde baskı kurarak kadınların mehirlerinin evde tutulmasını istemektedirler. İslâm hukukunun temel prensiplerinden birisi kişinin özgür iradesiyle hareket etmesidir. İradesi fesada uğramış birinin akitleri geçersiz olduğu gibi hibesi de geçersizdir (Bilmen, 1970, s.7/319; Çiğdem, 2024c, s.76).

Bu sebeple, kadın üzerinde oluşturulan baskıyla mallarının elinden alınması dinen câiz değildir. Bu durum ayrıca kul hakkı da oluşturur.

Mehri ödenmeden ölen kadının mehrinin hükmü nedir?

Mehir kadının nikâhla birlikte sahip olduğu mal varlıklarındandır. Bu sebeple, mehrini teslim almadan ölen kadının mehri mîrâsçılara geçer. Koca mehri, kadının

¹⁷ Nikâh olduktan sonra eşlerin, kimsenin onları görmediği bir yerde baş başa kalma durumu (Çeker, 1997, s.15/384-386).

¹⁸ Din İşleri Yüksek Kurulu'nun vermiş olduğu cilt ve sayfada (Şeyh Nizam, 2000, 1/ 334) ilgili bilgiye rastlanmamış ancak farklı basım olan sayfalarda bu bilgiler tespit edilmiştir

mîrâsçılara ödemek zorundadır. Kocasî mîrâsçılardan birisi olduğu için kendi hakkına düşeni de alabilir (Mevsîlî, 2015, s.2/334; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.429).

Kocanın ölmesi durumunda ise terekesinden mehir ödenir. Bilmen, bu konuyu şöyle ifade etmektedir: “Fakat zevcin vefatı ile ecel sakit ve binaenaleyh terikesinden mehrin istifası derhal kabil olur. Zira dâinin vefatı ile borç teaccül etmezse de medyûnun vefatı ile teaccül eder” (Bilmen, 1968, s.2/119).

Kadın mehir olarak mal olmayan bir şey isteyebilir mi?

Satılması veya istifade edilmesi dinen yasak olmayan her şey mehir olabilir. Mehrin maddi değeri taşıması esastır. Bu sebeple maddi değeri olmayan şeyler Hanefilere göre mehir olmaz. Örneğin, Kur’ân öğretmek karşılığında yapılan nikâh geçerlidir ancak mehri misil ödenmelidir (Mevsîlî, 2015, 2/333,339; İbnu’l-Hümâm, 2003, s.3/304-310; Bilmen, 1968, s.2/121-123).

Din İşleri Yüksek Kurulu mehir olarak kadının hacca götürülmesini isteme konusunda câiz görüşünü tercih etmektedir. Çünkü koca burada maddi olarak masrafları karşılayacaktır. Döndüren de aynı görüştedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.430; Döndüren, t.y., s.1/326-327).

Kadının hac ve umre gibi dîni ibâdetleri yerine getirme görevini, mehir olarak talep etmesinde bir sakınca yoktur. Ancak ödenen rakam mehrin asgarisinden az olmamalıdır.

Düğünlerde verilen hediyeler boşanma durumunda kime kalır?

Din İşleri Yüksek Kurulu’na göre hediyeler mahrem yakınlar tarafından verilmişse bu hibe hükmündedir. Bunların geri istenmesi câiz değildir. Diğer kişiler tarafından verilen hediyelerin geri istenmesi mümkün olup tahrmen mekrûhtur. Genel itibariyle hediye kime gelmişse onundur. Geline mi yoksa damada mı geldiğini tespit etmek mümkün değilse yörenin örfüne göre hareket edilir. Örfü göre damat veya ailesinin taktığı takı mehir kabul ediliyorsa bu geri alınamaz (Şeyh Nizam, 2000, s.4/ 427-428; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.457).

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu görüşünde Hanefîleri esas almaktadır. Mâlikî, Şâfî ve Hanbelîlere göre, “hibesinden dönen kusup da kusmuğuna geri dönen köpek gibidir” hadisinden (Ebû Dâvûd, “Büyû” 3539), dolayı hibeden geri dönmek mümkün değildir. Buna göre hediyeler kime verilmişse ona ait olur ve geri alınamaz (Çiğdem, 2024c,

s.271272). Kişiler arası ilişkilere zarar vermemek için günümüzde bu görüşle amel etmek daha uygundur.

Kadının anne-baba ve akraba ziyaretlerini kocanın sınırlama yetkisi var mıdır?

Hanef mezhebine göre, kadın kocasının izni olmadan evin dışına çıkamaz. Koca, kadının haftada bir defa Cuma günleri anne-babasını veya eski kocasından olan çocuklarını ziyâret etmesini engelleyemez. Babası hasta olup bakacak kimsesi yoksa, kadın kocasının izi olmasa da gidip babasına bakabilir. Babasının Müslüman olması da gerekmez. Bilmen, 1981, s.2/165). Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise koca, eşinin bu durumlarda dahi ziyaretini engelleyebilir. İbn Kudâme, kocanın karının anne babasını ziyâret etmesini engellememesi gerektiğini belirtir (İbn Kudâme, 1997, s.10/224).

İslâm dini anne-babaya, akrabaya iyilik yapma ve onları gözetme noktasında hassas davranmaktadır. “Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez” (Nisâ, 4/36). Din İşleri Yüksek Kurulu, farklı görüşlere atıf yaptıktan sonra (Mevsilî, 2015, s.2/472-473), kişinin kendi evindeki hak ve sorumluluklarını ihmal etmediği sürece anne-baba ve akraba ziyâretlerinde herhangi belli bir süreye bağlanmadığını bu konuda örfün de dikkate alınarak hareket edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanında hastalık, cenaze gibi özel durumlarda ise kocanın eşini kısıtlayamayacağını belirtmektedir. Aile bağlarını kuvvetlendirmek ve eşler arası güven ve sadakati artırmak için ziyaret öncesi eşe bilgi vermenin iyi olacağını tavsiye etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.636-637).

Yukarıda yer verilen âyet dikkate alındığında, kişinin evlendikten sonra da anne-baba ve diğer akrabalarına karşı görevleri devam etmektedir. Âyette, kocanın izninden ya da belirli bir süreden bahsedilmemektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu’nun da belirttiği gibi, evlendikten sonra da kişilerin ailelerine karşı sorumlulukları devam ettiğinden bu konuda örfe uygun hareket etmek gerekir. Eşlerin birbirlerine haber vermeleri de uygun bir davranış olacaktır. Bu bağlamda aile ihmal edilmediği sürece eşlerin birbirlerini kısıtlamamaları gerekir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus akrabaların da bu ziyaretler sonucunda eşleri yanlış yönlendirerek aile birliğine zarar vermemeleridir.

Kadın şahsi ihtiyaçlarını karşılamak için kocasının parasını rızası olmadan alabilir mi?

“Allah’ın, (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lütuflar bahşetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar(destekçisidirler)”(Nisâ, 4/34) yetinde de bahsedildiği üzere evlilikle birlikte kocaya bazı görevler yüklenmektedir. Bu görevlerden biri de karısının maddi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Din İşleri Yüksek Kurulu, aşağıdaki hadisi delil göstererek, kocası karısının ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde, kadın ihtiyacı nispetince kocasının parasını alabileceğini söylemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.635). “Ebû Süfyan’ın karısı Hind, Resûlullah’ın huzuruna gelerek, ‘Ey Allah’ın Resûlü! Ebû Süfyan cimri bir adamdır. Ne bana ne de çocuklarına yeterli harcamada bulunuyor. O görmeden malından alabilir miyim?’ diye sorduğunda Allah Resûlü; ‘Maruf ölçüler içerisinde kendine ve çocuklarına yetecek kadarını alabilirsin.’ (Buhârî, “Büyû” 2211).

Günümüzde bu tür kocanın izni olmadan parasını almak hırsızlık olarak yorumlanacağından aile içi huzursuzluğa neden olabilir. O nedenle, izinsiz para alma işlemine “defi mefâsid celbi menâfiden evladır” (Mecelle md.30) kuralı gereği tevessül edilmemelidir. Başka alternatifler aranmalıdır.

2.2.1.4. Süt Emzirme (Radâ‘)

Süt harâmlığının delili nedir? Süt akrabalığının oluşma şartları nelerdir?

Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren anneleriniz, süt bacılarınız, eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size harâm kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size harâm kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir(Nisâ, 4/23).

Bu âyet ile süt anne ve süt kardeşle evlenmek yasaklanmıştır(Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.436). Şâfiî ve Hanbelîlere göre süt hısımlığının oluşması için farklı zamanlarda doyurucu bir şekilde çocuğun beş defa emzirilmesi ve çocuğun da ilk iki yaşında olması gerekir (İbn Kudâme, 1997, s.11/310; Şirbînî, 1997, s.3/545-546).

Hanefilere göre ise bir defa çocuğun süt içmesi süt hısımlığı için yeterlidir (Bilmen,1968, s.2/79).

Çocuğun süt gelmeyen memeyi emmesiyle süt akrabalığı gerçekleşmiş olur mu?

Süt akrabalığın oluşması için Hanefilere göre az miktarda da olsa sütün içilmesi gerektiğini naklettikten sonra (Mergînânî, 1417/1996, s.3/138), Din İşleri Yüksek Kurulu süt olmayan memeden emzirme durumunda süt hısımlığının oluşmayacağını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.437).

Bir kadının başka doğumlarda emzirdiği iki çocuk sütkardeş olur mu?

Din İşleri Yüksek Kurulu bu durumda süt kardeşliğin oluşacağını söylemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.437). Nisâ suresinde,“...sizi emziren anneleriniz, süt bacılarınız...”(Nisâ, 4/23)yer alan ifade farklı doğumlarda emzirmekten bahsetmese de süt veren kadının süt anne olduğu, süt içenlerin de süt kardeş olduklarını açıkça belirtmektedir.

“Süt bankası”ndan alınan sütle süt hısımlığı oluşur mu? Süt bankasındaki sütlerin karışmış olması hükmü etkiler mi?

Süt hısımlığı oluşması için direkt memeden emme şartı yoktur. Kadından alınan sütün biberon ve türevleri ile bebeğe içirilmesi durumunda süt hısımlığı meydana gelmektedir. Farklı kadınların sütlerinin karıştırılmış olması sonucu etkilememekte ve süt hısımlığı oluşturmaktadır (Şeyh Nizam, 2000, s.1/377). Din İşleri Yüksek Kurulu, süt hısımlığı sonucunda mahremiyet ilişkisi ve evlenme yasağı olduğundan süt verenin ve alanın kimliklerinin kayıt altında tutulmasını tavsiye etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.437).

Hafnâvî, Şeyh Abdullatif Hamza (v.1985) ile Muhammed Seyyid Tantâvî'nin (v.2010) sözlükte radâ'ın memeden emme olduğundan hareketle süt bankalarına fetvâ verdiklerini, ancak âlimlerin çoğunun ise cevaz vermediğini belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.432-439).

Günümüzde süt bankalarında kayıtlar tutulmadığı için uzak durulması gerekir.

Bir kadının sütünün inek, koyun veya keçi sütü ile karıştırılıp bir çocuğa içirilmesiyle süt hısımlığı gerçekleşmiş olur mu?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konuda süt hısımlığının oluşması için kadının sütünün diğer süttten fazla olması gerektiğini belirtmiştir (Mergînânî, 1417/1996, s.3/145; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.437-438).

Hafnâvî, Ebû Hanîfe'ye göre yemeğe katılan sütün fazla olsa dahi süt hısımlığı oluşmayacağını nakletmektedir (Hafnâvî, 2009, s.434).

Günümüzde, radâ' konusunda insanların bilgileri olmadığından ve eşlerde ciddi sıkıntıya neden olduğundan, sütün başka maddelere karışımı durumunda, radâ'nın dikkate alınmaması gerekir.

Göze veya kulağa damlatılan süttten dolayı süt akrabalığı meydana gelir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre gıda amacı olmadığından kulağa veya göze damlatılan süt ile süt hısımlığı oluşmaz (Merğînânî, 1417/1996, 1/245¹⁹; İbn Kudâme, 1997, s.11/313; Şeyh Nizam, 2000, s.1/ 377; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.438).

Doğum dışında kendiliğinden veya ilaç yoluyla gelen süt, mahremiyet oluşturur mu?

Doğum sebebiyle salgılanan süt dışında, kendiliğinden veya ilaç yoluyla oksitosin hormonu uyarılarak da sütün gelmesi mümkün olabilir. Din İşleri Yüksek Kurulu, bu durumda bebeğin ilk iki yaşı içerisinde kendi annesi dışında başka bir kadından süt emmesiyle süt hısımlığının oluşacağını söylemektedir. Ebû Hanîfe'nin 30 ay içinde süt hısımlığın oluşabileceği görüşünü Kurul dikkate almamıştır. Doğum dışı gelen sütte kadının kocasının sütbaba olmadığını bu sebeple koca ile süt çocuk arasında mahremiyet ilişkisinin devam ettiğini belirtmektedir. Ayrıca süt veren kadınla cinsel birliktelik yaşamışsa çocuğun üvey babası olacağını belirtmektedir. Kadınla cinsel birliktelik yaşamamışsa, üvey baba da olmayacaktır. (Şeyh Nizam, 2000, s.1/377; Mevsilî,2015, s.2/363; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.577-578).

Günümüzde radâ' ciddi problemleri beraberinde getirdiğinden ilaç ve benzeri yollarla süt salgılanması yoluna gidilmemelidir.

Süt sebebiyle oluşan mahremiyette ölçü nedir?

Aralarında süt hısımlığı oluşan kişiler birbirlerinin mahremi sayılırlar ve evlenmeleri yasaktır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, 438). Yani, sütkardeş kişinin öz kardeşi hükmünde, süt evlat ise kişinin öz evladı hükmündedir.

Bir kimse süt babasının diğer hanımından olan çocuğuyla evlenebilir mi?

¹⁹ Din İşleri Yüksek Kurulu'nun vermiş olduğu bu kaynağın cilt ve sayfalarında bu bilgi bulunmamaktadır. Ancak aynı kaynağın 3. Cildinin 146. Sayfasında sadece şırınga ile süt verilmesi durumunda süt kardeşliğin oluşmayacağından bahsedilmektedir.

Süt baba da öz baba hükmündedir, kişi baba bir kardeşiyle evlenemeyeceği gibi sütbabasının başka hanımından olan çocuğuyla da baba bir kardeş olduğundan evlenemez (Kudûrî, 1978, s.2/35; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.438)²⁰. Ancak İbn Teymiyye'ye göre evlenebilir. (İbn Kayyım, 1998, s.5/113-114). Bu tür bir evlenme yapılmışsa, İbn Teymiyye'nin görüşü ile amel etmek ailenin dağılmasının önüne geçecektir.

Bir kimse kardeşinin sütkardeşiyle evlenebilir mi?

“Emenin emzirene nefsi, emzirenin emene nesli harâm olur” kuralında olduğu gibi süt kardeş, süt emen kişinin kardeşi ile evlenebilir (Mevsılî, 2015, s.2/362-363; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.438, Hafnâvî, 2009, s. 422). Örneğin, Ahmet, Ayşe'den süt emmiştir. Ahmet'in kardeşi Mehmet, Ahmet'in süt kız kardeşi olan Esma ile evlenebilir.

Süt kardeş oldukları evlendikten sonra anlaşılan çiftlerin durumu ne olacaktır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Şâfiî mezhebine göre süt akrabalığın varlığı, dört erişkin kadının şâhitliğiyle ispat edileceğini, ayrıca şâhitlerin; süt emme vaktini, emme sayısını ve sütün, emen çocuğun midesine ulaştığına şâhitlik etmeleri gerektiğini, bu şartlar karşılanmadığı takdirde kişilerin evliliklerine devam etmesinde bir sakınca olmadığını ifade etmektedir (Şâfi, 1990, s.6/94-96). Bu şartları sağlarsa cimâ da gerçekleşmiş ise kadına mehir veya mehri misilden hangisi az ise o verilir, cim gerçekleşmemiş ise mehir verilmez (Şeyh Nizam, 2000, s.1/380-381; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.439).

El-Fetâva'l-Hindiyye'de, “Kadı aralarını ayırmadıkça ayrılma olmayacağı” belirtilmektedir (Şeyh Nizam, 2000, 1/380). Bilmen de süt kardeşliğin ispatının mahkemede olması gerektiğinden bahsetmektedir (Bilmen, 1968, 2/ 89). Buna göre mahkemede ispat edilmemiş süt hısımları evliliklerine devam edebilirler. Günümüzde evlilik öncesi süt hısımlığı olup olmadığının araştırılması gerekir. Evlendikten sonra bu konunun araştırılması aileye zarar vereceğinden araştırılmaması daha uygundur.

Ücretle süt anne tutmak câiz midir? Çocuğun ailesinin sütanneye karşı ne gibi yükümlülükleri vardır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bebeği kendi annesinin emzirmesinin daha doğru olduğunu ancak sütanne tutmanın câiz olduğunu belirtmektedir. Şayet sütanne emzirme karşılığında para talep ederse baba, sütannenin ücretini ödemekle yükümlüdür. (Bakara,

²⁰ Serahsî, 1989, s.5/242; Din İşleri Yüksek Kurulu'nun vermiş olduğu cilt ve sayfada ilgili bilgi bulunamamıştır.

2/233; Talâk, 65/6). Sütanneye öz anneye davranıldığı gibi davranılmalıdır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.439-440).

Gayrimüslim kadının, bir Müslüman'ın çocuğunu emzirmesinde sakınca var mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, süt hısımlığından bahseden âyet mutlak olduğundan, gayrimüslim bir kadının Müslüman bir çocuğu emzirebileceğini, bazı âlimlerin gayrimüslim kadının çocuğa İslâm dininde harâm olan yiyeceklerden yedirmesi ihtimalini göz önünde bulundurarak gayrimüslim kadına emzirtilmesini doğru bulmadıklarını belirtmektedir (Sahnûn, 1994, s.2/303; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.440).

Hafnâvî, gıdanın çocuğun gelişiminde etkili olduğundan bahisle gayrimüslim, günahkâr ve ahmak kadınlara çocukları emzirtmenin doğru olmayacağını belirtmektedir. (Hafnâvî, 2009, s.431-432)

Ahlaklı süt annenin seçilmesi, çocuğun gelişimi için önemlidir.

Emzikli bebeği olan kadın hamileyken emzirmeye devam edebilir mi?

Burada belirleyici olacak unsur, annenin sağlığı ve emzirme durumunda karnındaki bebeğe bir zararı olup olmayacağıdır. Hz. Peygamber “Hamile hanımlara emzirmeyi bırakmalarını emretmeyi düşündüm. Fakat Rumların ve Fârisîlerin emzirmeye devam ettiklerini ve bunun hamileliklerine zarar vermediğini öğrenince bundan vazgeçtim.”(Ebû Dâvûd, “Tıb”, 3882)²¹ diyerek, farklı milletlerin tecrübelerinden hareket ederek, emzirmeyi serbest bıraktığını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.529-530).

Dr. Çelik, gebeliğin 20. Haftasına kadar henüz anne sütü alan bebeğini emzirebileceğini fakat 20. Haftadan sonra ağız sütünün yeni bebek için hazırlanacağını ve emzirmeye devam edildiği takdirde sürekli süt akışı olduğundan, ağız sütünün oluşmayacağını ve yeni doğacak bebeğin ağız sütünden mahrum kalması gibi nedenlerden dolayı 20. Haftadan sonra emzirmenin kesilmesini önerdiklerini söyledi (E. Çelik, Kişisel Görüşme, 22 Mayıs 2026). Bu konuda, kişinin doktorun tavsiyesine göre hareket etmesi doğru olacaktır.

²¹ Bu hadiste yer alan “el-ğayle” kelimesi emziren bir kadınla eşinin cim yapmasını ifade ettiği gibi, hamile bir kadının çocuğunu emzirmesini de ifade eder. Din İşleri Yüksek Kurulu ikinci anlamı tercih etmiştir (İslamweb, 31 Mayıs 2026).

2.2.2. Boşanma

2.2.2.1. Talâk

“Üçten dokuza boş ol” diyen kişinin eşi kaç talkla boşanmış olur?

Hanefilere ve Şâfiîlere göre aynı anda da olsa kullanılan üç talâk, üç boşanma sayılır (Mevsilî, 2015, s.2/382-383; Kudûrî, 1997, s.154; Şâfiî, 1990, s.6/472-474; Sahnûn, 1994, s.2 /3; İbn Rüşd, 2004, s.2/61).

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu tür boşamalarda, “boşama ric’î ise taraflar iddet içinde yeni bir nikâha gerek olmaksızın, boşama bâin ise veya iddet bitmiş ise tarafların rızaları ile yeni bir nikâh kıyarak evliliklerini sürdürebilirler” görüşünü benimsemektedir. Gerekçe olarak da sahâbe ve tâbiûndan bu boşanmayı tek sayanların şu delillerini kullanmaktadır: “Hz. Peygamber devrinde, Hz. Ebûbekir’in devrinde ve Hz. Ömer’in hilâfetinin ilk iki senesinde üç talâk bir talâk sayılırdı” (Müslim, “Talâk”, 1472). İbn Abbâs’tan (v. 68/687-88) gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber üç talâkı tek talâk saymıştır (Ebû Dâvûd, “Talâk”, 2196; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.442-443).

Din İşleri Yüksek Kurulu, boşamanın ric’î veya bâin oluşuna göre farklı hükümler belirlemiştir. Ancak Zübeyir al-Avvam (v.36/656), İkrime (v. 13/634), Ebû Zehr gibi âlimler tek mecliste veya bir temizlik içinde yapılan birden fazla boşamayı bir ric’î talâk kabul etmektedirler (Ebû Zehrâ, t.y.,s.304-306; Karaman, 1996, s.1/362-363).

Zifâfa girdikten sonra koca üç defa peş peşe ‘boş ol’ derse ve her birinde talâka niyet ederse, üç talkla boşanma gerçekleşmiş olur. Üç defa boşama niyetiyle değil de ilk ifadesini kuvvetlendirmek için tekrar edilmişse bu ric’î talk olarak sayılır (Bilmen, 1968, s.2/204-205).

Karadâvi, üç boşamayı bir cümlede veya bir defada vermenin Allah’a karşı gelmek olduğunu belirtmektedir (Karadâvi, t.y., s.223).

Hafnâvî, tek seferde üç talâkın verilmesi konusunda farklı görüşleri naklettikten sonra üç talâkın vaki olacağı yönündeki cumhurun görüşünü tercih ettiğini ancak hâkimin günümüzde insanlara kolaylık olması ve aile devamının sağlanabilmesi için mercuh olan görüş ile karar verebileceğini belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.444-458).

Boşamada kullanılan sözlerin ric’î veya bâin oluşu dikkate alınmadan bunu ric’î talâk saymak günümüz şartlarına daha uygundur. Zira talâk konusunu bilmeyen eşler bu sözlerden sonra aile hayatına devam etmektedirler. Bu görüş dikkate alındığında bu

birliktelik bir sorun teşkil etmeyecek ancak, Din İşleri Yüksek Kurulu’nun görüşü dikkate alındığında ve bâin boşama sözleri kullanılarak boşama gerçekleştiğinde, bu birliktelik nikâhsız birliktelik olarak sayılacak ve ciddi sonuçlar doğuracaktır.

Bir kimse henüz zifâfa girmeden önce karısına peş peşe üç kere “seni boşadım/ boş ol” veya tek seferde “üç talâkla boşsun/boşadım” derse bu durumda kaç boşama meydana gelir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, benimsedikleri görüşe göre bu durumda bir bâin talâk meydana geldiğini ifade etmektedir. Bu üçüncü boşama değilse yeni bir nikâh ile iddet beklemeye gerek kalmadan tekrar nikâh kıyabileceklerini söylemektedir (İbn Âbidin, 1966, s.4/509-510; İbn Rüşd, 2004, s.3/84; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.585-586).

Kişinin eşini boşadığını değişik zaman ve mekanlarda başkalarına söylemesi ayrı bir boşama sayılır mı?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bunun ayrı bir boşama olmadığını, önceki boşamayı başkalarına duyurmak anlamında olduğunu ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.591).

Kişi, boşama eylemini haber vermek amacıyla bunu başkalarına iletirse yeni bir boşama sayılmaz, ancak yeni bir boşama amacıyla bu sözleri tekrar ederse boşama gerçekleşir. O nedenle, bu tür sözlerden uzak durmak gerekir.

Şarta bağlı boşamanın hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, şart edatları (şayet, ise zaman) ifadeleriyle yapılan boşamanın “ta’liku’t-talâk” olduğunu, bu talâk türünde şart koşulan ifadenin “şunu yaparsam eşim boş olsun” sözünde olduğu gibi, kocanın bizzat fiiline bağlı olabileceği; “şu yere gidersen boşsun” cümlesinde olduğu gibi bir başkasının yapacağı fiile veya bir olayın gerçekleşmesine de bağlı olabileceğini, fâkihlerin çoğunluğuna göre de şartın yerine gelmesiyle boşanmanın gerçekleşeceğini naklettikten sonra (Merğînânî, 1417/1996, s.3/228229; Şirbînî, 1997, s.3/411, 419-421; İbn Kudâme, 1997, s.10/452,465-466) kurulun tercihini şu şekilde vermektedir: 1-Koca bu ifadeleri boşanma niyetiyle söylemişse boşanma olarak kabul edilir. 2-Boşanma niyetiyle değil de karısını korkutmak veya ne kadar ciddi olduğunu anlatmak için (söze kuvvet kazandırmak) için kullanmışsa o zaman yemin olarak değerlendirilir ve olayın gerçekleşmesi sonucunda yemin keffâretinin

verilmesi gerekir (İbn Teymiyye, 2004, s.33/46,127-128; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.597).

Karadâvi, “şunu yaparsan boşsun” gibi boşanmayı yemin haline getirmenin harâm olduğunu söylemektedir (Karadâvi, t.y., s.220).

Günümüzde bu sözlere itibar edilmemesini söyleyenler de vardır (Osmanoğlu, 2002, s.45-47; Çiğdem, 2024b, s.206). Bu görüşün tercih edilmesi, günümüzde talâk hakkında bilgisi olmayıp bu sözleri söyledikten sonra sonucunu bilmediği için pişman olup tekrar eşiyle devam etmek isteyenlere çözüm üretmek ve kadınların mağduriyetini engellemek için daha uygun görünmektedir.

Boşama yetkisinin eşe veya başkasına devredilmesi mümkün müdür?

Boşama yetkisinin nikh esnasında veya nikâhtan sonra kişinin eşine veya başkasına devretmesi mümkündür. Buna tefvîzü’l-talâk denir. Din İşleri Yüksek Kurulu kadının, nikâh akdi esnasında talâk hakkını talep edebileceğini, erkeğin bu talebi onaylamasıyla kadının boşanma hakkını almış olacağını şöyle belirtmektedir:

Erkek, eşine, ‘Sen muhayyersin. Beni veya boşanmayı tercih edebilirsin. İstersen kendini boşayabilirsin, evliliğe devam konusunda karar senin.’ gibi sözler ile boşama hakkını verebilir. Kadın bu tür sözlerle kendisine verilen boşama yetkisini aynı mecliste kullanmazsa hakkını kaybeder. Ancak boşama yetkisi ‘kendini her ne zaman istersen boşayabilirsin’ gibi umumi bir ifade ile verilirse, kadın bu hakkı sözün söylendiği meclisle sınırlı olmadan istediği zaman kullanabilir (İbnu’l-Hümâm, 2003, s.4/68-71; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.440-441).

Güvenç, kocasından endişe duyması halinde nikâh akdi esnasında kadının talâk hakkını alabileceğini söylemektedir (Güvenç,1986, s.3/160).

Bilmen, talâkın kadına veya küçük olan kadının velisine tefvîz edilebileceğini söylemektedir (Bilmen, 1968, s.2/258).

Kadınların kendilerini güvende hissetmeleri ve psikolojik olarak rahat bir evlilik yaşayabilmeleri için bu hakkın kadına verilmesi uygun olabilir. Kadınların özel günlerinde (regl), duygu durum değişikliği yaşamaları sebebiyle bu hakkı yanlış kullanabileceklerini iddia edenler bulunsa da buna itibar etmemek gerekir. Zira erkeklerin de zaman zaman duygu değişikliği yaşadıkları bilinmektedir.

Erkeğin seni boşarım demesi veya kadının, “ben ayrılmak istiyorum” deyip, erkeğin de “peki” demesiyle boşama meydana gelir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu’na göre, erkeğin karısına hitâben “seni boşarım” demesi boşama sayılmaz, zira boşamanın “seni boşadım”, “boşsun” gibi açık sözlerle geçmiş zaman veya şimdiki zaman kipleri olması gerekir. Geniş zaman kipi ile boşama gerçekleşmez. Kadının, “ben ayrılmak istiyorum” deyip, erkeğin de “peki” demesiyle de boşanma gerçekleşmez, zira bu boşanma temennisidir, ama boşanma değildir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.443-444).

Bir erkek hanımına “Sen benim anam, bacımsın” derse, bu boşama olur mu?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu ifadede niyetin önemli olduğunu, ağız alışkanlığı nedeniyle bu sözler söylenmişse buna itibar edilmemesi gerektiğini, bunu sevgi amacıyla söylemişse mekrûh olmakla birlikte bir şey gerekmeyeceğini, boşanma niyetiyle söylenmişse bir bâin talâkla boşanmış olacağını, zihâr²² yapmak niyetiyle söylenmişse zihâr kefareti ödemesi gerekeceğini belirtmektedir (Mevsilî, 2015, s.2/433-439; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.446).

Zihâr kefareti şu âyette verilmiştir: “Karılarına zihâr yapıp da sonra dediklerinden dönenlerin, onlarla temas etmeden önce bir köle âzat etmeleri gerekir. Size öğütlenen işte budur. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır. Buna imkân bulamayan, temastan önce peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. Bu, Allah’a ve Resûlü’ne imanınızı göstermeniz içindir. İşte bunlar Allah’ın koyduğu kurallarıdır. Kâfirleri elem veren bir azap beklemektedir” (Mücâdele, 58/3-4).

Günümüzde insanlar genelde bu sözleri ağız alışkanlığı veya sevgi nedeniyle söyledikleri için bu sözlere itibar edilmemesi daha doğrudur. Ancak eş ile annenin yerleri farklı olduğundan bu sözlerin ağız alışkanlığı olsa da kullanılmaması gerekir.

Birbirleriyle uzun süre görüşmeyen eşlerin nikâhları zarar görür mü?

Din İşleri Yüksek Kurulu, boşanma kasdı olmadan; iş, eğitim, hastalık gibi sebeplerle eşlerin uzun süre ayrı kalmalarının nikâha zarar vermeyeceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.453). Ancak koca, boşanma ve kadına zarar vermek kasdı ile uzak durursa bu îlâ hükmünü doğurur. “Îlâ, erkeğin eşine dört ay ve daha fazla

²² Zihâr, birinin eşini mahremine veya mahreminin görülmesi harâm olan bir uzvuna (sırtına, bacağına, karnına) benzetmesidir (Yaman, 2013, s.44/387-390).

yaklaşmamaya Allah adına yemin etmesidir. İmam Mâlik, yemin etmeden kadına zarar vermek maksadıyla cinsel ilişkiye girmeyenin de ilâ yapmış olduğu kanaatindedir.” Hanefilere göre dört ay yaklaşma olmazsa bâin talâk gerçekleşmiş olur. Mâlikî, Şâfiî, Hanbelîlere göre dört ay sonunda ya kadının başvurusuyla hâkim boşar ya da koca kendisi boşar (Çiğdem, 2024c, s.140).

Îlâ, erkeğin eşine cinsel olarak ayrılma amacıyla dört ay ve daha fazla yaklaşmaması olduğundan, eğitim, hastalık gibi sebeplerle eşinden uzak kalmak zorunda olan kişide de bu amaç olmadığından bunlar boşanma sayılmaz.

Mahkeme kararıyla boşanan eşler, dinen de boşanmış olurlar mı? Dinen gerçekleşen boşamadan sonra mahkemede verilen boşanma kararı yeni bir talk sayılır mı?

Din İşleri Yüksek Kurulu, mahkemenin boşamasının bir bâin talâk hükmünde olduğunu belirtmektedir (es-Saidî,1994, s.2//41; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.452).

Kurul, dinen gerçekleşen boşamadan sonra mahkemede verilen boşanma kararının yeni bir boşanma olmayıp kocanın gerçekleştirdiği boşamanın resmî tescili olduğunu, iddet sonrası mahkemenin vereceği boşanma kararının da iddet sonrası kadın boşanamayacağından, kocanın iddet öncesi boşamasının tescilinden ibaret olduğunu, mahkemenin farklı bir nedene bağlı boşama kararının ise yeni bir talâk sayılacağını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.452).

Kocanın ric’i talâk boşamasından sonra kadının iddeti bitmeden mahkemenin boşaması durumundabununikitalâksayılmaması gerekir. Zira mahkemenin boşaması bâin talâk olduğundan, bunu ric’i talâkın tescili olarak nitelendirmek doğru olmayacaktır. Ric’i talâk sonrası kadının iddetinin bitmesi ile ric’i boşama bâin talâka dönüşeceğinden ve iddeti biten kadına artık talâk verilemeyeceğinden (Bilmen, 1968, s.2/201), mahkemenin boşamasının bâin talâkın tescili olarak nitelemek daha doğrudur. Kocanın bâin talâk boşamasından sonra kadının iddeti bitmeden mahkemenin boşaması durumunda, Hanefilere göre bir veya iki bâin talâk sonrası iddet bekleyen kadına yeniden talâk vermek mümkün olsa da Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre bâin talâk iddeti bekleyene yeniden talâk verilemeyeceğinden, mahkemenin boşamasını, bâin talâkın tescili olarak değerlendirmek gerekir (Çiğdem, 2024b, s.129).

Şayet kocanın ric’i veya bâin boşaması ile mahkemenin boşaması, kadının aynı temizlik süresi içinde gerçekleştirmişse İbn Teymiyye’nin görüşünde olduğu gibi (Çiğdem,

2024b, 136), bunun tek talâk sayılması aile kurumunun korunması açısından daha doğrudur.

Mahkeme sonuçlanmadan önce boşanma davasından vazgeçilirse evliliği sürdürmenin bir sakıncası olur mu?

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre, mahkeme sürecinde ve öncesinde koca, boşanma ifade eden sözler kullanmadan sadece boşanma niyetiyle dava açmış ve dava sonuçlanmadan boşanmaktan vazgeçtiğini beyan etmişse dinen boşanma söz konusu değildir (Kâsânî, 1327/1908, s.3/98; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.454).

Davanın açılması boşanma sayılmadığından, daha sonra davadan vazgeçilmesi nedeniyle boşanma olmuş olmaz.

Boşanma davalarında dinen boşanma hangi aşamada gerçekleşir?

Kurul, bu durumun kocanın boşanma ifadelerini (boş ol, boşsun gibi) kullanma ve kullanmama durumuna göre farklılık gösterdiğini, boşanma davası açılmadan önce koca boşanma ifadelerini kullanmışsa, bu sözleri kullandığı andan itibaren dinen boşanmanın gerçekleşmiş olacağını, boşanma ifadeleri kullanılmadan direkt dava açılmış ise mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren evliliğin sona ererek, iddet ve nafaka gibi hükümlerin başlayacağını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.594).

Mer'i hukukta iddet kararın kesinleşmesinden sonra başlar. Ancak İslâm hukukunda ilkderecemahkemesininvereceğikarar,üstmahkemetaarafındanonaylanırsamahkemekararı kesinleşeceğinden ilk mahkeme kararından itibaren iddetin başlamış olması daha doğru olur, zira ilk mahkeme boşama kararı verdiğinde aslında bir boşama gerçekleşmiştir. Üst mahkeme, alt mahkemenin kararını bozarsa o zaman boşama gerçekleşmiş olmayacağından, iddete zaten gerek kalmayacaktır. Bu durum kadının yeni evliliği için işini daha kolaylaştırmış olur. Zira kadın boşanma kararından sonra yeni evlilik yapabilmesi için Mer'i Türk hukukuna göre 300 gün beklemek zorundadır ancak sağlık raporu ile hamile olmadığı anlaşılmışsa mahkeme kararıyla bu süre kaldırılabilir. İslâm hukukunda ise ileride bahsedileceği üzere süre zaten kısa olduğundan bu süre kaldırılamamaktadır. Bu nedenle kadının iddetini ilk mahkeme kararı sonrasında başlatmak onun lehine olacaktır.

Bir kimsenin, çocuğu olmayacağını bildiği hâlde bunu evleneceği kimseden gizlemesi ile çocuk sahibi olamamak boşanma sebebi sayılır mı?

Kurul, evliliğin temel sebeplerinden birinin soyu devam ettirmek olduğunu, evlilik aşamasında yapılan araştırmalar sonucunda taraflardan birinin çocuk sahibi olmayacağı tespit edilmişse, bunu karşıdaki kişiden saklamanın doğru bir davranış olmayacağını, evlendikten sonra bu durum öğrenilirse boşanma davası açılmasında dinen bir sakınca olmamakla birlikte bu duruma rıza gösterilmesinin doğru olacağını belirtmektedir (Bakara, 2/216; Şûrâ, 42/49-50; Serahsî, 1989, s.5/96; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.451-452).

Hafnâvî, gençlerin evlenmeden önce sağlık ve maddi durumlarını birbirlerine bildirmelerinin gerekli olduğunu, birbirlerini kandırmamaları gerektiğini, erkeğin kısır olması durumunda kadının nikâhın feshini talep edebileceğini, ancak kadının kısır olması durumunda erkeğin nikâhın feshini talep etmemesi gerektiğini fakat ikinci bir eş alacak kadar maddi durumunun olmaması veya adil davranamayacağı konusunda şüphesinin bulunması durumunda erkeğin de kadının kısırlığı nedeniyle nikâhın feshini talep edebileceğini belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.496-497).

Av. Arpacık, Mer’i Türk hukukunda çocuk sahibi olma isteğinin evlilik birliği içinde karı-kocanın yükümlülükleri arasında sayıldığını, kişinin çocuk sahibi olamamasının saklanması genel boşanma sebepleri arasında sayıldığını belirtti (F.Arpacık, Kişisel Görüşme, 25 Mayıs 2026).

Çocuk sahibi olmayı istemek kişilerin doğal hakkıdır. Çeşitli sağlık sebeplerinden dolayı kişinin çocuk sahibi olamayacağını eş adayından saklaması, dolaylı olarak kişinin anne-baba olma hakkını elinden almaya sebep olmaktadır. Böyle bir sorunu olan kişi, bu durumu dürüstçe eş adayıyla paylaşmalı ona göre evliliğe karar vermelidir. Ayrıca, böyle bir davranış eşte güvensizliğe, “beni aldattı/kandırdı” düşüncesine girmesine ve aile birliğinin temelinden sarsılmasına sebep olabilir.

Eşler evlendikten sonra bu durum tespit edilmişse, öncelikle kişiyi tedavi ettirme yoluna başvurulmalı, mümkün olan tüm yöntemler denenmeli, şayet uzmanlar tarafından kişinin asla çocuk sahibi olamayacağı kesin olarak öğrenilirse, sağlıklı olan eşin evliliği bitirme talebiyle mahkemeye başvurulmasında bir sakınca olmaz. Bunun yanında bu durumun eşler tarafından ilahi bir imtihan olduğu kabul edilerek bakıcı aile olarak bir çocuk alıp, anne-babalık duygularını tatmin ederek, evlat sevgisi boşluğunu doldurmak ve evliliğe devam etmek de mümkündür.

Dinden çıkmayı gerektiren sözleri (elfâz-ı küfrü) söylemenin nikâha etkisi nedir?

Bilinçli bir şekilde kasden elfâz-ı küfrü söyleyen kişi dinden çıkmış olur. Dinden çıkan birinin ise Hanefîlere göre nikâhı hemen düşer ve eşinden ayrılmış olur. Şâfiîlerde ağırlıklı görüşe göre ise kadının iddeti içerisinde kişi tövbe edip dine geri dönerse nikâh devam eder. İddet bitmişse nikâh düşmüş olur. Din İşleri Yüksek Kurulu, bu görüşleri aktarmış ancak herhangi bir tercihte bulunmamıştır (Şâfiî, 1990, s.1/297; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.453).

Bu konuda Şâfiî görüşü ile amel etmek aile birliğinin devamı açısından günümüz şartlarına daha uygundur.

Dil alışkanlığıyla Allah, Kur'an ve din gibi kutsal değerlere küfretmek nikâha zarar verir mi?

Kurul, bu sözlerin sadece dil alışkanlığı olarak söylendiğinde dinden çıkmanın söz konusu olmayacağını, bu sebeple nikâha zarar vermeyeceğini belirtmektedir (İbn Âbidin, 1966, s.6/367-368; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.453).

Kadını âdetli iken boşamak geçerli midir?

Kurul, boşanmanın temizlik döneminde yapılması gerektiği görüşünü savunan âlimlerin olduğunu, ancak hayız durumunda boşamanın sünnete aykırı olmakla birlikte Hanefî, Şâfiî, Malikî ve Hanbelî'ye göre geçerli olduğunu naklettikten sonra, fetvanın cumhûra göre verildiğini belirtmektedir (Serahsî, 1989, s.6/16; İbn Kudâme, 1997, s.10/327; İbn Rüşd, 2004, s.3/86-87; İbn Teymiyye, 2004, s.33/ 81,98-101; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.448).

Elmalılı, Talâk 65/1 âyetini “âdetleri olarak sayılı hayız günlerini hisaba alarak, ondan önce tuhûr zamanında temiz olarak bir talâk ile boşayın” şeklinde tefsir ederek boşamanın temizlik döneminde olmasına işaret etmektedir (Yazır, 1979, s.7/5046).

Karadâvi de aybaşı halinde yapılan boşamanın harâm olduğundan bahsetmektedir (Karadâvi, t.y., s.219-220). İmam Bâkır (v.114/733), Caferu's-Sâdık (v.148/765), Hişam b. el-Hakem (v.179-795), İbn Hazm (v.456-1064), İbn Teymiyye, İbnu'l Kayyim (v.751/1350), İbrahim b. İsmail b. Aliyye, Muhammed b. İbrahim el-Vezir (v.840/1436), eş-Şevkânî (v.1250/1834) gibi âlimlerin (Karaman, 1996, s.1/361), görüşleri dikkate alındığında hayız döneminde yapılan boşamanın geçerli olmaması görüşünün tercih edilmesi, boşanma oranının yüksek olduğu günümüzde aileyi koruma anlayışına daha uygundur.

Kadını gıyabında boşama geçerli midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bir sahabenin gıyaben karısını boşaması üzerine, Resûlullah'ın boşanmayı geçerli saydığını naklettikten sonra, boşamada meclis birliği şartı bulunmadığını, bu nedenle erkeğin karısını gıyabında da boşayabileceğini, bu durumun kadına bildirilmesi durumunda boşanmanın gerçekleşeceğini belirtmektedir (Müslim, “Talâk” 1480; İbn Nüceym, t.y., s.4/62; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.449). Kurul'un bu görüşü dikkate alındığında günümüzde, mesaj yöntemiyle boşanmada da aynı durum geçerli olacak, yani boşanma mesajı kadına ulaştığında, boşanma gerçekleşmiş sayılacaktır. Ancak evlilik gibi ciddi bir kurumun bu kadar basit bir yöntemle bitirilmemesi gerekir.

Resmî nikâhı bulunmayan evli bir kadın nasıl boşanabilir?

Kurul, nikâhın tescilinin önemli olduğunu ancak dini nikâh adıyla bilinen, resmî kurumda tescillenmemiş bir nikâhla evlilik vuku bulmuş ise mahkemede boşanma mümkün olmadığından; “Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.”(Nisâ, 4/35) âyetine göre hakemlerin devreye girmesi gerektiğini, Hanefî ve Şâfiî'ye²³ göre hakemlerin kocadan boşama yetkisi almamışsa boşanmaya karar veremeyeceklerini, İmam Mâlik'e göre ise hakemlerin tarafları boşayabileceğini, Hukûk-ı Âile Kararnâmesinin de İmam Mâlik'in görüşünü tercih ettiğini naklettikten sonra İmam Mâlik'in görüşünü tercih ettiklerini, taraflardan birisinin hakem tayinine yanaşmazsa, o taraf için de adil ve güvenilir bir hakem seçilerek onun kararı dikkate alınarak bir sonuca gidilmesi gerektiğini belirtmektedir (Şâfiî, 1990, s.5/124-125; Cassâs, 1996, s.3/154; Şirbînî, 1997, s.3/344-345; HAK, md.130; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.450).

Koca kadını boşamaz ve koca tarafının yakınları hakem de göndermezse, Mecelle'nin 1834. Maddesi²⁴ uyarınca kız tarafı, erkek tarafın hakkını koruyacak bir hakem tayin eder ve onun huzurunda boşanma talebi görülerek sonuçlandırılır.

²³ Şirbînî (v.977/1570) bazı Şâfiî âlimlerine göre, hakemlerin hâkim durumunda olduğunu yani boşama yetkilerinin bulunduğu belirtmektedir (Şirbînî, 1997, s.3/344-345).

²⁴ Mecelle 1834- “Müddeâ aleyh mahkemeye gelmekten ve gelmeye yanaşmaktan imtina ettiği takdirde, celb ve ihzarı mümkün ise, müddeinin talebi üzerine mahkeme tarafından özel davetiye kâğıdı üç defa

Koca evliliğin gereklerini yerine getirmiyorsa veya bir geçimsizlik söz konusu ise kadın boşanma talebinde bulunabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre, aileyi korumak esas olmakla birlikte, koca evlilikte üzerine düşen görevlerini yerine getirmediği, kadını ihmal ettiği veya şiddet uyguladığı takdirde, kadın boşanma arzusuyla mahkemeye başvurabilir. Mahkemenin vereceği boşanma kararı dinen geçerli olup bir bâin talâk olarak sayılmaktadır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.450).

Karadâvi, haklı bir sebep nedeniyle kadının mehrini ve hediyelerini kocasına iade ederek boşanmayı satın alabileceğini söylemektedir (Karadâvi, t.y., s.224-225). Aile içinde huzursuzluk, aile içi şiddet ve benzeri durum varsa, kadının mahkemede dava açarak boşanması câizdir.

Boşanma esnasında şahit bulundurmak gerekir mi?

“Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun, yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun. Şâhitliği Allah için dosdoğru yapın. İşte bununla Allah’a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar.”(Talâk, 65/2).

Kurul, bu âyeti naklettikten sonra, âyette geçen şahit bulundurmanın Hanefilere göre hem boşanma hem de ric‘i talâkla boşanıp tekrar aynı eşe dönmek için mendup olduğunu, Şâfiî’ye göre ise boşanmada şahidin mendup, ricatta ise vacip olduğunu ancak Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre boşanmada şahit bulundurmanın boşanmanın gerçekleşmesi için gerekli şartlardan olmadığını aktardıktan sonra “Bununla birlikte fâkihler bu buyruğun, hakların zayi olmaması ve ihtilafların önlenmesi gibi amaçlar taşıdığı noktasında birleşmektedirler” demektedir ancak şahit şartının boşanmada gerekli olup olmadığı konusunda net bir şey söylememektedir (Râzi, 1981, 30/34; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.441).

Ebû Zehra (v.1898-1974) boşanmada şahit şartı olması gerektiğini ifade etmektedir (Ebû Zehra,t.y.,s.369). Ebû Zehra’nın da belirttiği gibi, nikâhta şahit olduğu gibi

gönderilir.Mahkemeye davet olunup geldiği takdirde hâkim, tarafların beyan ve delillerini ayrıntılı şekilde dinler ve aralarında yargılamayı yürütür.Şu kadar ki, müddeâ aleyh ne kendisi gelir ne de vekil gönderirse, hâkim onun haklarını korumak üzere kendisine bir vekil tayin eder. Bu vekilin huzurunda müddeinin davası ve delilleri dinlenir, incelenir ve miktarı tespit olduğu tebyin ederse, ba’de subût hükmeder.”

boşanmada da hakların korunması bakımından şahit bulundurulması, tarafların mağduriyetlerinin en aza indirilmesi için gerekli olmalıdır.

Boşama anlamına gelebilecek kinâyeli sözlerle boşanma meydana gelir mi?

Din İşleri Yüksek Kurul'u, sarîh (açık) ifadeler ve kinâyeli sözler ile boşanmanın gerçekleşebileceğini, “seni boşadım” gibi sarîh ifadelerle yapılan boşamada ayrıca niyete ihtiyaç duyulmaksızın ric’i talâkın meydana geleceğini, “defol git” gibi kinâyeli sözlerle boşamada ise kişinin niyetine bakılacağını, koca bu sözleri kullanırken boşamayı kastediyorsa²⁵ bir bâin talâk meydana geleceğini, Şâfiîlere göre ise bu sözlerle yapılan boşamanın ric’i talâk hükmünde olduğunu nakletmekte ancak görüşler arasında bir tercihte bulunmamaktadır (Şirbînî,1997, s.3/369-370; İbn Kudâme, 1997, s.8/278; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.443).

Günümüzde bu sözlerin bilinçsizce ve fazlaca kullanılması ve eşlerin de birlikte yaşamaya devam etmeleri nedeniyle kapalı sözlerle yapılan boşamada Şâfiî’nin görüşünün tercih edilmesi daha uygundur.

Boşamada kullanılan sözler dille söylenmeden zihinden geçirilmekle boşama gerçekleşir mi?

“Allah, söze ve tasarrufa dökmedikçe ümmetimi içinden geçirdiklerinden dolayı sorumlu tutmayacaktır”(Buhârî, “Eymân”, 6664). Bu hadisi dikkate alan Din İşleri Yüksek Kurulu’na göre, sözlerle ifade edilmeyen sadece zihinden geçirilen düşüncelerle boşanma meydana gelmemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.444).

Boşamadığı hâlde kasten yanlış beyanda bulunarak eşini boşadığını söylemenin hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, boşanma konusunun rastgele ağza alınmaması ve dikkatli olunması gerektiğini belirttikten sonra Hanefî ve Şâfiî’ye göre koca, eşini boşamadığı halde boşadığını söyler ve bu yeni söylediği sözle de boşamayı kastetmezse boşanmanın gerçekleşmeyeceğini, boşamayı kastederse boşanmanın gerçekleşeceğini belirtmektedir (İbn Nüceym, t.y., s.3/264; Şirbînî, 1997, s.3/ 379; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.445).

Kasten yanlış beyanda bulunarak eşini boşamadığı halde boşadığını söyleyen kişinin sözüne itibar etmemek gerekir.

²⁵ Hanefîlere göre talâk tartışması anında söylenirse tartışma durumu boşanmaya delalet ettiğinden ayrıca niyete ihtiyaç olmadan bu bir bâin talâk sayılır (Mevsîlî, 2015, s.2/386).

Niyeti boşama olmadığı hâlde eşe karşı tehdit unsuru olarak boşama sözlerini kullanma hâlinde boşanma gerçekleşir mi?

Kurul, kocanın bir tehdit unsuru olarak karısını boşayacağını söylemesinin geleceğe yönelik bir vaât olduğundan boşanmanın gerçekleşmeyeceğini fakat bu tehdidi yaparken sarîh ifadeler kullanarak “seni boşadım” derse o zaman boşamanın gerçekleşeceğini zira sarîh ifadelerde niyetin dikkate alınmayacağını belirtmektedir (Kâsânî,1328/1909, s. 3/ 101; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.445).

Günümüzde, erkeğin karısına karşı tehdit unsuru olarak kullandığı boşanma sözlerine itibar edilmemesi gerekir.

Şaka olarak “boş ol” demekle boşama gerçekleşir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hz. Peygamber’in, “Üç şeyin ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir: Nikâh, talâk ve ric’at”(Tirmîzi, “Talâk”, 1187), hadisini dikkate alarak şaka ile boşanmanın gerçekleşeceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.447).

Günümüzde bazı erkekler boşanma konusunu ciddiye almadıklarından, zaman zaman kadını üzme adına şaka yollu ‘seni boşadım’ deyip kadının üzüldüğünü görünce de “şaka yaptım” diyerek söylemiş olduğu sözün gerçek anlamda kullanılmadığını söylemektedirler.

Hz. Peygamber “Ameller niyetlere göredir.” (Buhârî, “Bedü’l-Vahy”,1) diyerek amellerde niyetin önemini vurguladığından boşama niyeti olmadığı halde ağız alışkanlığı veya şaka yollu söylenen sözlerle itibar edilmeyerek aile birliğinin dağılmasının önüne geçmek gerekir.

Öfkeli iken yapılan boşama geçerli midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hz. Peygamber’in, aşırı derecede öfke ve baskı altında yapılan boşamaların geçerli olmayacağından (İbn Mâce, “Talâk”, 2046) bahisle cinnet ve sinir krizi geçirme derecesindeki öfke hali durumunda boşanmanın geçerli olmayacağını ifade etmektedir (İbn Âbidin, 1966, s.4/452-453; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.447). Aile içi kavgaların birçoğunda kişiler zaman zaman kendilerini kaybederek ağzına geleni söylemektedirler. Bu nedenle, bu durumda söylenen boşanma ve benzeri sonuç doğuracak sözlerle itibar etmemek gerekir.

Sarhoş iken yapılan boşama geçerli midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Tahâvî (v.321/933), Kerhî (v.340/952) ve Müzenî

(v.264/878)'nin sarhoşun talâkının geçerli olmadığı yönündeki görüşlerine atıf yaptıktan sonra 1917 tarihli Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâme'sinin sarhoşun boşamasının geçerli olmayacağı görüşünü benimsediğini belirterek bu görüşü tercih etmektedir (İbn Rüşd, 2004, s.2/ 82; İbnül-Hümâm, 2003, s.3/470; Şevkânî, 1993, s.8/189; İbn Kudâme, 1997, s.10/347-348; HAK, md. 104; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.448).

Günenç, Hanefî ve Şafiîlerin yaklaşımını benimseyerek ilaç gibi helâl maddeden meydana gelen boşamanın geçerli olmayacağını belirtmektedir (Şâfiî, 1990, s.6/641-642; Merğînânî, 1417/1996, s.3/163; İbn Kudâme, 1997, s.10/346-347; Günenç, 1983, s.1/187).

Hafnâvî, helâl veya harâm fark etmeksizin sarhoş olan kişinin talâkının geçerli olmayacağını belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.466-469).

Boşanma, aile birliğini dağıtıp çocuklar dahil aile üyelerini psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve benzeri ağır durumlara neden olduğundan aile birliğini sağlayacak görüşlerle amel edilerek sarhoşun boşamasına itibar edilmemesi daha uygundur.

Baskı ve tehdit (ikrâh) altında boşamak geçerli midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hanefilere göre baskı veya tehdit altında boşamanın geçerli olduğunu ancak diğer mezheplerde geçerli olmadığını aktardıktan sonra 1917 tarihli Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâme'sinin ikrâh altında boşamanın geçersiz olduğu yönünde düzenleme yaptığına atıf yaparak günümüzde bu görüşle fetva verildiğini belirtmektedir (Serahsî, 1989, s.24/40; HAK, Md. 104; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.448).

Tehdit altında, kişi iradesini kaybettiğinden “hatâ yaparsak veya unutursak bizi sorumlu tutma “Bakara 2/286” âyeti ile Hz. Peygamber'in “Allah ümmetimden hatâ, nisyân ve ikrâh sorumluluğunu kaldırmıştır” (İbn Mâce, “Talâk”, 2043) hadisi dikkate alındığında bu durumda boşamanın geçerli olmaması görüşünün tercih edilmesi daha doğrudur.

Şizofreni ve Alzheimer hastalarının boşaması geçerli midir? Kadın böyle bir eşten boşanabilir mi?

Şizofreni olan kimse, gerçek ve hayali ayırt edemeyecek ciddi bir akıl hastalığına sahiptir. Din İşleri Yüksek Kurulu, kararlarını bilinç dışı alma ihtimali yüksek olan bu tür hastaların boşamalarının geçerli olmadığını, kadının da bu durumdaki kocasından mahkeme aracılığıyla boşanabileceğini belirtmektedir. Bu boşanma, bir bâin talk sayılır.

Akıl hastalığı nedeniyle kadının boşanma talep etmesi İmam Muhammed'e göre mümkündür (Serahsî, 1990, 5/97; İbnu'l-Hümâm, 2003, s.4/273-274; İbn Kudâme, 1997, s.10/55-56, 62; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.449).

Din İşleri Yüksek Kurulu, Alzheimer konusuna değinmemiştir. Alzheimer hastalığı konusunda Menekşe şu açıklamaları yapmaktadır;

Alzheimer hastasının fiil ehliyetinin belirlenmesinde, psikiyatri biliminin verileri çerçevesinde hastalığın hangi derecede olduğu önem taşımaktadır. Şüphesiz hafıza, düşünme ve anlamayı içeren birçok üst kortikalların fonksiyonunu yitirdiği alzheimer hastalığına dûcâr olma durumunda ehliyet kısıtlılığı söz konusudur. Zira alzheimer, kişiyi şer'î teklifi anlama gücünden yoksun bırakmakta, kronik bir hal alarak evresi ilerledikçe de hasta kendi hakkında kararlar verememekte, yanlış finansal seçimler yapmakta ve fiil ehliyetini kaybetmektedir. Fiil ehliyetinin tümüyle yitirilmesi zaman almakta, hastalığın geçirildiği evrelere göre değişmektedir. Erken evrede hastalar henüz tüm yetilerini, kendi iradelerini yönlendirme yeteneğini tam olarak yitirmemektedir. Ancak orta ve ileri evrede hasta yanlış kararlar vermekte, kendini ve yakınlarını maddi ve manevi olarak zarara uğratabilmektedir (Menekşe, 2016, 162).

Bu itibarla kişinin erken evrelerde iradesini yönlendirme yeteneğini kaybetmediği zamanda yaptığı boşama geçerli kabul edilmeli, ileri evrelerde ise bir uzmanın görüşü sonucunda irade dışı eylemler ve sözler sergilediği tespit edilirse boşaması geçerli kabul edilmemelidir.

Dinen evliliği sona ermiş bir kadın, resmen boşanmadan başka bir erkekle evlenebilir mi?

İddet bekleyen kadınla evlenmek geçici evlenme engellerindendir. İddet bekleyen kadınla yapılan nikâh geçersiz kabul edilmektedir (İbn Nüceym, t.y., s.3/98). Din İşleri Yüksek Kurulu, günümüzde boşanma davalarının birkaç yıl sürebildiğini ve bu süreyi uzatmanın kul hakkı olduğunu belirttikten sonra henüz resmi boşaması gerçekleşmeyen kadının toplumsal huzuru ve ahlakını korumak amacıyla yeni bir evliliğin câiz olmayacağını ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.594-595).

Mahkemede boşanma davasının mutlaka boşanma ile sonuçlanacağını kestirmek güçtür. Davanın reddedilmesi durumunda ise kadın boşanmadığı halde evlenmiş olacaktır

ki İslâm hukukuna göre evli bir kadının tekrar evlenmesi câiz değildir. Bu nedenle resmî boşanma gerçekleşinceye kadar yeni bir evliliğin yapılmaması gerekir.

2.2.2.2. İddet

İddet ne demektir?

“Saymak, miktar, adet” gibi anlamları bulunan iddet, fıkıh terimi olarak “evli bir kadının herhangi bir sebeple evliliğinin son bulmasının ardından yeniden evlenmek için beklediği süreye” denir (Bilmen,1968, 2/368). İddet süresi duruma göre farklılık arz etmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu “neslin birbirine karışma ihtimalinin bulunmasından” söz ederek ve iddet konusunda ilgili âyetlere atıf yaparak, âdet gören kadının üç hayız (Bakara, 2/228), âdet görmeyenlerin üç ay (Talâk, 65/4), erkeğin ölümünde ise dört ay on gün (Bakara, 2/234), hamile ise doğum ile (Talâk, 65/4) iddetin sona ereceğini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.454-455).

Kur’ân’da iddet beklemenin süresi üzerinde durulduğu halde nedenleri üzerinde durulmamıştır. Günümüzde çocuğun nesebinin DNA ile tespiti mümkün olduğundan Din İşleri Yüksek Kurulu’nun, iddeti nesebin karışma ihtimalini önlemek gibi bir gerekçeye dayandırması makul görünmemektedir. Ancak kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için eski evliliğinin etkisinden kurtulması ve toparlanması gibi psikolojik sebeplerin belirtilmesi daha makul görünmektedir (Şah Veliyyullah, 2005, s.2/219-220).

Boşanan eşler yeniden birbirleriyle evlenebilir mi?

Boşama iki keredir. Her ikisinden sonra ya iyilikle evlilik içinde tutmak veya güzellikle serbest bırakmak gerekir...İkinciden sonra koca eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, birinci kocası ile bu kadının, Allah’ın kurallarına riayet edecekleri kanaatine varırlarsa, tekrar evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur...” (Bakara, 2/229-230).

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu âyete atıf yaparak, ilk iki talâk sonrasında yeniden evlenmenin söz konusu olabileceğini, üçüncü talâk hakkı da kullanıldığı takdirde kadının başka birisiyle gerçek evlilik yaptıktan ve o evlilik ve iddet bittikten sonra ilk eşi ile tekrar evlenebileceğini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.596).

Boşanma konusu çok hassas bir konu olup en ufak bir detaya göre farklı bir hüküm söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple kişilerin rastgele boşanma ve nikâh işlemlerini yapmamaları gerekir.

Bir veya iki ric‘i veya bâin talâkla boşanmış olan bir kadın iddet süresinin sona ermesinden sonra başka bir erkekle evlenebilir mi?

Boşanma ric‘i talâk ile gerçekleşmişse iddet süresi içinde koca karısına dönebilir. Erkek, iddet süresi içinde dönmezse ric‘i talâk, bâin talâka dönüşür. Erkek ister ric‘i ister bâin olsun üç talâk hakkını bitirmemişse kadın isterse, eski eşiyle yeni bir nikâh ve yeni bir mehir ile evlenebilir veya başka bir erkekle de evlenebilir (Mergînânî, 1417/1996, s.3/266-267; Aynî, el-Binaye,1980, s.5/250-252; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.456).

2.2.2.3. Nafaka

Boşanan kadının mâli hakları nelerdir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, mehir belirlenmişse halvet-i sahiha veya zifâftan sonra kadının mehrin tamamını alabileceğini, mehir belirlenmemiş ise mehr-i misil verileceğini, halvet-i sahiha veya zifâf olmamışsa belirlenen mehrin yarısını alacağını, bu durumda mehir belirlenmemişse, müt’a verilmesi gerektiğini, bunların yanında örfe uygun olan hediye verilmesinin Şâfiîlere göre vacip, Hanefîlere göre ise müstehap olduğunu, ayrıca iddet süresince nafaka ve mesken hakkı olduğunu belirtmektedir. (İbn Âbidin, 1966, s.4/245; Zekeriyâ el-Ensari, 1313/1895, s.3/219-220; Çiğdem, 2024b, s.94, 160-163; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.457).

Günümüzde bazı İslâm ülkeleri “Boşanmış kadınlara örfe uygun meta verilmesi Allah’ın rızasını gözetenlerin borcudur.” (Bakara 2/241) âyetini dikkate alarak kadına boşanma sonrası yoksulluk nafakası takdir etmektedirler. Örneğin Mısır’da boşanmada kusuru olmayan kadına iki yıl süreyle nafaka verilmektedir (Çiğdem,2024b, s.163).

Türkiye’de verilen süresiz nafaka konusu halen tartışılmaktadır. Bu konuyla ilgili Av. Arpacık, kadının nafaka, maddi ve manevi tazminat hakkı ile ziynet alacağının olduğunu Türk Medenî Kanûnu’ndaki nafaka düzenlemelerinde cinsiyete dair bir ayırımın getirilmediğini, kadının da erkeğe nafaka vermesinin mümkün olduğunu, ancak Türkiye toplumunda ekseriyetle ekonomik olarak güçsüz olan tarafın kadın olduğunu bu nedenle de nafaka alacaklısının kadın olduğunu ifade etti. Kadının evlenmesi veya çalışmaya başlayıp ekonomik özgürlüğünü kazanması gibi durumlarda nafakanın düşeceğini, bu nedenle aslında süresiz nafaka diye bir şey olmadığını belirttikten sonra nafakanın süreli tayin edilmesi durumunda kadının mağduriyetinin artacağını; zira kadının evlenmemiş olması veya ekonomik özgürlüğünü kazanamaması durumunda süreli nafaka nedeniyle

mağdur olma olasılığının yüksek olduğunu ifade etti. Arpacık, bu nafaka türünün adaletten uzak olmadığını, 2026 yılında yapılacak olan yeni yargı paketinde süresiz nafakaya getirilmesi planlanan sınırlandırılmaların kadınları mağdur edeceğini, hatta kadınların boşanmayı tercih etme yerine mutsuz ve şiddet içeren hayata devam etmeyi tercih edeceğini belirtti. Nafakanın haksız tarafın, haklı tarafa verdiği bir ödenek olduğunu, nafaka miktarlarının çok cüz'i olduğunu ve süresiz olmasına rağmen kadının hayatını destekleyemeyeceği miktarda olduğunu bu nedenle herhangi bir adaletsizlik söz konusu olmadığını söyledi (F.Arpacık, Kişisel Görüşme, 25 Mayıs 2026).

Anayasa Mahkemesi, 4 Haziran 2026 tarihinde oy çokluğuyla, yoksulluk nafakasındaki “süresiz” ibaresini iptal etmiş ve yeni düzenleme için dokuz aylık süre vermiştir (Anadolu Ajansı, 19 Haziran 2026). Yeni yapılacak düzenlemede nafakanın evlilik süresi gibi makul bir süre ile sınırlandırılması uygun görünmektedir.

Boşanma davası uzun süre sonuçlanmayan kadının aldığı nafaka helâl midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, dinen nafaka sorumluluğunun evlilik müddetince ve iddet süresince kocaya ait olduğunu, iddet bitince bir yükümlülüğünün kalmadığını, dava açıldıktan sonra dava sonuçlanıncaya kadar, evli sayıldıklarından, kocanın nafakayı karşılaması gerektiğini, mahkeme devam ederken koca kadını dinen boşamışsa, mahkeme devam etse de kadının iddetinden sonra kocanın yükümlülüğünün bittiğini belirtmektedir (Kâsânî, 1328/1909, s.4/15-16; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.459). Din İşleri Yüksek Kurulu, yoksulluk nafakasını dikkate almadığı gibi mahkemede dava devam ederken erkeğin boşamasının günümüz şartlarında geçerli olup olmadığı, bu bağlamda kadının kusurunun bulunup bulunmadığı konularına da değinmemektedir. Günümüz İslâm ülkelerindeki uygulamalar dikkate alındığında, boşanmada kadının kusuru yoksa yoksulluk nafakası alması câiz olduğundan ve mahkeme süreci devam ederken evli olduklarından nafakayı alması ve mahkeme süreci sonuçlandıktan sonra da yoksulluk nafakası alması, İslâm hukuku açısından bir sorun teşkil etmez (Çiğdem, 2024a, s.162). Ayrıca mahkemede dava açıldıktan sonra, erkeğin boşama yetkisinin askıya alınması, kadının haklarından mahrum olmaması için sedd-i zerâi‘prensibi gereği doğru bir uygulama olacaktır. Bu uygulama ile kadının mağduriyetinin en aza indirilmesi mümkün olabilir.

Kadına iddet sonrası için mahkemenin takdir ettiği nafaka, mehir borcuna mahsup edilebilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, iddet süresini aşan nafaka ödemesinin mehir borcuna mahsup edilebileceğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu,2025, 601-602). Böylece kadının mehir hakkı nafaka içerisinde eritilmiş olmaktadır. Boşanmada kadının kusuru yoksa kadının hem mehrini hem de mahkemenin takdir ettiği nafakayı alması gerekir. Yani, iddet sonrası nafaka mehre mahsup edilmemelidir.

Boşanmadan sonra çocukların nafakası kime aittir?

Kurul, çocukların ve annelerinin nafakalarını karşılama görevinin babaya ait olduğunu, kız çocukların evleninceye kadar nafakalarının babaya, evlendikten sonra kocaya ait olduğunu, erkek çocukların ise çalışıp kazanır hâle gelinceye kadar nafakalarının babaya ait olduğunu, çocuk büyük de olsa nafakasını kazanamayacak bir durumu varsa nafakasının babaya ait olduğunu belirtmektedir (Bakara, 2/233; Talâk, 65/6; Serahsî, 1989, s.5/222-223; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.460).

Din İşleri Yüksek Kurulu, nafaka konusunda annenin yükümlü olup olmadığına değinmemektedir. Günümüzde olduğu gibi anne çalışıyorsa, nafaka konusunda babaya yardımcı olması adalet prensibinin gereğidir (Çiğdem,2024b, s.192).

Bir erkek evli olmayan kız kardeşine bakmakla yükümlü müdür?

Kurul, “Akrobaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver.”(İsrâ, 17/26); “Ana babaya, akrabaya iyilik edin.” (Nisâ, 4/36) âyetleri ile “‘Ey Allah’ın Resûlü! Kime iyilik edeyim?’ diye soran sahabîye Peygamber Efendimiz, ‘Annene, babana, kız kardeşine, erkek kardeşine ve sözü geçen bu kimselerden sonra gelen yakınlarına iyilik et. Bu yapılması gereken bir vazifedir. Bunlar ilişkileri devam ettirilmesi gereken yakınlardır’” (Ebû Dâvûd,“Edeb”,5140) hadisini naklettikten sonra bir erkeğin ,muhtaç olan, kendisine nikâh düşmeyen akrabalarını ve yakın akrabalarını gözetmesini, bu nedenle de kişinin evli olmayan kız kardeşine bakması gerektiğini belirtmektedir (Serahsî, 1989, s.5/ 223; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.460-461).

2.2.2.4. Tazminat ve maaş

Ölen yakınının maaşını alabilmek için resmen boşanan ama evliliğini dinî nikâhla devam ettirenlerin aldıkları bu maaşlar helâl midir? Maddi çıkarlar elde etmek için boşanmak câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, maddi imkanlar elde etmek amacıyla resmî olarak boşanıp dini nikâh ile evliliği devam ettirmenin hile kapsamına girdiğini ve hile ile kazanılan malların ise harâm olduğu görüşünü belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu,2018, s.453-454).

Evlilik gibi ciddi bir kurumun para, mal gibi dünyevî sebeplerle kötüye kullanılması ve bu sebeplerle yalan açıklamalarda bulunulmasının yanlış bir davranış olduğu ve vebale neden olacağı aşîkârdır.

2.2.2.5. Çocukların velâyeti

Boşanmadan sonra çocukların velyeti kime verilir?

İslâm hukukunda velâyet çocuk üzerindeki yetkiyi ifade eder ve bu hak çocuğun babası ve asabesine yani erkek akrabalarına aittir. Hidâne ise çocuğa bakım hakkıdır (Çiğdem,2024b, s.164, dipnot:555).

Din İşleri Yüksek Kurulu, hidâne hakkına sahip olabilmek için kişinin akıllı, ergin, ahlaklı ve güvenilir olması gerektiğini, hidâne hakkının çocuğun kendine bakabilecek yaşa kadar (erkek çocukta yedi-dokuz; kız çocukta dokuz-on bir yaş) annede olduğunu ifade etmekte ve bu bağlamda şu hadisi nakletmektedir:

Bir kadın, Hz. Peygamber’e gelerek, Ey Allah’ın Elçisi! Şu benim oğlumdur. Karnım ona yuva, göğsüm pınar, kucağım da sıcak bir kundak oldu. Şimdi ise babası beni boşadı ve çocuğu benden çekip almak istiyor. biçiminde şikâyetle bulununca Hz. Peygamber, Başkası ile evlenmediğin sürece onun üzerinde önce sen hak sahibisin (Ebû Dâvûd, “Talâk”, 2276; Merğînânî, 1417/1996, s.3/366; İbn Kudâme, 1997, s.11/412-413; Şîrbînî, 1997, s.3/592).

Hidâne yaşı sona erince çocuk babaya verilir. Şâfiî ve Hanbelîler, Hz. Peygamber’in, anne-babası boşanmış bir erkek çocuğunun, onlardan hangisini seçeceği konusunda muhayyer bırakması hadisini dikkate alarak, seçim hakkını çocuğa bırakmışlardır (Ebû Dâvûd, “Talâk”, 2277). Çocuk isterse annesini isterse babasını seçebilir (İbn Kudâme, 1997, s.11/ 414-415; Şîrbînî, 1997, s.3/598; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.459-460).

Günümüz hukukunda olduğu gibi velâyet konusunda çocuğun yüksek menfaati, maddi ve manevi yararı gözetilmelidir. Örneğin, ahlâkî sorunları olan bir kadına sırf çocuğun ihtiyacı var düşüncesiyle çocuğu vermek, çocuğun ahlâken elverişsiz bir ortamda büyümesine neden olacaktır (Çiğdem,2024b, s.164).

2.2.3. Evlat Edinme

Koruyucu aile olmanın hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hz. Peygamber'in işaret ve orta parmağını göstererek "Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız"(Buhârî, "Edeb", 6005), sözünü dikkate alarak yetim, kimsesiz ve öksüz çocukların koruyup gözetilmesini, bu bağlamda koruyucu aile olmanın doğru olacağını ifade etmekte, ancak "Allah, evlatlıklarınızı öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır"(Ahzâb, 33/4) âyetini dikkate alarak "çocuğun kendi soy kütüğü ile ilişkisini kesmeye, öz ana babasını unutturmaya hakkı olmadığı gibi kanuni mîrâsçılar arasına katmanın" doğru olmadığını belirtmekte ve mahremiyet ilişkisine dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.461).

Osmanlıda koruyucu aile kurumu tebennî olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Çiğdem, 2024b, s.181). Din İşleri Yüksek Kurulu'nun belirttiği gibi, bu çocuk yasal mîrâsçılar arasında yer almasa da hibe ve vasiyyet gibi hukuki işlemlerle bu çocuğa mal bırakılabilir ve böylece mîrâstan alamadığını başka yöntemlerle almış olur (Çiğdem, 2024b, s.182).

Koruyucu aile kapsamında himayeye alınan çocuklar için devletin ödediği paranın alınmasında dinen bir sakınca var mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, devletin ödediği paranın çocuk için harcanması gerektiğini belirttikten sonra, koruyucu ailenin fakir olması durumunda bu parayı kullanabileceğini belirtmekte ve şu âyeti nakletmektedir:

"Yetimleri deneyin. Evlenme çağına erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter" (Nisâ, 4/6; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.462).

Devletin çocuklar için yaptığı ödeme yardım mahiyetinde olduğundan bunun alınmasında bîrsakınca olmaz. Ancak bu paranın öncelikle çocuğun ihtiyacı için kullanılması gerekir.

2.2.4. Vasiyyet

İnsanın hayatta iken, çocukları arasında ayırım yaparak birine veya bazılarına mal varlığının tamamını veya bir kısmını bağışlaması câiz midir?

“Hz. Peygamber, malının bir bölümünü bir oğluna vermek isteyip kendisini şâhit tutmak isteyen Numan b. Beşir adındaki sahâbîye, diğer çocuklarına da mal verip vermediğini sormuş, vermediğini öğrenince, ona şâhit olmamış, ‘onu geri al’, ‘çocukların arasında âdil davran’, ‘zulmüne beni şâhit tutma’ gibi ifadelerle Numan’ı reddetmiştir.” (Buhârî, “Hibe”, 2586-2587; Müslim, “Hibât”, 1623) Bu hadisten hareket eden İslâm hukukçularının görüşlerini Din İşleri Yüksek Kurulu şöyle özetlemektedir:

“Hanefî, Şâfiî ve Mâlikîlerdeki güçlü görüşe göre, babanın hayatında iken çocuklarına mal vermesi durumunda eşit davranması müstehâp, ayırım yapması mekrûhtur. Ahmet b. Hanbel’e, bazı Mâlikîlere ve Hanefîlerden İmam Ebû Yûsuf’tan gelen bir rivâyete göre ise, babanın mal verirken evlatları arasında eşit davranması vacip (farz), ayırım yapması harâmdır. Bu bağlamda kız-erkek ayrımı da yapılmamalıdır.”

Din İşleri Yüksek Kurulu, borçluluk, hastalık gibi özel bir durum olmadığı sürece, çocuklara eşit davranmak ve kız-erkek ayrımı yapmamak gerektiğini belirtmektedir. (Kâsânî, 1328/1909, s.6/127; İbn Nüceym, t.y., s.7/288; Haraşî, 1899, s.7/ 82 ; Zekerîyyâ el-Ensârî, 1313/1895, s.2/483; İbn Kudâme, 1997, s.8/263²⁶; İbn Cüzey, t.y., s.546; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.466).

Hafnâvî, muvâzaalı olarak mîrâsçıların bir kısmına mal satıp diğer mîrâsçıların mahrum edilmesi konusunda özellikle kızları, karıları mahrum etmek için yapılan bu tür işlemlerin câiz olmadığını, hayattayken çocukların bir kısmına hibe yoluyla mal verip diğer çocuklara vermemenin harâm olduğu yönündeki görüşün tercih edilmesi gerektiğini, alan kişinin de aldığı malın mîrâsçıların hakkı olduğu için iade etmesi gerektiğini belirtir (Hafnâvî, 2009, s.341-343, 351-353).

Günümüzde Türkiye’de bazı bölgelerde, hâlâ kız çocuklarına hem hayatta hem de öldükten sonra mal verilmemekte ya da az bir mal bırakılmaktadır. Hatta kişi hayattayken

²⁶ Din İşleri Yüksek Kurulu’nun vermiş olduğu (İbn Kudâme,1997, s.6/256-259) cilt ve sayfada bilgi bulunamamış, farklı cilt ve sayfada bulunmuştur.

mal varlığını erkeklere hibe ederek kızları mahrum etmekte, avukatlardan hukuk yardım olarak bu kararını resmiyete dökmekte ve tapuda işlemleri hukuka uygun hale getirmektedir. Bu durumun muvâzaa olduğu ve câiz olmayacağı açıktır (Çiğdem, 2024c, s.64-65, dipnot: 201).

Eşinin kabrine defnedilmeyi vasiyyet eden kişinin bu vasiyyetini yerine getirmek gerekir mi?

Kabrin bir neden olmadan açılması ve birden fazla kişinin bir kabre defnedilmesi câiz değildir. Ancak, yer bulamama gibi bir zorunluluk varsa, birden fazla kişi aynı kabre defnedilebilir. Çürüyen kemikler toplanıp kabrin bir kenarına bırakılır (Mevsılî, 2015, 1/214). Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre bir kişinin herhangi bir yere gömülme talebini yerine getirilmesi gerekmez, ancak bu talep yerine getirilirse bir sakınca olmaz (İbn Âbidin, 1966, s.3/122; 10/348; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.468).

Zaman zaman kişilerin, eşinin veya bir yakınının kabrine gömülmek üzere vasiyyetlerine rastlanılmaktadır. Zorunlu bir neden olmadıkça mezar yeri konusunda da bir sıkıntı olmadığında bu tür vasiyyetlere itibar edilmemesi gerekir.

Kişinin, mallarını eşi hayattayken eşine, onun vefatından sonra da bir vakfa verilmek üzere vasiyyet etmesi câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, Hz. Peygamber'in, "Allah, her hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeple, vârise (vârislerden biri lehine) vasiyyet yoktur" (Ebû Dâvûd, "Vesâyâ", 2870) hadisinden hareketle vârise vasiyyet olmayacağını, kişi eşinden vâris olduğundan kendisine vasiyyet yapılamayacağını ancak diğer mîrâsçıların onay vermesi şartıyla malın üçte birini geçmemek şartıyla vasiyyet yapılabileceğini belirtmekte ancak soruda yer alan eşin vefatından sonra da vakfa vasiyyet edilip edilemeyeceği konusuna girmemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.469-470).

Kişi eşine vasiyyet eder ve diğer vârislerde bu vasiyyeti onaylarsa eşi o malın sahibi olur. Artık mülkiyet, vasiyyet edenden çıkıp eşine intikal ettiğinden, eşin vefatından sonra vakfa vasiyyeti geçersiz olur. Zira kişi mülkiyetinden çıkmış bir mal için vasiyyette bulunamaz. Ancak, diğer vârisler rıza göstermezlerse, malı eşine kalmaz, bu durumda vakfa yapılan vasiyyet geçerli olur ve mal vakfa verilebilir.

Kişi, bakımını üstlendiği (evlat edindiği) çocuğa bütün malını bağışlayabilir mi?

İslâm hukuku evlat edinme kurumunu kabul etmemekle birlikte kimsesiz veya bir başkasının korumasına muhtaç olan çocukların bakılmasını teşvik etmektedir. Kişi vefat etmeden önce malını istediği kişiye bağışlayabilir (Bilmen, 1969, s.4/274-275). Bu bağlamda bakımını üstlendiği çocuğa da malını bağışlayabilir. Din İşleri Yüksek Kurulu, mîrâşçıları mahrum edecek şekilde bu bağışlamanın yapılmamasını tavsiye etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.470).

Çocuklar arasında ayırım gözetmek, bazılarını hiçbir neden olmadan fazla mal bırakmak diğer çocuklar arasında husûmete ve kavgaya neden olabilecektir. Bu nedenle, vasiyyet ve mîrâs konusunda vârisleri mağdur etmemek ve haklarına hâlel getirmemek gerekir.

Anne veya baba hayatta iken malını mîrâşçıları arasında bölüştürmüşse, vefat ettikten sonra vârisler bu taksime uymak zorunda mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, sağ olan kişinin malı üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabileceğini, sağ iken mallarını evlatlarına bölüştürerek teslim etmişse artık bu mallar üzerinde mîrâs hükümleri uygulanmayacağını, fakat malları teslim etmemiş ise bunun vasiyyet olacağını ve bu vasiyyete uymanın ise zorunlu olmayacağını, bölüşmeyi kabul etmeyen vâris varsa ona mîrâs hükümlerine göre payı verildikten sonra geri kalan vârislerin vasiyyete göre bölüşebileceğini belirtmektedir (Mevsîlî, 2015, s.3/394-397; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.621).

Din İşleri Yüksek Kurulu, mûrisin bu işlemi yaparken, mîrâşçılardan bazıları tarafından yönlendirilip yönlendirilmediği, çocuklar arasında ayırım yapılıp yapılmadığı konusuna girmemektedir. Kurul, farklı bir soruda borçluluk, hastalık gibi özel bir durum olmadığı sürece, çocuklara eşit davranmak ve kız-erkek ayrımı yapmamak gerektiğini belirtmesine rağmen bu soruda bu konuya hiç girmemiştir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.466).

Şayet mûrisin akıl sağlığı tam yerinde değilse veya mîrâşçıların bazıları tarafından yönlendirilerek bu dağıtımı yapmış ve bazılarını da mağdur etmişse bu paylaşıma itibar edilmemesi gerekir. Hayatta mîrâs dağılımı yapılıyorsa, çocuklara eşit mîrâs dağıtımı yapılması gerekir. Bu kurala uyulmamışsa mûris ile hayatta iken çatışmamak için vefatından sonra mîrâsın eşit olarak yeniden dağıtılması gerekir. Taraflar buna uymazsa dava açılarak bu işlem sağlanırsa davayı açanlar vebal almış olmazlar. Mîrâşçılardan

bazılarının malın kazanımında bir katkısı olmuşsa bu katkının ayrılarak ona öncelikle verilmesi gerekir.

2.2.5. Mîrâs

İslâm mîrâs hükümlerine uymamanın sorumluluğu var mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, mîrâsla ilgili âyeti verdikten sonra (Nisâ, 4/3-14) âyetlerin belirlediği haklara uymadan rızaya dayalı olmak şartıyla mal paylaşımında bir sorun olmadığını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.471-472).

Kadının mîrâstaki payı şöyledir:

a) Ölenin kızı, tek çocuk ise mîrâsın yarısını, birden fazla kız iseler üçte ikisini eşitolarak alırlar; erkek kardeşleri ile mîrâsçı olmuşlarsa erkek iki hisse, kız ise tek hisse alır (Nisâ, 4/11).

b) Vefat edenin çocukları yoksa, ancak oğlunun kızı olarak mîrâsçı olmuşsa, tek isemîrâsın yarısını alır. Birden fazla iseler mîrâsın üçte ikisini eşit bölüşürler. Erkek kardeşleri ile bulunursa erkek iki hisse, kız ise tek hisse alır. Vefat edenin bir öz kızı ile oğlun kızı kalmışsa, mîrâsın yarısını öz kızı, oğlun kızı ise altıda birini alır. Vefat edenin oğlu var ise, asabe olarak tüm mîrâsı alacağından oğlun kızı mîrâs alamaz.

c) Vefat edenin anne-baba bir kız kardeşi olarak kalmışsa, tek ise mîrâsın yarısını,

birden fazla iseler üçte ikisini eşit olarak alırlar; erkek kardeşleri ile mîrâsçı olmuşlarsa erkek iki hisse, kız ise tek hisse alır. Vefat edenin bir kızı ile kalmışsa, kız hissesini alır, kız kardeşi kalanı alır. Kız kardeşler, vefat edenin babası, oğlu veya iki kızı ile kalırlarsa mîrâs alamazlar (Nisâ, 4/176).

d) Eş olarak kalan kadın, vefat edenin çocukları varsa sekizde bir, çocukları yoksa

dörtte bir pay alır (Nisâ, 4/12).

e) Vefat edenin annesi olarak kalmışsa, vefat edenin çocukları veya birden fazla kardeşi

varsa altıda bir alır. Vefat edenin çocukları veya birden fazla kardeşi yoksa üçte bir alır. Eşlerden birisi ve vefat edenin babası ile bulunduğu eşin hissesi verildikten sonra kalanın üçte birini alır (Nisâ, 4/11).

f) Vefat edenin ninesi olarak kalmışsa, vefat edenin annesi bulunmadığı zaman altıda bir alır. Anneanne ve babaanne birlikte kalmışlarsa altıda biri eşit bölüşürler. Ölenin babası olduğunda babaanne mîrâs alamaz, zira baba daha yakın olduğundan uzak olan babaanneyi düşürür, ancak baba ile annenin annesi kalmışsa annenin annesi altıda bir alır, geri kalanı asabe olarak baba alır. Annesinin bulunması hâlinde ise hem anneanne hem de babaanne mîrâstan pay alamaz (Cürcânî, t.y., s.34-52).

Câhiliyye döneminde kızlar genelde mîrâstan mahrum edildikleri için (Karaman, 1989, s.48-49), Kur'ân kızların haklarını açık ve net olarak belirlemiştir. Kur'ân erkeklere yani kocalara, mehir, nafaka gibi ek mâli yükümlülükler getirdiğinden (Bakara, 2/229; Nisâ, 4/4, 20-21, 34), erkeklerin mîrâs hakları ile kızların mîrâs hakları farklı olarak belirlemiştir. Buna rağmen, kızlar ve erkekler anlaşarak mîrâsı eşit olarak bölüştürebilirler, hatta kızın durumu iyi değilse erkek hakkından ferâgat ederek tüm mîrâsı kız kardeşine bırakabilir.

Dede yetimi (babası dedesinden önce vefat eden çocuk) dedesinin ölümü üzerine ona mîrâsçı olur mu?

Dede yetimi, babası dedesinden önce vefat eden kız veya erkek torunun, amcalarının varlığı sebebiyle dedeleri öldükten sonra dedelerinden mîrâs alamaması durumudur. Fıkıhta, “yakın olan uzağı düşürür” prensibi gereği bu kişilere pay verilmez (Mevsîlî, 2015, s.3/447; Cürcânî, t.y., s.81). Ancak bu yaklaşım babası olmayan çocukları mağdur ettiği için Dâvûd-u Zâhirî (v.270/884), Mesrûk (v. 63/683), Katâde (v.117/735), Tâvûs (v.106/725) ve Taberî (v.310/923) gibi âlimler, “Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyyette bulunması -Allah’a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı.” (Bakara, 2/180) âyetini dikkate alarak bu durumdaki toruna vasiyyet edilmesini vacip kabul etmişlerdir (İbn Hazm, 2003, s.9/ 314; İbn Kudâme, 1997, s.8/ 391-392). Din İşleri Yüksek Kurulu, bu fakihlerin görüşü ile Tunus mîrâs kanununu dikkate alarak dede yetimine mîrâs verilmesini tavsiye etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.474-475).

Çağdaş İslâm hukukçuları, Pakistan uygulamasında olduğu gibi dedenin babaya, halanın babaya ve dayının anaya halef olmasına kıyasen dede yetiminin babaya halef olması gerektiğini ifade etmektedirler. 16 Mart 1913 tarihli Osmanlı Arâzî Kanunnâmesi

de Mer'i hukukta olduğu gibi dede yetimini mîrâsa dahil etmektedir (Çiğdem, 2024b, s.284). “(Vâris olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar mîrâs taksiminde hazır bulunurlarsa bundan, onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.” (Nisâ, 4/8) âyeti uyarınca mîrâs dağıtılırken dede yetimlerinin gözetilmesi gerekir.

Taşınmaz mallar mîrâs kaldığında kız ve erkek evlat bunları eşit olarak mı paylaşırlar?

Malın menkul veya gayri menkul olmasının bir önemi yoktur. “Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. (Mîrâsçılar) ikiden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarındır.” (Nisâ, 4/11)âyetine göre İslm hukukunda kadın bir, erkek iki pay alır. Erkeğin iki pay almasının nedenine mehir, nafaka gibi haklardan sorumlu olması olduğuna yukarıda yer verdik. Osmanlı, mîrâs kalan mirî arazilerin erkek ve kız çocuk arasında eşit paylaşılmasını kanunlaştırmıştır (Bilmen, 1969, s.5/ 399; Çiğdem, 2024b, s.215-216; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.475).

Başkasına evlatlık olarak verilen kişinin öz babasından mîrâs hakkı var mıdır?

Evlatlık kurumunda kişinin öz babasıyla nesep bağı kesilmediğinden mîrâs hakkı da devam eder. Koruyucu olan aile de malının 3/1'ini vasiyyet edebilir (Din İşleri Yüksek Kurulu,2018, s.476-477).

Emekli maaşı mîrâs malı sayılır mı?

Din İşleri Yüksek Kurulu, mîrâsın kişinin mülkiyetinde olan malların dağıtılması olduğunu, bu nedenle emekli maaşının mîrâs olmayacağını kanunen kime verilmesi gerekiyorsa ona verilmesi gerektiğini belirtmektedir (İbn Âbidin, 1966, s.10/ 493; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.477).

Sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanununun³⁴. Maddesine göre ölüm aylığının hak sahiplerine paylaşılması düzenlenmiştir. Kanunun amacı vefat eden kişinin geride kalan belli yakınlarına belli sürelerle yardımcı olmaktır. O nedenle, bunun mîrâs olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Yeğenini evlat edinen ve resmîyette tek vâris olarak onu bırakan kimsenin vefatından sonra ölenin kardeşleri dinen bu maldan hak alabilirler mi?

İslâm hukukuna göre kardeşleri bu kişinin mîrâsçılarıdır ve haklarını alırlar. Evlatlık mîrâsçılar arasında değildir. Bu nedenle, kişi evlatlığına mal bırakmak istiyorsa bunu ya

hibe ya da malın üçte birini geçmeyecek şekilde vasiyyette bulunarak yapabilir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.478).

Nikâhlandıktan sonra zifâf gerçekleşmeden ölen kişiye eşi mîrâşçı olur mu?

Kişinin eşi gerçek mîrâşçıları arasındadır Bunun için nikâh olması yeterlidir. Zifâf veya halvetin gerçekleşmemiş olması kişiyi mîrâstan düşürmez (Nisâ, 4/12; bkz. Mevsilî, 2015, s.4/432; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.478).

Evli bir kadın, kendisine ailesinden kalan mîrâsı kocasına danışmadan istediği gibi kullanabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kadının kendi malı üzerinde istediği şekilde söz hakkı sahibi olduğunu belirttikten sonra eşine yardımcı olmasını tavsiye etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.479).

Eşler arası güven ve sadkat duygusuna gölge düşmemesi adına taraflar her konuda birbirinden fikir almalıdırlar. Böyle bir davranış, aile içi huzuru korumakla birlikte tarafların sevgi, saygı ve güven gibi duygularının pekişmesine yardımcı olur.

Eşi ölüp tekrar evlenen bir kimse, önceki eşi zamanında elde ettiği mallardan sonraki eşini mahrum edebilir mi?

Kurul, İslâm hukukunda mîrâşçıların mahrum etme durumunun söz konusu olmadığını, nikâhlı eşin de mîrâşçılardan olduğunu, söz konusu bu malın önceki eş zamanında kazanılmış olmasının ise bir etkisi olmadığını vasiyyet yoluyla kişinin mallarını taksim edebileceğini, fakat bunu yaparken mîrâşçıların bir kısmını mağdur etmesinin doğru olmadığını belirtir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.480).

Baba çocuklarının bir kısmını evlendirdikten sonra vefat eder de bekâr kalan çocukları, mîrâstaki hisselerine ek olarak terekeden evlenme masraflarını karşılama hakkına sahip olurlar mı?

Hiz. Peygamber'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Evladın baba üzerindeki hakkı üçtür: Ona güzel bir isim koyması, okuma yazma öğretmesi ve zamanı geldiğinde onu evlendirmesi.” (Suyût, t.y., s.4815). Hanefî ve Şâfiîlere göre baba çocuğunu evlendirmek zorunda olmasa da Hanbelîlere göre babanın çocuğunu evlendirmesi gerekmektedir (Mâverdi, 1999, s.9/183-184; İbn Kudâme, 1997, s.11/380).

Din İşleri Yüksek Kurulu, yukarıdaki alıntıları yaptıktan sonra, mîrâs paylaşılmadan önce bekar kardeşlerin düğün masrafları düşüldükten sonra mîrâs taksimi yapmanın ahlâken daha doğru olacağını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.480-481).

Bu konuda Hanbelî görüşü dikkate alınarak, bu kardeşin evlenme masrafı ayrıldıktan sonra mîrâs taksiminin yapılması, yani bunun ahlâkî bir görev değil de hukûk bir zorunluluk olması günümüz şartlarına daha uygundur.

Üvey annelerinin nüfusuna kayıtlı çocuklar ona mîrâsçı olabilirler mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, üvey çocukların kişinin gerçek çocukları olmadığı için İslâm hukukuna göre, mîrâs düşmediğini, ancak mîrâsçılar isterse kendileri üvey kardeşlerine pay verebileceklerini veya üvey annenin vasiyeti sonucunda mîrâs alabileceklerini belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.481).

Din İşleri Yüksek Kurulu, Mer’i hukuka göre mîrâsa hak kazanan bu çocukların mîrâs aldıkları takdirde dinen sorumlu olup olmayacağı konusuna değinmemektedir. İslâm hukukuna göre bu haksız bir kazanç olduğundan bu çocuklar mîrâs aldıkları takdirde dinen sorumlu olurlar. Kişinin öz çocukları dava açarak da bu üvey çocukların nüfustan silinmesini sağlayabilirler.

Bir kadın, “vefatımdan sonra kocam evlenirse malıma vâris olmasın” diye vasiyette bulunabilir mi?

“Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra, eşlerinizin, çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır” (Nisâ, 4/12) âyeti uyarınca eşler birbirlerinin mîrâsını almaya hak sahibidirler. Mîrâs almaya engel durumlar meydana gelmedikçe (din ayrılığı, öldürme ve benzeri) eşler birbirlerini mîrâstan mahrum edemezler. Dolayısıyla soruda verilen ifade geçersizdir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.481).

Babadan kalan mal taksim edilirken bu malın kazanılmasında ya da korunmasında emeği olan evlada taksimde ayrıcalık tanınabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu’na göre mallar kazanılırken aile bireylerinin emeği varsa emekleri veya malı kazanırken aldıkları riskler belirlenmeli ve buna göre o kişilerin hakkı emek vermeyenlere göre öncelikle ayrılmalıdır. Emek veren evlatların emekleri şahitler

veya kayıtlar tarafından belirlenemiyorsa bütün mal, ailenin reisi olması hasebiyle babaya ait kabul edilir ve mîrâs ona göre evlatlar arasında dağıtılır. Burada kardeşlerin, emek veren kardeşlerinin hakkını gözetmelerinin hakkaniyete daha uygun olacağı belirtilmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.481-482).

Günümüzde bilirkşi marifetiyle de olsa emek veren kardeşin katkısının asgari düzeyde olsa da belirlenmesi mümkündür. Bu nedenle bunların tespit edilmesi kul hakkına girilmemesi açısından önem arz etmektedir. Bunları, babanın malı olarak saymak ise hakkaniyete uygun düşmemektedir.

Ölen kişi mallarını eşiyile beraber çalışıp kazanmış ise bu durumda hayatta kalan eşin hakkı nedir?

Kurula göre, kadının emek ve katkısı aile birlikteliğinin bir gereği olarak destek ve teberrû kapsamında değerlendirilir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.482). Kadının malda emeği var ise bunun ayrıca değerlendirilmesi hakkaniyete daha uygun olacaktır.

2.3. Üçüncü Bölüm: Tıp ve Sağlık

2.3.1. Aşılama ve Tüp Bebek

Doğal gebelikte yumurta çatlatma iğnesi yaptırmak câiz mi?

Yumurta çatlatma iğnesi, yumurtalıklarda hamilelik için yumurta hücrelerinin yeterli büyüklüğe ve olgunluğa erişemediği durumlarda kullanılan tedavi yöntemlerinden biridir. Bu iğne ile yumurta yeterli olgunluğa ve büyüklüğe ulaşır. Bu iğneyi çoğul gebelik istemi doğrultusunda da yapanlar vardır.

Din İşleri Yüksek Kurulu, doğal yollar ile yumurtanın istenilen büyüklüğe ve olgunluğa ulaşamadığı durumlarda bu iğneyi kullanmanın câiz olduğunu ifade etmektedir. Fakat doğal yollar ile hamile kalma şansı olanların çoğul gebelik istemiyle bu iğneyi yapmaları tedavi amacı dışında sayıldığından câiz olmadığını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.664).

Her müdahalenin nasıl bir sonuç doğuracağını önceden tahmin etmek güç olduğundan tedavi amacı dışında bedene müdahale edilmemesi gerekir.

Tüp bebek yöntemi ile çocuk sahibi olmak câiz midir?

Evli çiftlerin kadından veya erkekten kaynaklanan bir sorun nedeniyle doğal yollardan çocuk sahibi olamadıkları durumda önce aşılama yöntemi kullanılır.

“Aşılama tedavisinde öncelikle erkekten alınan spermier özel bir solüsyon içerisinde yıkanır ve sağlıklı olan spermier ayrılır. Bu arada kadının vajinasına spekulum adı verilen bir alet yerleştirilerek gerekli olan açıklık sağlanır. Daha sonra ince bir kanül vajinanın içerisine yerleştirilir ve spermier kanül yardımıyla rahme gönderilir.” (Medicalpark, 24 Nisan 2026).

Aşılama yönteminde sonuç alınmadığı veya aşılama ile sonuç alınamayacağı ön görüldüğü takdirde tüp bebek yöntemine başvurmak mümkündür.

“Tüp bebek tedavisi, kadın ve erkek üreme hücrelerinin laboratuvar koşullarında bir araya getirilmesi ve döllenmiş yumurtanın anne rahmine yerleştirilmesi ile uygulanan yapay döllenme tekniğidir. Tüp bebek tedavisinde anneden alınan yumurta hücresi ile babanın sperm hücreleri kadın üreme sisteminin dışında laboratuvar ortamında bir araya getirilerek içlerinden bir spermin yumurtayı dölemesi ile embriyo elde edilir. Bu şekilde elde edilen embriyo anne rahmine yerleştirilir.” (Medicalpark,24 Nisan 2026).

Din İşleri Yüksek Kurulu, tüp bebeğin câiz olması için gerekli şartları 20.05.1992 tarihli kararında şöyle sıralamaktadır:

“a) Döllendirilecek yumurta ve spermin her ikisinin de nikâhlı eşlere ait olması, yani bunlardan herhangi birisinin yabancıya ait olmaması;

b) Döllenmiş olan yumurta, başka bir kadının rahminde değil de yumurtanın sahibi olan eşin rahminde gelişmesi;

c) Bu işlemin gerek anne babanın gerek doğacak çocuğun maddî, ruhî ve aklî sağlığıüzerinde olumsuz bir etkisinin olmayacağı tıbben sabit olmak şartıyla, tüp bebek yöntemine başvurmakta bir sakınca yoktur. Başka kadının yumurtası veya kocası dışında yabancı bir erkekten alınan sperm ile bir kadının gebeliğinin sağlanması ise câiz değildir” (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.526).

Mekke-i Mükerrreme’deki Fıkıh Akademisi Kurulunun, yedinci toplantısında konuyla alakalı aldığı kararda taşıyıcı anneliğe izin vermiş ancak bu izni kocanın diğer eşi olarak kayıtlamıştır” (Gökmenoğlu,1999, s.1-3). Din İşleri Yüksek Kurulu’nun yukarıda verilen kararında, başka bir kadının rahmine yumurtanın yerleştirilmesine onay verilmemektedir. Çeker ise eş olmayan bir kadından da faydalanılabileceğini belirtmektedir (Çiğdem, 2022, s.60, dipnot :215).

Taşıyıcı anneliğe izin verenler şu gerekçeleri sunmaktadırlar:

“Taşıyıcı annelik uygulamasını zinaya benzetmek doğru olmaz. Çünkü zina kendine has tanımı, şartları ve sonuçları bulunan bir ceza hukuku kavramıdır. Hanefiler zinayı, ‘evlilik (milk) veya şüphesi bulunmaksızın kadın ve erkeğin doğal yolla cinsel ilişkide bulunması’ olarak tarif ederler. Ayrıca bir fiilin zina sayılabilmesi için belirli şartlar vardır. Harâm bir cinsel ilişki olmalı; mükelleften sadır olmalı; normal yolla, cinsel ilişkiye konu olan bir kadınla yapılmış olmalı; fiil, zina kastıyla yapılmış olmalı ve bu konularda herhangi bir şüphe bulunmamalıdır” (Şimşek, 30.10.2014, 245).

Duman, başkasına ait sperm ile tüp bebek işleminin yapılmasını câhiliye dönemi nikâhlarından olan nikâh-ı istibdâ’ya kıysen câiz olmadığını, fiili zina olmasa bile zinaya benzer bir durum olduğunu belirtmektedir (Arslanhan, 2019, s.6).

Karadâvî, kullanılan spermin eşten başka birisine ait olmasının büyük günah olacağını söylemektedir (Karadâvî, t.y., s.234).

Hafnâvî, aşılama ve tüp bebek yöntemine eşler arasında olmak şartıyla izin vermektedir. Çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinin kişilerin ve toplumun ihtiyaçlarına göre farklılık arz edebileceğini belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.518-522).

Özetleyecek olursak, tüp bebek yapmaktan başka çocuk sahibi olma şansı olmayan çiftler tüp bebek yöntemini kullanabilirler. Farklı görüşlerden de istifade etme konusunu çiftlerin vicdanına bırakmak daha doğrudur. Ancak sperm ve yumurta, nikâhlı eşlere ait olmalı ve oluşturulan embriyo yumurta sahibi kadının rahmine yerleştirilmelidir. Cinsiyet tercihi yapılmamalı, bebeğin göz rengi veya saç rengi tercih edilmemeli (designer babies), fazla zigot üretilerek itlaf edilmemeli ve ilgili alan uzmanları tarafından yapılmalıdır (Çiğdem, 2022, s.59).

Ülkemizin doğu kesimlerinde özellikle kırsallarda, eskiye göre az da olsa hâlâ erkek bebek talebi mevcuttur. Kız bebek doğuran kadınlar aşağılanmakta, aile huzuru kaçmakta hatta erkek bebek doğurmadığı için kocanın ikinci eş getirmesi gibi istenmeyen durumlar olabilmektedir. Ailenin dağılmasına ve kadının mağduriyetine yol açmaması için tüp bebek yöntemine müracaat edilerek bebeğin cinsiyetinin belirlenmesine izin verilebilir.

Bu durumda Hafnâvî’nin görüşüyle amel edilmesi mümkündür.

2.3.2. Doğum Kontrolü

Doğum kontrolünün ve kordon bağlatmanın dinî hükmü nedir?

Hamileliği önlemek veya hamileliği ertelemek maksadıyla kullanılan yöntemlere doğum kontrolü denir. Doğum kontrolünün çeşitli yöntemleri vardır. Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre implant (deri altına hormon düzenleyici yerleştirmek), kondom (spermin yumurtaya ulaşmasını engelleyen bir tür aparat), azil (cimâ sırasında meninin rahim dışına bırakılması) yöntemi câizdir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.526).

Karadâvî, annenin hayatının tehlikede olması, çocuklar için sağlık ve terbiyelerinin problem oluşu, yeni gebelik nedeniyle süt emen çocuğa süt verilememesi gibi durumlarda doğum kontrolü yapılabileceğini, nitekim Hz. Peygamber zamanında “azil” gibi doğum kontrol yöntemlerinin kullanıldığını belirtmektedir (Karadâvî, t.y., s.205-207).

Hafnâvî, geçici hamileliği engelleyicilerin kullanılabileceğini ancak sürekli hamileliği engelleyicilerin kullanmanın câiz olmadığını belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.411).

Rahim içine yerleştirilen spiral ise hamileliği engelleme yanında rahim içi zarının incelmesini sağlayarak döllenmiş yumurtanın rahime tutunmasına da engel olduğundan Din İşleri Yüksek Kurulu'na göre uzak durulması gerekir (DİB, 24.04.2026).

MİRENA adlı Progesteronlu Spiral 'in prospektüsünde şu bilgi yer almaktadır: “Servikal mukusun yoğunlaşması spermilerin rahim içindeki ve ovaryal tüplerdeki ortamı etkiler ve döllenme önlenir” (İlaç prospektüsü, 24 Nisan 2026). Bu bilgi dikkate alındığında, döllenme olmayacağı için embriyonun rahme tutunamayıp düşmesi de söz konusu olmadığından kullanılması câiz kabul edilebilir.

Ancak hormonsuz/ilaçsız spiraller bu özellikte olmadığından zaman zaman döllenmeye de engel olamamaktadır. İslâm hukuku açısından, döllenme hayat başlangıcı kabul edildiğinden, tıbbî açıdan rahme tutunup tutunmaması bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle bu tür bir spiralın kullanılması konusunda ihtiyatlı olunması gerekir.

Kordon bağlatma teknik olarak tüp ligasyonu olarak bilinmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konuyu kısırlık olarak ele almakta ve kısırlığa neden olan yöntemin câiz olmadığını şöyle ifade etmektedir: “Devamlı kısırlığa yol açan ilaç ve aletlerin kullanılması yani kadın veya erkeğin geri dönüşü olmayacak şekilde (vasektomi) kısırlaştırılması ise fitrata müdahale olarak değerlendirildiğinden sağlık açısından kesin bir zorunluluk olmadığı müddetçe câiz değildir” (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.526).

Tüp bağlanması geri dönüştürme (tubal reversal) denilen sistemde bağlanan tüpler tekrar aktif hale getirilebilmektedir. “Tüp ligasyonunun tersine çevrilmesi sırasında, fallop tüplerinin bloke olan bölümleri, tüplerinin geri kalan kısmına yeniden bağlanarak bütünlük sağlanması amaçlanır. Böylece yumurtaların tüplerden tekrar hareket etmesine ve spermin yumurtayı döllenmek için tüplerden yukarı hareket etmesine izin verilebilir” (Karaca, 23 Haziran 2026). Bu açıklamaya göre, tüp ligasyonunu kısırlık olarak değerlendirmek zordur. Bu nedenle, diğer doğum kontrol yöntemleri etki etmediğinde ve başka çare kalmadığında bu yöntemin kullanılması zaruret gereği câizdir denilebilir.

2.3.3. Kürtaj

Kürtaj yaptırmak câiz midir?

Dr. Çelik, 10. Haftadan sonra keyfi (mazeretsiz) kürtaj yapmanın yasak olduğunu, annenin hayati riski olduğu durumlarda 10 haftayı geçse de kürtaj yaptıklarını, ceninde ağır anomali durumlarında da kürtaj önerdiklerini belirtti (E. Çelik, Kişisel görüşme, 22 Mayıs 2026).

Nüfus planlaması kanununun 5. Maddesi kürtaj konusunu şöyle düzenlemektedir:

Madde 5 – Gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbî sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliye edilir. Gebelik süresi, on haftadan fazla ise rahim ancak gebelik, annenin hayatını tehdit ettiği veya edeceği veya doğacak çocuk ile onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde doğum ve kadın hastalıkları uzmanı ve ilgili daldan bir uzmanın objektif bulgulara dayanan gerekçeli raporları ile tahliye edilir. Derhal müdahale edilmediği takdirde hayatı veya hayati organlardan birisini tehdit eden acil hallerde durumu tespit eden yetkili hekim tarafından gerekli müdahale yapılarak rahim tahliye edilir (Nüfus Planlaması Kanunu, Md. 5).

Din İşleri Yüksek Kurulu, İslâm’da insan canını korumanın öncelikli olduğunu, sperm ile yumurtanın birleşip döllenmenin başladığı andan itibaren annenin hayati tehlikesi olmadığı sürece kürtajın câiz olmadığını belirtmektedir. Fakat mezhep görüşlerine yer vermemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.527).

Âyet ve hadisleri dikkate alan fâkihler, kürtajın câiz olup olmadığı, câiz olması durumunda hangi evrede kürtajın yapılabileceği konularında farklı görüşler sunmaktadırlar. Hanefiler, aşağıdaki hadiste yer alan 40 gün ifadesinin 3 defa tekrar etmesini dikkate alarak, ruhun 120 günde üflenerek kişilik kazandığını, o nedenle 120

günden önce bir kişiliğin söz konusu olmadığını beyan ederek 120 günden önce yapılan kürtaj için herhangi bir ceza terettüp etmeyeceğini söylemişlerdir.

Sizden biriniz annesinin karnında kırk günde toparlanır. Sonra bu kadar sürede ‘alaka olur. Sonra bu kadar sürede mudğa olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: Rızkı, eceli, ameli, sakî mi yoksa sa’îd mi olacağı yazılır. Sonra ona ruh üflenir(Buhârî, “Bed’u’l-Halk”, 3208; Müslim, “Kader”, 2643).

Şâfiîlerde temel olarak iki görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre 40 gün içinde kürtaj yapılabilir. Şîrbînî (ö. 977/ 1569) ‘alaka halinde düşürülen cenin için herhangi gurre gerekmeyeceğini ifade etmiştir(Şîrbînî, 1997,s.4/135; Tüfekçi, 26 Mayıs 2014, s.138). İkinci görüşe göre ise döllenme olduktan sonra kürtaj câiz olmaz. İkinci görüş Gazzâlî’nin (ö. 505/1111) görüşüdür. Gazzâlî’ye göre icap ve kabul olduktan sonra bir akitten dönmek mümkün olmadığı gibi, spermin yumurtayı döllemesinden sonra kürtaj da mümkün değildir. “Sperm kadının rahmine ulaşp yumurtayı dölledikten sonra onun imha edilmesi cinâyettir. Döllenme aşamasından sonra ceninin mudğa ve ‘alaka aşamasında düşürülmesi daha büyük cinâyet olur. Ruh üflendikten sonra ise tam bir cinâyettir” (Gazzâlî, 2011, s.3/204).

Mâlikîlerde tercih edilen görüş kürtajın döllenmeden sonra câiz olmadığıdır. İbn Rüşd (v. 595/1198), İmam Mâlik’in mudğa veya ‘alaka olsun cenin olduğu bilinen bir ceninin düşürülmesinde her durumda gurre/ceza gerekeceğini belirttiğini ifade eder. 40 gün dolmadan kürtajın mekrûh olduğunu söyleyen Mâlikî âlimleri de vardır(İbn Rüşd, 2004, s.4/199; Desûkî, t.y., s.4/268-269). Hanbelîlerden İbn Kudâme (v. 620/1233) insan sureti belirmemiş ceninin düşürülmesinde herhangi bir ceza terettüp etmeyeceğini belirtir, zira ona göre bunun cenin olduğu bilinmemektedir. Ona göre, bir kadın mudğa halindeki cenini düşürür, güvenilir ebeler de o ceninde gizli suret olduğunu söylerlerse gurre gerekir (İbn Kudâme,1997, s.12/63).

Klasik dönemde olduğu gibi çağdaş İslâm hukukçularında da farklı görüşler mevcuttur. Mahmut Şeltût’a göre 40 günden önce ruh üflenmemiş olsa da ceninin canlı olması dolayısıyla kürtaj câiz olmadığı gibi 40 günden sonra ruh üflenmiş olacağından kürtaj câiz değildir. 40 günden sonra annenin hayatını kaybetme riski olması durumunda annenin hayatını kurtarabilmek için iki zarardan daha hafifi seçilerek kürtajın câiz olacağını belirtir (Şeltût, 2009, s.249-251).

Bilmen, annenin hayatı için tehlike arz etmesi, emzikli bir çocuğu bulunan kadının sütünün kesilmesi durumu dışında ceninin aldırılmasının câiz olmadığı görüşündedir. Bu özel durumlarda ise azâmi 120 gün içinde kürtaj yapılabilir (Bilmen,1985, s.3/147-149).

Mustafa ez-Zerkâ'ya göre, 40 gün içinde yapılan kürtaj mekrûh olduğu halde 40 günden sonra yapılan kürtaj haramlık derecesine ulaşır. 40 gün dolmadan önce ceninin annenin hayatı için risk taşıması, maddi imkanlarının olmaması gibi bir nedene dayanan kürtajın ise câiz olabileceğini söyler. 40 günden sonra annenin hayatını kaybetme riski olması durumunda da annenin hayatını kurtarabilmek için kürtajın câiz olacağını belirtir (Zerkâ, 2010, s.284-286).

Hafnâvî, 120 günden önce veya ruhun üflendiği 120 günden sonra annenin hayatı için tehlike arz etmesi durumu hariç kürtajın câiz olmayacağını belirtir (Hafnâvî, 2009, s.458-459,535-536).

Yusuf el-Karadâvî de klasik mezhep görüşlerini aktardıktan sonra günümüzdeki tıbb verileri dikkate alarak döllenmeden sonra yapılacak kürtajın harâm olduğunu ifade eder. Ruh üfleme zamanı olan 120 günden sonra ancak annenin hayatı için tehlike arz etmesi durumunda olduğu gibi zaruret durumunda kürtajın câiz olacağını belirtir (Karadâvî, 2005, s.3/541-549).

Karaman'ın kürtaj ile ilgili görüşü özetle şöyledir:

“Zigot (döllenmiş yumurta) rahime yerleşip gelişmeye başladığı (embriyo olduğu), amiyane deyişle hamilelik başladığı andan itibaren onu öldürmek cinâyettir, kürtaj harâmdır. Tüpte yapılan dölleme cenin sayılmaz; çünkü burada bırakıldığında bundan çocuk olmaz, rahimde bırakıldığında ise gelişmeye devam eden cenin sonunda çocuk olarak doğar” (Yeni Şafak, 31 Mayıs 2026).

Ancak, annenin hayatı için risk teşkil etmesi durumunda kürtajın câiz olacağını belirtir (Karaman, 1987, s.121-122).

Öztürk, annenin hayati tehlike taşımadığı sürece kürtajın harâm olduğunu fakat spermin rahme düşmesini engelleyen yolların sağlık, estetik, ekonomik ve benzeri hangi gerekçeyle olursa olsun câiz olduğunu belirtmektedir (Öztürk, 2003, s.265-266). Ancak spermin rahme düştükten sonra döllenmeyi engelleyen yöntemlerin câiz olup olmadığından ise söz etmemektedir.

Ruhun üflenmesi zamanı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Ruhun ne zaman üflendiği ile ilgili kat'î bir nas mevcut değildir. O nedenle, kürtaj konusunu ruhun üflenmesi üzerinden ele almak doğru sonuçlar vermeyebilir. Onu yerine canlılık üzerinden konunun işlenmesi doğru sonuca ulaştırır. Günümüz teknolojileriyle kalp atışlarının duyulması 6. Haftadan itibaren mümkün olmaktadır (Männer, 2022, s.187).

Kalp atışlarının duyulması ceninin canlı olduğunun göstergelerinden biridir. O nedenle kürtaj aslında canlı bir ceninin öldürülmesidir. Dolayısıyla tecavüz, annenin hayatının tehlikede olması gibi zorunlu durumlar hariç tutulursa kürtaj câiz olmaz. Zorunlu durumlarda ise Hanefî mezhebinin esas aldığı 120 gün içinde kürtaja izin verilebilir. Annenin hayatının tehlikede olduğu durumlarda ise, “zarar-ı âmm-ı def için, zarar-ı hâss ihtiyar olunur” (md. 26), “zarar-ı eşed, zarar-ı ehâf ile izale olunur” (md.27), “ehven-i şerreyn ihtiyâr olunur” (md.30). Mecelle kuralları dikkate alınarak cenin küçük zarar kabul edilerek kürtaj edilebilir. Zira annenin ölümü ise büyük zarar olacaktır (Çiğdem, 2024c, s.124).

Çoğul gebeliklerde ceninlerden bir ya da birkaçının hayatının sonlandırılması câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, çoğul gebeliklerde bir bebeğin yaşama ihtimali çok zayıf olup diğer bebeklerin de hayatını tehlikeye attığı bilindiği takdirde bu bebeğe müdahale edilebilir görüşünü belirtmektedir. Tüm bebekler sağlıklı olup tercih yapmanın gerektiği durumlarda ise İslâm dininin tüm canların haklarını koruduğunu belirterek buna izin vermemektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.527).

Din İşleri Yüksek Kurulu, ceninlerin tümü için veya anne için hayati tehlike varsa çözüm ne olacaktır sorusuna değinmemektedir. Bu durumda en az zararla nasıl çözüm üretiliyorsa, doktor ve ailenin ortak bir noktada anlaşarak bir karara varmaları gerekir.

2.3.4. Estetik

Botoks yaptırmak câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, “O halde sen hanîf olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah’ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.” (er-Rûm, 30/30) yeti uyarınca yaratılış üzere olan özelliklerle oynamanın câiz olmadığını, “Yüzdeki kırışıklıkları gidermek için, botulinum denilen zehirli (toksik) bir maddeden elde edilen sıvının,

kırıksıklıkların bulunduğu yere iğne ile az miktarda zerk edilmesini ifade eden ‘botoks’un da genel amacının estetik müdahale niteliğinde olduğunu, bu sebeple, beden ya da ruh sağlığı açısından gerekli olmadıkça uygulanmasının câiz olmadığını” belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.528).

Çiğdem de kişinin toplum içinde aşağılanmasına sebep olan görüntüsünün estetik ile düzeltilebileceğini fakat tıbbi bir gereklilik olmaksızın genç görünmek maksadıyla yüz gerdirmenin câiz olmadığını belirtmektedir (Çiğdem, 2024a, s.139).

Botulinum denilen zehirli (toksik) maddenin vücutta meydana getirebilecek, enjeksiyon yerinde ağrı, morluk, baş ağrısı, alerjik reaksiyon gibi tahribatlar dikkate alındığında bu maddenin kullanılmasından uzak durulmalıdır.

Yalçın, makalesinde bu konuya şu şekilde değinmektedir:

“İnsan bedeni üzerinde cerrahi olmayan estetik işlemler incelendiğinde, makyaj yapma; saç, sakal, bıyık, kaş ve vücuttaki diğer kıllara müdahale; derinin renginin açılması, koyulaştırılması veya derinin soyulması; göze renkli lens veya yapay kirpik takılması gibi hususlar karşımıza çıkmaktadır. Estetik cerrahi işlemler altında ise altı parmak ve tavşan dudak düzeltme; cilt germe, burun, çene, gülüş dizaynı; dövme, piercing, lazer epilasyon yaptıрма, cilt dolgusu (botoks); yağ aldırma (liposuction); meme küçültme, büyütme, dikleştirme; vajina estetiği ve daha ötesinde cinsiyet değiştirme gibi her gün yenileri ile karşılaşılacak birçok işlem yapılmaktadır. Estetik cerrahi, yanık, yaralanma, ameliyat gibi bazı tedavilerin tamamlayıcısı olarak tamamen tedavi kapsamında olabilir. Yaptırma amacı maddi veya manevi bir zararı gidermek olduğunda zararın derecesine göre tedavi kapsamına girebilir. Bazı işlemler ise tamamen hevâ ve heves peşinde koşma, modaya kapılma, şeytana uyma olarak nitelenebilecek şekilde tamamen keyfi olarak yapılabilir. Öte yandan yapılan işlemlerin bir kısmı sağlığa zararlı, bir kısmı faydalı, bir kısmı da etkisiz olabilir. Bu hususlar dikkate alınarak genel bir cümleyle değerlendirdiğimizde insan bedeni üzerinde yapılan değişiklikler, maddi veya manevi bir zararı gideriyor ve meşru çerçevede daha iyi, daha güzel ve daha faydalı bir sonuca ulaştırıyorsa fitrata uygun değişiklik olarak görülmelidir.” (Yalçın, 2020, s.110-111). Yalçın, “meşru çerçevede daha iyi, daha güzel ve daha faydalı bir sonuca ulaştırıyorsa fitrata uygun değişiklik olarak görülmelidir” ifadeleriyle daha güzele ulaşmanın câiz olabileceğini dolaylı olarak ifade

etmektedir. Ancak daha güzel olmanın ölçüsü nedir, bu ölçü kim tarafından neye göre belirlenecektir sorularına ise cevap vermemektedir.

Güzellik, göreceli bir kavram olmakla birlikte yaşın getirdiği deformasyonlar neredeyse herkeste aynıdır. Yaş nedeniyle oluşan kırışıklık, kaz ayağı gibi görüntülerin iyileştirilmesinin dinen câiz olup olmadığı tartışmaya açıktır. Zira burada tıbbî veya psikolojik gereklilik olmadığı görülmektedir. Yaş ileri olmadığı halde genetik faktörler nedeniyle oluşan veya bir kaza sonucu gerçekleşen deformasyonlar psikolojik ve tıbb gereklilik olarak görülebilir.

Botoks yerine yüz hatlarını belirginleştirmek veya görünürdeki şekil bozukluğunu kapatmak amacıyla yağ dolgu işlemi de yapılabilmektedir. Bu dolgu işlemi çeşitli ilaçlar (hyalüronik asit gibi) kullanılarak yapıldığı gibi kişinin yağ dokuları kullanılarak da yapılabilmektedir. Kişinin bedeninden alınan yağların bedenin farklı yerlerinde kullanılması tıbb gereklilik olduğu takdirde câiz kabul edilebilir.

Saç ektirmek ve peruk kullanmak câiz midir?

Saç ekim işlemi, donör bölgeden saç köklerinin alınarak seyrelmiş bölgeye mikro cerrahi yöntemler kullanılarak yerleştirilmesidir. Din İşleri Yüksek Kurulu, bir başkasına ait saçın başka birine ekilmesi veya başkasına ait saç kıllarından yapılan peruğun zorunlu olmadıkça kullanılmasının câiz olmadığını belirtmektedir. Fakat günümüzün gelişen teknolojilerle birlikte kişinin kendisine ait saç köklerinin yine kendi kafa dersine nakledilerek saç kaybı yaşanan bölgede saç çıkmasını sağlama işlemini bu yasak kapsamı dışında tutmaktadır (Kâsânî, 1328/1909, s.5/125-126; İbn Kudâme, 1997, s.1/107; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.528). Çiğdem de aynı görüştedir (Çiğdem, 2024a, s.138).

Caner’e göre

“Tahsinî estetik operasyonu yasaklayan açık bir nas yoktur. Belirleyici olan unsur niyettir. Daha sağlıklı, daha genç ve dinç görünmek niyetiyle estetik yapılabilir. Aşırıya kaçmadan beden üzerinde burun, diş, saç ve kaş gibi bazı estetik müdahaleler fitrata müdahale olmadığı gibi bunlar “Allah’ın yaratışını değiştirme” kapsamında da değerlendirilemez” (Caner, 2023, s.20).

Nas, saç ekimini câiz görenler ve görmeyenler olarak ele almakta ve bu konuyu şöyle özetlemektedir:

Netice olarak, saç dökülen bir kimsenin tedavi ile bunu önlemeye çalışması veya yeniden saç bitmesini sağlamak için ilaçlar kullanması, başka türlü zararları olmamak kaydıyla pek tartışma konusu yapılmadan câiz görülen bir husustur. Aldatma ve yaratılışı değiştirme amacı taşımayan saç ektirmenin de yet ve hadislerde geçen yasak kapsamına girmediğini, dolayısıyla durumu psikolojik açıdan kendisini rahatsız ediyorsa saç ektirmesinin genel olarak câiz olduğunu söylemek mümkündür (Nas, 2016, s.58-59-62).

Karadâvî, kadının saçlarını başka bir suni veya hakiki saç ile birleştirmesinin veya peruk kullanmasının doğru olmadığını ancak saçın iplik ve benzeri şeylerle süslenmesinin câiz olduğunu belirtmektedir. Tıbbî zorunluluk dışı yapılan estetik operasyonların israf olduğunu söylemektedir (Karadâvî, t.y., s.93-95).

Öztürk,saç ektirmenin günah olmadığını, kadınların saçlarına saç eklemesinin ise harâm değil mekrûh olduğunu, estetik operasyonların ise cinsiyet değiştirmeye noktasına gelmediği sürece günah olmadığını belirtmektedir (Öztürk, 2003, s.238-244,307).

Özetlemek gerekirse, tedavi amaçlı estetik müdahaleler câizdir. Tedavi amacı gütmeyen estetik müdahalelerden uzak durmak gerekir. Ancak kişinin psikolojisini ve hayat kalitesini etkileyen durumları gidermek amacıyla estetik müdahaleler kişilerin kendilerine bırakılabilir.

Kaş kontürü ve microblading nedir; kaş kontürü yaptırmak câiz midir?

Kuaför Dizlek, kaş kontürü ve microblading'in farklı tekniklerle yapılan aynı işlem olduğunu, derinin nefes aldığını, altına su geçirdiğini belirtti (B. Dizlek, Kişisel Görüşme, 26 Mayıs 2026).

“Kaş kontürü ve microblading olarak iki farklı teknikle yapılabilen bu uygulamada, müşterinin istediği kaş şekli çizilerek kıllar arasında kalan boşlukların boyayla doldurulması ve doğal bir kaş görünümünün elde edilmesi söz konusudur” (Gökdere, 2022, s.362). Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konuyu dövmeye kıyas ederek zarûret dışı dövmenin câiz olmadığı gibi (Buhârî, “Libâs”, 5931-5948), estetik kaygılarla daha güzel görünmek için veya moda adı altında herhangi bir zarûri sebebe dayanmaksızın bu işlemi yaptırmının câiz olmadığını ifade etmektedir. Fakat kaş tahribatı olan veya kaşları tamamen dökülen kişilerin bu işlemi tedavi amacıyla yaptırmalarında bir sakınca olmadığını söylemektedir. Bu işlem tedavi amaçlı yapılmış ise su deriye ulaşmasa da abdestin geçerli olacağını belirtmektedir. Tedavi amaçlı yapılmamışsa ve suyun deriye

ulaşması engelleniyorsa abdeste engel bir durum oluşacağından, imkanlar dahilinde yapılan işlemin giderilmesini önermektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.667).

Hastalık ve benzeri nedenlerle kaşlarında sorun olan kişilerin bundan yararlanmaları câiz kabul edilebilir.

Diş tedavisinde altın kullanmak câiz midir?

Tedavi olmak sağlığın korunması için gereklidir. Ağız tedavisi de bunun bir parçasıdır. Hz. Peygamber “Ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim her namazdan önce misvâk kullanmalarını emrederdim.” (Buhârî, “Cuma” 887), diyerek ağız sağlığının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda tedavinin gerektirdiği şeyleri kullanmak tedavinin bir parçasıdır. Din İşleri Yüksek Kurulu bu bağlamda, zarûret olmadıkça dinen yasaklanmayan bir şey ile tedavinin tercih edilmesi gerektiğini belirtmekte ve Ebû Hanîfe, İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf’un görüşlerini nakletmektedir. Ebû Hanîfe diş tedavisinde yalnızca gümüşe izin verirken, İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf zarûret durumunda altın kullanılabileceğini belirtmektedirler (İbn Âbidin, 1966, s.9/521; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.529). “Bir savaşta burnunu kaybeden Arfece (v.34/654-55) gümüşten bir burun takmış, koku yapması üzerine Hz. Peygamber’e müracaatla altından burun yaptırmak istemiş, Hz. Peygamber de onay vermiştir.”(Ebû Dâvûd, “Hatem”, 4232). Bu hadis dikkate alındığında ihtiyaç durumunda altının tedavi aracı olarak kullanılabileceği anlaşılmaktadır.

Günümüzde dişlerde gülüşün daha güzel ve estetik görünmesi amacıyla dişe ufak pırlanta takılmaktadır. Burada tıbbî bir zorunluluk olmadığı şikârdır. Bunun câiz kabul edilmesi zordur.

Diş dolgusu yaptırmak, kaplamak veya dişe tel taktırmak abdest ve gusle engel olur mu? Bu işlemler cünûp veya âdetli iken yapılabilir mi?

Din İşleri Yüksek Kurulu, tedavi amacıyla yapılan diş dolgusu, diş kaplaması, ortodontik tedavi (tel taktırma), implant, sabit protez diş gibi işlemlerin abdest ve gusle engel olmadığını; ancak çıkarılabilen dişlerin (takma diş) abdest ve gusül esnasında çıkarılmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.116).

Günümüzde bu durumların gusle engel olduğu, Hanefî mezhebinde de gusülde ağız yıkamanın farz olduğu o nedenle Şâfiî mezhebinin taklit edilmesi gerektiği bazı eserlerde iddia edilmektedir (Dinimiz İslam, 11 Kasım 2022). Sargı üzerine mesh etmek câiz olduğu

gibi diş tedavilerinde de gusûlde ağza su vererek üzerine suyun dokunması yeterlidir, ağız yıkanmış kabul edilir ve gusûl yerine gelir. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun takma dişlerin abdest ve gusûl esnasında çıkarılmasının gerektiği ifadesine ihtiyatlı bakmak gerekir. Zira “gerekir” ifadesinin mefhumu muhalifî takma dişler çıkarılmadığı takdirde gusûl olmayacağını ifade eder. Halbuki, takma dişler çıkarılabilir olsa da bunun çıkarılarak gusûl alınmasının istenmesi gereksiz bir zorlama olacaktır. Bu dişlerin de sargı gibi değerlendirilip çıkarılmasının şart koşulmaması gerekir. Zira daha önce yer verilen Arfece adlı sahabe gümüştan daha sonra da altından burun edinmiş Hz. Peygamber de ona onay vermiş ve abdest veya gusûl esnasında çıkarılmasından da bahsetmemiştir. Bu rivayet dikkate alındığında, takma dişlerin çıkarılması bir zorunluluk değildir ancak çıkarılıp gusûl alınması ihtiyata daha uygundur denilebilir.

Kadınların saçlarını boyamaları câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kadınların saçlarını boyamalarında bir sakınca olmadığını belirtmektedir. Fakat asıl önemli husus boyama dahil kesme, saç bakımı gibi işlemlerin yabancı erkeklere yaptırılmamasıdır. Boyanın saçta bir tabaka oluşturmadığı sürece abdeste veya gusûle engel değildir (İbn Âbidin, 2003, s.1/ 288; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.640).

Kuaför Dizlek, yeni yapılan boyanın 1-2 gün gibi kısa süreliğine saç derisinde bir tabaka oluşturduğunu ve bu sürede suyun deriye temasını engellediği, ancak saçın güzelce yıkanması durumunda bu tabakanın kalkacağını belirtti (B. Dizlek, Kişisel Görüşme, 26 Mayıs 2026). Buna göre, saç boyası yaptıranların, saçlarını güzelce yıkarak boyanın oluşturduğu tabakayı kaldırdıktan sonra abdest veya gusûl almaları gerekir.

Karadâvî, sahâbeden Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer (v. 23/644) gibi bazı kişilerin saçlarını boyadığını, Hz. Ali (v. 40/661) Ubey b. Ka'b (v. 33/654 [?]) ve Enes b. Malik (v. 93/711-12) gibi bazı kişilerin ise boyamadığını yani bunun bir tercih olduğunu, saçın siyah renge de boyanabileceğini söylemektedir. Sahâbenin boyama işlemini yaparken kına ve ketem (yemen civarında yetişen ve kendisinden mürekkep elde edilen bitki) gibi doğal boyalar kullandıklarına yer vermektedir (Karadâvî, 1997, s.85).

Öztürk, saç boyamanın günah olmadığını, ancak saç kestirme ve manikür-pedikür gibi işlemlerin na-mahrem erkeklere yaptırılmaması gerektiğini söylemektedir (Öztürk, 2003, s.319,321).

Bazı sahâbelerin saçlarını boyaması, saç boyamanın câiz olduğunu göstermektedir. O nedenle, yaradılış gereği daha güzel görünmeye ve bakımlı olmaya meyilli olan kadınların saçlarını boyamaları caizdir.

Dövme câiz midir?

Dövme, iğneler ile deri üzerinde minik delikler açılarak boya yerleştirme işlemidir. Günümüzde gelişmiş cihazlarla yapılan bu işlem eski zamanlarda ilkel yöntemlerle yapılmaktaydı. Anne sütü ve is karası ile boya pigmenti vermeye çalışmak bu yöntemlerden biridir (Karatay, 2019, s.5).

Dövmenin acılı ve enfeksiyona elverişli bir işlem olduğu da açıktır. Din İşleri Yüksek Kurulu, “Hz. Peygamber’in, vücuda dövme yaptıranların Allah’ın rahmetinden uzak olacağını bildirdiğinden hareketle dövmenin câiz olmadığını belirtmektedir.” (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.527; Buhârî, “Libâs”, 5931-5948; Müslim, “Libâs”, 2125). Karadâvî, dövmenin harâm olduğunu söylemektedir (Karadâvî, t.y.,s.93).

Abdullah İbn-i Abbas’dan şu rivayet nakledilmiştir: “Pruk takana ve taktıran kadına, kaşlarını incelten kadına ve başkasının kaşını incelten kadına ve hastalık olmaksızın dövme yapan ve dövme yaptırmak isteyen kadınlara lanet edildi!” (Ebû Dâvûd, “Tereccül”,4170). Bu hadiste ‘hastalık olmaksızın’ kaydının yer alması dövmenin tedavi amaçlı da kullanıldığını m etmektedir. Günümüzde yanık, ameliyat-yara izi gibi ciltte meydana gelen tahribatları gizlemek maksadıyla yapılan dövmeler, tedavi amaçlı yapılan dövme kapsamında değerlendirilebilir.

Ateş’in, dövme ile ilgili bir soruya verdiği cevap şöyledir:

Gelen rivâyetlere göre Hz. Peygamber dövme yaptıranın kötü bir şey olduğunu belirtmiştir. Ancak tek kişi aktarımından ibaret olan bu rivâyetler kuşkulu olduğu için bunlarla kesin harâm konulmuş olmaz ama en azından eylemin kötü, hoş olmayan bir şey olduğunu gösterir. İslâm geleneğinde dövme yoktur. Ama bugün bir özentî olarak bazı kimseler, özellikle gençler dövme yaptırıyorlar. Elbette dövme yaptırmak Kur’ân’ın yasaklarından değildir. Kişinin ibâdetine engel olmaz. Dediğiniz gibi Allah ile kul arasına da kimse giremez. Siz özünüzle dinî görevlerinizi yapınız. Dürüstlükten ayrılmayınız. Dinin olmazsa olmazı doğruluk, dürüstlüktür. “Müstakim ol Allah utandırmaz seni! (Ateş,2019). Caner Taslaman, dövmenin mubah olduğunu kişilerin tercihiine bırakıldığını (Caner Taslaman Videoları, 2026), Okuyan ise dövme yaptıranın doğru olmadığını,

“...emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler...” (Nisâ, 4/119) yetiyle de direkt ilişkili olmadığını söylemektedir (Kur’ân ve İslâm, 24 Nisan 2026).

Kur’ân’da dövme ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Âhâd²⁷ bazı hadislerde ise dövme yaptırmak uygun görülmemiştir. Âhâd rivâyetlerle bir şeyin harâm olduğunu söylemek zordur, ancak mekrûh kabul etmek gerekir.

2.3.5. Farklı Cinslerin Tıbbî ve Diğer Müdahaleleri

Tedavi olan hastanın avret mahallini açmasında bir sakınca var mıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu, “Zarûretler, sakıncalı olan şeyleri mübah kılar.” (Mecelle, md. 21) kuralından hareketle tedavide açılması yasak olan yerlerin açılmasını gerektiren bir hastalık durumunda sağlık personelinin tedavi yapmasında bir sakınca olmadığını belirtmektedir. Ancak bu gibi durumlarda kişinin öncelikli olarak hemcinsi olan sağlık personeli tercih etmesini bu imkân yoksa karşı cinse de tedavi olabileceğini ifade etmektedir (Zeylaî, 1314/1896, s.6/17; Kâsânî, 1328/1909, s.5/124; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2018, s.529).

Tercih edilen emcinsin, alanında uzman ve el yeteneği gelişmiş birisi olmasına dikkat edilmesi gerekir. Zira, sadece hemcinsi olmasına bakılıp alanında uzman olamayan, el yeteneği gelişmemiş birisiyle çalışmak vahim sonuçlar doğurabilmektedir.

Bakıma muhtaç erkeğin bakımını yapan bir kadının bu erkeğe dokunmasının veya avret yerlerine bakmasının hükmü nedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu durumdaki erkeğin bakımının öncelik sırasından başlamak suretiyle hanımı, erkek yakınları, erkek bakıcılar veya mahremi olan kadın tarafından yapılmasının uygun olduğunu ifade etmektedir. Bu sayılan gruplardan kimse olmadığı takdirde zaruret söz konusu olmuş olup başka bir kadın tarafından bakımının yapılmasının mümkün olduğunu belirtmektedir. Bu durumda bakıma muhtaç olan erkeğe bakmak zorunda olan kadının zaruret miktarınca dokunmasında ve avret mahalline bakmasında dinen bir sakınca olmadığını belirtmektedir (Merğînânî, 1417/1996, s.7/191; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.647-648).

²⁷ Âhâd haber, mütevâtir derecesine ulaşmayan rivâyetlerdir (Ertürk, 1996, s.14/349-352).

Hafnâvî erkek doktorun kadın hastayı, kadın doktorun da erkek hastayı muayene etmesinin aynı cins doktor bulunmadığı takdirde câiz olacağını belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.586-587).

Ölen eşin vücuduna bakmanın ve cenazesini yıkamanın hükmü nedir?

Bu konunun hem karı hem de koca açısından ele alınması gerekir. Zira karı ve koca için hükümler farklılık göstermektedir. Kadın 4 ay 10 gün iddet beklediğinden dört mezhebe göre kocasını yıkayabilir. Çünkü nikâh bağı iddet bitimiyle sona erer. Hanefî ve Ahmet b. Hanbel'den bir rivâyete göre koca karısını yıkayamaz zira kadının ölmesiyle nikâh bağı bitmiş ve kadın, o erkek için yabancı bir kadın hükmünde olmuştur. Şâfiî, Mâlikî ve Ahmet b. Hanbel'den bir rivâyete göre eşlerin birbirini yıkmasında bir sakınca yoktur. Zira Hz. Ali, Hz. Fatıma'yı yıkamıştır (İbn Mâce, "Cenâiz", 1464). Din İşleri Yüksek Kurulu, çoğunluğun görüşünü tercih ederek eşlerin birbirlerinin bedenine bakabileceğini ve cenazesini yıkayabileceğini belirtmektedir (Şirbînî, 1997, s.1/498; İbn Kudâme, 1997, s.3/460-461; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.281-282).

Bilmen, kadının kocasını yıkayabileceğini fakat kocanın karısını yıkayamayacağını ancak yıkayan kadın bulunmadığı takdirde teyemmüm ettirebileceğini ifade etmektedir (Bilmen, t.y., s.248).

Hafnâvî, Ebû Hanîfe dışındaki âlimlere göre erkeğin karısını yıkayabileceğini, kadının ise tüm âlimlere göre kocasını yıkayabileceğini, erkeğin mahrem kadın akrabalarını yıkayabileceğini kadının ise mahrem erkek akrabalarını yıkayabileceğini erkeğin müşteha olmayan küçük kızı yıkayabileceğini kadının da müşteha olmayan küçük erkeği yıkayabileceğini belirtmektedir (Hafnâvî, 2009, s.145).

Hz. Ali'nin, Hz. Fatıma'yı yıkadığı kaynaklarda yer aldığından, eşler birbirlerinin bedenine bakabilecekleri gibi yıkaya da bilirler. Ancak eşini yıkayan kişinin abdesti Şâfiîlere göre bozulur, cenazenin abdesti ise bozulmaz (Şirbînî, 1997, s.1/499).

Başka imkan olmadığı takdirde eşlerin birbirlerinin cenazelerini yıkamaları cizdir.

2.3.6. Farklı Konular

Kadınların kendi aralarında yaptıkları "gün" adı verilen toplantılarda topladıkları paraları dönüşümlü olarak almaları câiz midir?

Günümüzde sıkça yapılan bu uygulamayı, Din İşleri Yüksek Kurulu bir tür borç verme işlemi olarak kabul etmekte ve sakıncalı olmadığını belirtmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.695).

Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus kişilerin zarara uğratılmış olmamasıdır. Bu uygulamanın bazı türlerinde kişilerin zarara uğrayabilme ihtimalleri vardır. Örneğin; yirmi dört kişilik bir kadın grubunda her ay 1000 TL toplanması durumunda parayı alan birinci kişi kârlıdır, son kişinin ise zarara uğrama ihtimali yüksektir. Çünkü sıra son kişiye iki yıl sonra gelecektir. Türkiye gibi enflasyonun yüksek seyrettiği ülkelerde, para değer kaybedecek, son parayı alan kişi ciddi zarar etmiş olacaktır. Halbuki Hz. Peygamber ‘zarar verme ve zarara zararlar karşılık verme yoktur’ (İbn Mâce, “Ahkâm”, 2340-2341) diyerek zarar vermemek gerektiğini belirtmektedir. Bu durum her ne kadar rızaya dayalı olsa da adil bir uygulama değildir. O nedenle, günlerde belirlenen şeyin taraflara zarar vermeyecek bir araç olması gerekir.

Kız ve erkek çocukların odaları kaç yaşından sonra ayrılmalıdır?

Din İşleri Yüksek Kurulu hadislerde belirtilen 7-10 yaşları dikkate alarak bu yaşlarda çocukların yataklarının ayrılmasını; ailelerin ekonomik durumu müsaitse kız ve erkek çocukların odalarının da ayrılmasını tavsiye etmektedir (Ebû Dâvûd, “Salât”, 495; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.635).

Mahremiyet eğitimi çerçevesinde değerlendirebileceğimiz konulardan olan çocukların odasının veya imkân yoksa yataklarının ayrılması, çocukların kişiliğinin ve cinsiyetlerine uygun yaşamları bakımından önem arz etmektedir. O nedenle çocukların biyolojik ve fizyolojik gelişimi göz önünde bulundurularak 7 yaşında yataklarının ayrılması gerekir, imkân varsa kız ve erkek çocukların odaları da ayrılmalıdır.

Demir, bakır, çelik ve benzeri takıların kullanılması câiz midir?

Din İşleri Yüksek Kurulu, kadınların altın, gümüş yüzük ve akik, yakut gibi değerli taşlardan yapılan takıları takmasında ve erkeklerin ise gümüş yüzük ve akik, yakut gibi değerli taşları takmalarında bir sakınca olmadığını ; demir, bakır, çelik gibi madenler konusunda iki farklı görüş olduğunu; Hanefî, Hanbelî ve Mâlikî mezheplerine göre bahsedilen madenlerden yapılan takıların mekrûh olduğunu, Şâfiîler de Hz. Peygamber’in durumu olmayan bir sahâbiye mehir vermesi için “Haydi git, araştır ve demir bir yüzük de olsa bul getir” (Buhârî, “Nikâh”, 5121), delilinden hareketle bu madenlerden yapılan

takıların takılmasının mubah olduğunu naklettikten sonra, günümüzde bu takıların yaygın olarak kullanılması (umûmü'l-belvâ) sebebiyle bu madenlerden yapılan takıların kullanılmasının câiz olduğunu belirtmektedir (Mevsilî, 2015, s.3/234-236; İbn Âbidin, 1966, s.9/517-518; Nevevî, 1344-1347/1925-1928, s.4/464-466; Buhûtî, 1968, s.2/236-237; Şirbînî, 1997, s.1/461; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2025, s.649).

Karadâvî, hastalık gibi tıbbî gerekçe olmadan saf ipek ve altının erkeğe harâm olduğunu, demir ve benzeri madenlerden imal edilen takıların kullanılmasının ise helâl olduğunu söylemektedir (Karadâvî, t.y., s.86-87).

Hafnâvî, erkeğin kadına benzemesinden dolayı boynuna altın veya gümüş zincir takmasının câiz olmayacağını belirtir (Hafnâvî, 2009, s.578).

Günümüz ekonomik şartlarında herkesin altın veya gümüş almaya imkânı yoktur. Bu madenlerle insanların takı takma yönündeki istek ve ihtiyacını gidermesi günümüz şartlarına uygun bir yaklaşım olacaktır.

3. SONUÇLAR

Bu çalışmada, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun kadınlarla ilgili verdiği bazı fetvâlar farklı çağdaş kaynaklar ve uzman görüşleri ile mukayeseli olarak ele alındı. Bu bağlamda farklı uzmanlarla görüşmeler sağlandı.

Çalışmanın birinci bölümünde ibâdetler konusu ele alındı. Din İşleri Yüksek Kurulu, genel olarak klasik kaynakları esas almış ancak hayız, lohusalık, menopoz durumundaki akıntının mahiyeti, mol gebelik, dış gebelik gibi durumlarda uzman görüşünden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle, Kadın Doğum Uzmanı ile görüşme sağlanarak, Din İşleri Yüksek Kurulunun vermiş olduğu fetvâlarda güncelleme sağlanmıştır. Bu bağlamda, reglin asgari süresinin olmadığı, hafif bir kanamanın dahi regl olduğu, azamisinin ise 10 gün olduğu, bunun dışındaki kanamaların özür sayılması gerektiği belirtilmiştir. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun mol gebelik sonrası gelen tüm kanı lohusalık kabul etmesinin tıbbî verilerle uyuşmadığı tespit edilerek, ilk 10 günün lohusalık kanı ilk 10 günden sonra gelen kanın ise özür kanı kabul edilmesi gerektiğine değinilmiştir.

İkinci bölümde, aile hayatına yönelik fetvâlar ele alındı. Din İşleri Yüksek Kurulu, zaman zaman farklı görüşleri tercih etmiş, bazen de kendi görüşünü oluşturmuştur. Hadisleri dikkate alan Kurul, üç talâkla boşamayı tek talâk saymıştır. Kocanın kadını ihmal etmesi veya zarar vermesi durumunda, kadının mahkemede dava açabileceğini belirtmiştir. Resmi evli olmayan kadının ise hakemler aracılığıyla boşanabileceği yönünde fetvâ vermiştir. Kurul, şizofreni olan kişinin boşamasının geçersiz olduğu yönünde fetvâ verdiği halde Alzheimer hastasının boşamasına yer vermemiştir. Bu durumda olan kişinin iradesini yönlendirme yeteneğini kaybetmediği evrede yaptığı boşamanın geçerli kabul edilmesi gerektiği, ileri evrelerde ise bir uzman görüşü alınarak irade dışı eylemler ve sözler sergilediği tespit edilirse boşamasının geçerli kabul edilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Günümüzde hala tartışması devam eden süresiz nafaka konusuna Din İşleri Yüksek Kurul'u değinmezken, çalışmada bir avukatla görüşülmüş, süresiz nafakanın kaldırılmasının kadının mağduriyetine neden olacağı, o nedenle süresiz nafakanın devam etmesinin gerektiğine değindiği belirtildikten sonra nafakanın bir süre ile sınırlanmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir. 4 Haziran 2026 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından nafakadaki “süresiz” ibaresi oy çokluğuyla iptal edilmiştir.

Vasiyyet ve mîrâs konularında Din İşleri Yüksek Kurulu, borçluluk, hastalık gibi özel bir durum olmadığı sürece, çocuklara eşit davranmak ve kız-erkek ayrımı yapmamak gerektiğini, kişinin, bakımını üstlendiği çocuğa malını bağışlayabileceğini ancak mîrâsçıları mahrum edecek şekilde bu bağışlamanın yapılmaması gerektiğini belirtmiştir. Tunus uygulamasını dikkate alan Kurul, dede yetimine mîrâs verilmesi gerektiği yönünde görüş oluşturmuştur.

Kişinin hayattayken mal varlığını erkeklere hibe ederek kızları mahrum etmesi ve bu süreçte uzmanlardan hukuk yardım alarak tapuda işlemleri hukuka uygun hale getirmesinin muvzaa olacağı ve bu durumun câiz olmayacağı belirtilmiştir.

Son bölümde tıp ve sağlık alanındaki güncel konular incelendi. Din İşleri Yüksek Kurulu, rahim içine yerleştirilen spiralın hamileliği engellemesinin yanında rahim içi zarının incelmelerini sağlayarak döllenmiş yumurtanın rahime tutunmasına da engel olduğu bilgisini vererek uzak durulması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak uzman doktor görüşü ile MİRENA adlı Progesteronlu Spiral'in prospektüsündeki bilgi dikkate alındığında, günümüzdeki gelişmiş spirallerin sadece döllenmeyi engelleyeceği, yani embriyonun rahme tutunamayıp düşmesine neden olmayacağı anlaşıldığından bunun kullanılmasının câiz olacağı belirtilmiştir.

Din İşleri Yüksek Kurulu, klasik görüşlere atıf yapmadan, sperm ile yumurtanın birleşip döllenmenin başladığı andan itibaren annenin hayati tehlikesi olmadığı sürece kürtajın câiz olmayacağını belirtmiştir. Günümüz teknolojileriyle kalp atışları 6. Haftadan sonra duyulmaktadır. Kalp atışlarının duyulması ceninin canlı olduğunu gösterdiğinden tecavüz, annenin hayatının tehlikede olması gibi zorunlu durumlar hariç tutulursa kürtaj câiz kabul edilemez.

Din İşleri Yüksek Kuruluna göre estetik kaygılarla daha güzel görünmek için veya moda adı altında herhangi bir zarûri sebebe dayanmaksızın yapılan müdahaleler câiz değildir. Estetik operasyonların hem dini hem toplumsal hem psikolojik açıdan ele alınması gerekir. Yaş ileri olmadığı halde genetik faktörler nedeniyle oluşan veya bir kaza sonucu gerçekleşen deformasyonların giderilmesi câizdir. Diğer durumlarda estetiğin caizliği konusu ise tartışmalıdır.

Bu çalışmanın, kadınların sorularının fikhî boyutuyla çözümlenmesine katkı sunacağını ümit ediyoruz. Ancak bu konuların daha detaylı incelenmesi için daha ileri seviyede çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdiibrahim. (2026, 31 Mayıs). *Ella prospektüs*. <https://www.abdiibrahim.com.tr/Uploads/Product/prospektus/KUB2/Ella%2030%20mg%20Film%20Kapl%C4%B1%20Tablet.pdf>
- Abdiibrahim. (2026, 31 Mayıs). *Mirena prospektüs*. <https://pdf.ilacprospektusu.com/8155-mirena-rahim-ici-sistem-kub.pdf>
- Adevî, E. (1994). *Hâşiyet'ül- adevî*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Altaş, B. (2018). *Kutlama ve armağanlarca kuşatılan annelik: Diş buğdayı, baby shower ve annelik eksenindeki diğer ritüeller*. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 8(2), 1-31. <https://izlik.org/JA56GP23NW>
- Arslan, Z. (2006) *Fetva sorularına yansıyan kadın problemleri*. (Konya-İstanbul örneği). (Yayın no. 189252) [Yüksek lisans tezi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Arslanhan, M. F. (2019, 31 Ağustos), *M. Zeki Duman'ın Kur'an-ı kerim ve tıbbı göre tüp bebek görüşü*, Journal of Social and Humanities Sciences Research, 6, (41), 2359-2367.
- Asımgil, S. ve Şahin, M. (2005). *Kadın kaleminden kadın ilmihali*, İstanbul: İpek Yayınevi.
- Atar, F. (2019). *Fıkıh usulü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Ateş, S. (2019, 15 Eylül). *Dövme. Copyright @ Süleyman Ateş*. https://www.suleymanates.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2978:2019-09-08-18-39-48&catid=135:2019-08-31-08-15-11&Itemid=241
- Aynî, B. (1980). *el-Binâye*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Baktır, M. (2012). 'Umumu'l-belva'. (C.42, ss.155-156). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Bilmen, Ö.N. (1968). *Hukuki islamiyye ve ıstılahatı fıkhiyye kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bilmen, Ö.N. (1985). *Hukuki islamiyye ve ıstılahatı fıkhiyye kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bilmen, Ö.N (t.y.). *Büyük islâm ilmihali*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Buhârî, A. (2002). *Sahîh-i buhârî*. Beyrut: Dâru berkesîr.
- Buhûtî, M. (1968). *Keşâf'ul-kına'*. Beyrut: Dâru'l-âlemi'l-kütüb.
- Caner Taslamam Videoları. (2023, 26 Haziran). *Dövme yaptırmak abdeste engel midir?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Il4b5BlcJDc>
- Caner, A. (2023, 30 Haziran). *Estetik operasyonlara yönelik fikhî bir değerlendirme*. Amasya İlahiyat Dergisi, 20, 232-263.
- Cessâs, E. (1996). *Ahkâmu'l-kur'ân*. Beyrut.
- Cezîri, A. (2003). *Mezâhibu'l-erbaa*. Beyrut: Dâru'l-fikr.

- Cue, L., Farci, F., Ghassemzadeh, S., & Kang, M. (2024, 11 Aralık). *Hydatidiform mole. in statpearls*. National Library of Medicine. [Hydatidiform Mole - StatPearls - NCBI Bookshelf](#)
- Çalış, H. (2013), *Zarûret*. (C.44, ss.141-144). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Çeker, O. (1997). *Halvet*. (C.15, ss.384-386). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Çiçek, H. (1996). *İslam hukukunda kadının şâhitliği*, (Yayın no.62197) [Yüksek lisans tezi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çiğdem, R. (2022). *Günümüz fıkıh problemleri*. Şanlıurfa: Elif Matbaası.
- Çiğdem, R. (2024a). *Sorularla i'tikâd, ibâdet ve hukuk*. Şanlıurfa: Elif Matbaası.
- Çiğdem, R. (2024b). *Mukayeseli medeni hukuk*. İstanbul: Siyer Akademi.
- Çiğdem, R. (2024c). *Mukayeseli borçlar hukuku*. İstanbul: Siyer Akademi.
- Cürcâni, S. (t.y.). *Şerhu's-sirâciyye*. y.y.
- Dayhan, A.T. (2012). *Ümmü Varaka*. (C.42, ss.91-106). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Desûkî, M. (t.y.). *Hâşiyet'ül-desûkî alâ şerhi'l-kebir*. y.y.: Dâru'l-fikr.
- Dinimiz İslam. (2022, 11 Kasım). *Dişinde dolgu olanın nasıl hareket etmesi lazım mezhep taklidi şart mı?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ZIP3tUXc4Co>
- Din İşleri Yüksek Kurulu, (2018). *Fetvâlar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Din İşleri Yüksek Kurulu, (2025). *Fetvâlar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- DİB, (2018). *Kur'an yolu meali*. Ankara: Özgün Matbaası.
- DİB, (2020, 25 Eylül). *Spiral kullanmak câiz midir?*. Din İşleri Yüksek Kurulu. <https://kurul.diyanet.gov.tr/soru/spiral-kullanmak-caiz-midir/0193c42d-ae09-7184-ac28-eda0d50b10e7>
- Dönmez, İ.K. (2009). *Sedd-i zerâi'*. (C.36, ss.277-282). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Döndüren, H. (t.y.). *Delilleriyle aile ilmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (1972). *Şeyhülislam Ebüssuud Efendi fetvaları ışığında 16. asır türk hayatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Ebû Zehra, M. (t.y.). *el-Ahvâlü's-şahsiyye*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Ebû Davûd, S. (2023). *es-Sünen*. İstanbul: Ravza Matbaası.
- ed-Dihlevî, A. (2005). *Hüccetullah'il-bâliğa*. Beyrut: Dâru'l-cîl.
- Eken, M. (2025, 22 Eylül). *Aşılama nedir? Aşılama nasıl yapılır?* Medical Park. <https://www.medicalpark.com.tr/saglik-rehberi/asilama-nedir>
- Eken, M. (2026, 5 Şubat). *Tüp bebek nedir? Tüp bebek tedavisi nasıl yapılır?*. Medical Park. <https://www.medicalpark.com.tr/saglik-rehberi/tup-bebek-nedir>
- el- Harâşî, E. (h.1317/1899). *Şerhu'l- harâşî alâ muhtasar halîl*. Beyrut: Dâru'l-fikr.

- el-Haddâdî, E. (1903). *Cevheratü'n-neyyira*. y.y.: Matbaatu'l-hayriye
- el-Hattâb, Ş. (1992). *Mevâhib el-celîl fî şerhi muhtasar halîl*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Ensârî. Z. (h.1313/m.1895). *Esne'l-metâlib*. y.y.: Matbaatu'l-meymeniyye.
- Ertürk, M. (1996). *Ahâd haber*. (C.14, ss.349-352). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Erdoğan. M. (2014). *İslam hukukunda ahkâmın değişmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- ez-Zerkâ, M. (2010). *Fetâvâ*, hazırlayan: Mecd Ahmet Mekki, Şam: Dâru'l-kalem.
- Fıtrat TV. (2016, 7 Kasım). *Ojeli turnaklarla abdest alınabilir mi?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=eotZFENfeFE>
- Gazzâlî, E. (h.1432/m.2011). *İhyâ-u 'ulûmi'd-dîn*. Cidde.
- Güçlücan, Z. (2006, 25 Eylül). E-psikiyatri. 15 Mayıs,2026 tarihinde <https://www.e-psikiyatri.com/profdr-nevzat-tarhandan-evlilik-psikolojisi>
- Gökdere, M. & Algül, A. (2022). *Kalıcı makyajın islâm hukuku açısından değerlendirilmesi*. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 27, (2), 357-373.
- Gökmenoğlu, H.T. (Çev.). (1999). Tüp bebek zaruret halinde 3 metoda uymak kaydıyla câizdir. *Mehir*, (3), 22-24.
- Günenç, H. (1983). *Günümüz meselelerine fetvalar*. 1. Cilt. İstanbul: İlim Yayınları.
- Günenç, H. (1985). *Günümüz meselelerine fetvalar*. 2. Cilt. İstanbul: İlim Yayınları.
- Günenç, H. (1986). *Günümüz meselelerine fetvalar*. 3. Cilt. İstanbul: İlim Yayınları.
- Hafnâvî, İ. (2009). *Fetâvâ şer'îyye mu'âsıra*. Kâhire: Dâru'l-hadis.
- HT Bilim Tarih Felsefe. (2024, 28 Mayıs). *Kadınlar başörtüsüz namaz kılabilir mi? İslama göre örtünme* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/zgEWag-wR8I?si=eiEntgtFRKRPzyog>
- İbn Âbidin, M. (1966/2003). *Reddû'l-muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- İbn Cüzey, E. (t.y.). *el-Kavânîn*. y.y.
- İbn Hazm, E. (2003). *el-Muhallâ*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbnü'l-Hümâm, K. (2003). *Fethu'l-kadîr*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbn Kayyım, E. (1998). *Zâdu'l-me'âd* (Şuayb el-Arnâvud, Abdulkadir el-Arnâvud, Thk). Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- İbn Kudâme, M. (1997). *el-Muğnî*. Riyâd: Dâr-âlem'il-kütüb.
- İbn Kudâme, M.(t.y.). *Şerhu'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- İbn Mâce, E. (t.y.). *es-Sünen*. Kahire: Dâru ihyâi'l-kütübi'l-arabiyye.
- İbn Manzûr, M. (1993). *Lisânu'l-'arab*. Beyrut: Dâru'l-sadr.
- İbn Nuceym, Z. (t.y.). *el-Bahrü'r-râik*. y.y.: Dâru'l-kütübi'l-islâmî.
- İbn Rüşd, E. (1988). *el-Beyan ve'tahsîl*. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-islâmî.

- İbn Rüşd, E. (2004). *Bidâyet'ül-müctehid ve nihâtet'ül muktesid*. Kahire: Dâru'l-hadîs.
- İbn Teymiyye, A. (2004). *Mecmû'l-fetâvâ*. Medine: Mecmû'l-melik fahd.
- İmber, C. (1997). *Ebû's-suud: The islamic legal tradition*. y.y.: Edinburgh Üniversitesi Yayınları.
- İslamweb. (2015, 3 Kasım). *Ghaila'nın evliliği*. Fetvalar. [جواز الغيلة](#)
- Karaca, O.S. (2025, 18 Kasım). *Tüp bağlanmasını geri dönüştürme işlemi*. Kadın sağlığı ve doğum. <https://www.kadinsagligivedogum.com/jinekoloji-ureme-sagligi/tup-baglanmasini-geri-donusturme-islemi>.
- Karadâvi, Y. (1973). *Fıkhu'z-zekât*. Beyrut: Müessesetü'risâle.
- Karadâvi, Y. (1997). *el- Helalu ve'l haramu fi'l islam*. Kahire: Matbaatu'l Meydâni.
- Karadâvi, Y. (2005). *Fetâva mu 'âsıra*. Kâhire: Dâru'l-kalem.
- Karakaş, A. (2014). *Çukurova yöresi geçiş törenlerinde su odaklı uygulamalar üzerine bir değerlendirme*. Humanitas, (3), 115-128. 87027
- Karakaş, İ. (2026, 4 Haziran). *Anayasa mahkemesi, "süresiz nafaka" düzenlemesini iptal etti*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/anayasa-mahkemesi-suresiz-nafaka-duzenlemesini-iptal-etti/3956145>.
- Karaman, H. (1987). *Günlük hayatımızda helaller ve haramlar*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Karaman, H. (1989). *İslam hukuk tarihi*. İstanbul: Zafer Matbaası.
- Karaman, H. (1996). *Mukayeseli islam hukuku*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Karaman, H. (2015). *İslam hukukunda içtihad*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Karaman, H. (2022, 27 Şubat). *Kürtaj*. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettin-karaman/kurtaj-2-2062114>
- Karâfi, E. (1994). *ez-Zahîre*. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-islamî.
- Kâsânî, A. (1327-1328/1908-1909). *Bedâiu's-sanâi* ,. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Kasadar, M. (1998) *Delilleriyle kadın ilmi hali*. İstanbul: Ravza Yayınları, 1998.
- Kudûrî, E. (1996). *Muhtasar el-kudûrî fi'l fıkhi'l-hanefî*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Kuran ve İslam. (2020, 19 Mayıs). *Dövme yaptırmak ve dövmenin gusül abdestine etkisi?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=yhr3BmLubj0>
- Kılıç Karatay, S. (2019). *Aksaray'da unutulmuş bir gelenek "Dövme sanatı"*. Journal of Awareness, 3 (5), 151-156.
- Kızılkaya, Z. Z. (2021). *Anneliğin youtube'da yeniden üretilmesi üzerine etnografik bir inceleme*. Atatürk İletişim Dergisi, Özel Sayı, 41-60.
- Malkoç, M. (2009). *Kadının statüsü ile ilgili görüşlerin din ve sosyal değişme bağlamında analizi* (2000 Sonrası Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kadınla İlgili Fetvaları). (Yayın no.240087). [Yüksek lisans tezi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Männer J. (2022). When Does the Human Embryonic Heart Start Beating? A Review of Contemporary and Historical Sources of Knowledge about the Onset of Blood Circulation in Man. *Journal of Cardiovascular Development and Disease*, 9 (6),

187. When Does the Human Embryonic Heart Start Beating? A Review of Contemporary and Historical Sources of Knowledge about the Onset of Blood Circulation in Man - PMC

- Menekşe, Ö. (2016). *İslâm hukukunda alzheimer hastalığının edâ ehliyeti üzerindeki etkileri*. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 27, 147-181.
- Memorial tıbbi yayın kurulu. (2026, 18 Mayıs). *Boş gebelik nedir? Boş gebelik belirtileri ve nedenleri?*. Memorial. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/bos-gebelik-nedir>
- Merğınânî, B. (h.1417/m.1996). *el-Hidâye*. Pakistan: İdâretü'l-Kur'ân ve'l-ulumu'l-İslâm.
- Mevsîlî, A. (2015). *el-İhtiyar*, İstanbul: Tereke Yayıncılık.
- Mâverdî, E. (1999). *el-Hâvi'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Nas, T. (2016, 1 Mart). *İslam hukuku açısından saç ekiminin hükmü*. Journal of Islamic Research, 27, (1),53-63.
- Nevevî, E. (h.1344-1347/m.1925-1928). *el-Mecmu'*. Kahire:İdâretü'l-tâbiatü'müniriyye, Matbaatu'l-tedâmin el-ehavî.
- Nesai, E. (t.y.). *Sünen'i-nesâî*. y.y: Beytü'l-efkar-devaliyye.
- Öğüt, S. (2001). *İstimnâ'*. (C.23, ss.366-367). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
- Öztürk, Y.N. (2003). *Cevap veriyorum 2*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Peacock K, Carlson K, Ketvertis KM. (2023, 21 Aralık). Menopause. National Library of Medicine. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK507826/>
- Remlî, Ş. (1984). *Nihâyetü'l-muhtâc*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Râzî, F. (1981). *Mefâtîhu'l-gayb*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Sâbûnî, M. (2018). *Fıkhu'l-ibâdât*. Beyrut: Mektebetü'l-asriyye.
- Sahnûn, M. (1994). *el-Müdevvene*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Şeltût, M. (2009). *Fetâvâ*. Kâhire: Dâru's-şurûk.
- Serahsî, İ. (1989). *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-marife.
- Şevkânî, M. (1993). *Neyl'ül-evtâr*. Mısır: Dâru'l-hadîs.
- Şeyh Nizam, (2000). *Feteval-hindiyye*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Şimşek, A. (2014). *İslâm hukuku açısından taşıyıcı annelikte meşruiyet tartışmaları*. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 24, 241-266.
- Şirbînî, A. (1997). *el-Muğnî'l-muhtac*. Beyrut: Dâru'l-marife.
- Suyûtî, A. (t.y.). *el-Câmi'u-sağîr*. y.y.
- Şâfiî, E. (1990). *el-Umm*. Beyrut: Dâru'l-marife.
- Tahtâvî, A. (1997). *Hâşiyet'üt- tahtâvî alâ merâki'l-felah şerhi nûr'ul-izâh*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Tirmizî,E. (2005). *Sünen'i-tirmizî*. Beyrut: Dâru'l-fikr.

- Tüfekçi, İ. (2014,26 Mayıs). *İslam hukukuna göre gebeliğin sonlandırılması*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi ,45, (45), 111-54.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2007). *İlmihal*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uysal, A. (1991). *İzahlı kadın ilmi hali ansiklopedisi*. Konya: Uysal Kitabevi.
- Yalçın, İ. (2020, 1 Haziran). *Değişim ve yenileşmede fitrat çizgisi*. Tevilat, 1, (1), 97-120.
- Yazır, M.H. (1979). *Hak dini kur'an dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Zeylaî, O. (h.1314/m.1896). *et-Tebyîn*. Kahire: Matbaatu'l-kebîri'l-emiriyye.
- Zuhaylî, V. (1985). *el-Fıkhu'l-islâmî*. Beyrut: Dâru'l-fıkr.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad Soyadı : AYŞENUR RIZVANOĞLU

Öğrenci No : 235230010

E-posta : rizvanogluaysenur@gmail.com

ABD (TR) : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

ABD (EN) : Department of Basic Islamic Sciences

:

EKLER

EK 1

TIP

1. İbadetlerini aksatmak istemeyen bazı kadınlar adet geciktirici kullanmak istiyorlar. Bunun sağlık açısından sakıncası var mıdır?
2. Adet geciktirici kullananların gördükleri lekelenmeler regl olarak değerlendirilebilir mi?
3. 6 gün regl kanaması olduktan sonra kanama 7. Gün kesildi, 8. Gün lekelenme olursa bu lekelenme regl sayılır mı?
4. Regl günü tıbbi olarak kaç gündür? 10 günden fazla adet görmek mümkün müdür?
5. Regl öncesi başlayan lekelenme adet sayılır mı?
6. Spiral nedeniyle regl öncesi ve sonrası görülen lekelenmeler regl olarak değerlendirilebilir mi?
7. Menopoza geçiş dönemi ile menopoza döneminde akıntısı olan bir kadının regli hakkında ne söylenebilir?
8. Düşük ve dış gebelik yaşayan kadından gelen kanın hükmü nedir? (Lohusalık kanı mı? Regl mi? Özur mü)?
9. Boş gebelik süresince ve bu gebeliğin sonlandırılmasından sonra görülen kanın hükmü nedir?
10. Mol gebelik esnasında ve bu gebeliğin sonlanmasından sonra görülen kanın hükmü nedir?
11. Lohusanın ilk sütünün bebeğe verilmemesinin bilimsel bir karşılığı var mıdır?
12. Düşük yapan kadın oruç tutabilir mi?
13. Emzikli bebeği olan kadın hamileyken emzirmeye devam edebilir mi?
14. Kürtajda embriyo itlafı hangi ölçüde önlenir?

ESTETİK

15. Saç boyalarının içeriği nedir? Su geçirir mi?
16. Ağda ve Epilasyon arasındaki fark nedir. Kıl köklerine nasıl etki eder?
17. Kaş Kontürü ve microblading aynı şeyi mi? Farklıysa farkı ne?

HUKUK

18. Bir kimsenin çocuğu olmayacağını bildiği hâlde bunu evleneceği kimseden gizlemesi ile çocuk sahibi olamamak boşanma sebebi sayılır mı?
19. Boşanan kadının mali hakları nelerdir?
20. Süresiz nafaka hangi durumlarda gerekir?

EK 2

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

Oturum No	Günü- Saati	Yeri
2026/Mayıs	20.05.2026 Çarşamba-10:00	Online

Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Dr. Öğr. Üyesi Emine YÖNEY'in başkanlığında gündem maddelerini görüşmek üzere Bilgi ve İletişim Teknolojilerine dayalı olarak toplanıp aşağıdaki kararları almıştır.

Sayı: 2026/192

Konu: Ayşenur RIZVANOĞLU

00183 protokol numaralı, Prof. Dr. Recep ÇİÇDEM'in danışmanlığında, Ayşenur RIZVANOĞLU tarafından yürütülecek "Türkiye din işleri yüksek kurulunun kadımlarla ilgili verdiği bazı fetvaların İslam hukuku açısından analizi" başlıklı yüksek lisans tez çalışması, oy birliğiyle etik açıdan uygun bulunmuştur.

	<i>e-imzalıdır</i> Dr. Öğr. Üyesi Emine YÖNEY (Başkan)	
<i>e-imzalıdır</i> Doç. Dr. Hatice ŞAHİN Başkan Yardımcısı	<i>e-imzalıdır</i> Prof. Dr. Selma KAHRAMAN Üye (KATILMADI)	<i>e-imzalıdır</i> Doç. Dr. Ömer ÖZDEMİR Üye
<i>e-imzalıdır</i> Doç. Dr. Yasin TAŞ Üye	<i>e-imzalıdır</i> Dr. Öğr. Üyesi Işıl BOZKURT Üye	<i>e-imzalıdır</i> Dr. Öğr. Üyesi Mehmet MİMAN Üye
<i>e-imzalıdır</i> Dr. Öğr. Üyesi Şeyda İNCE SEZER Üye	<i>e-imzalıdır</i> Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk BİLBAY Üye	<i>e-imzalıdır</i> Doç. Dr. Hatice ŞAHİN (Raportör)